

51094.

AIRGIOD an RIGH



Ar tir
's ar teanga.

Lean gu dlùth
ri cliù do
shinnisir.

Guma fada beò ar Righ.

Glaodh riumsa agus freagraidh mi
thu, agus feuchaidh mi dhuit
nithean móra air nach 'eil thu eòlach.

Jeremiah xxxiii., 3.

Iadsan a dh' fheitheas air an
Tighearna gheibh iad spionnad
nuadh.

Isaiah xl., 31.

Bha e làidir 'n a inntinn, mar
neach a bha faicinn an Tì a tha neo-
fhaicsinneach.

Eabhruidheach xi., 27.

AIRGIOD AN RIGH

National Library of Scotland



B000595757

AIRGIOD an RIGH



Ar tir
's ar teanga.

Lean gu dlùth
ri cliù do
shinnisir.

Guma fada beò ar Righ.

AN COMUNN GAIDHEALACH
131 Sràid Iar Regent, Glaschu, C.2

1942

Air a chlodh-bhualadh le
A. Learmonth 's a Mhac
9 Sràid an Righ, Sruighlea

FAILTE.

THA na h-earrannan a tha san leabhran so air an taghadh á mìosachan a' Chomuinn Ghaidhealaich a bha air a chur a mach an toiseach fo'n ainm *An Deo-Ghreine* agus a tha nis a' tighinn a mach o chionn iomadh bliadhna fo'n ainm uasal *An Gaidheal*.

Tha an Comunn Gaidhealach ag creidsinn gum bi a bhith leughadh an leithid so 'nan càinain fhéin 'na mhisneach agus 'na chur-seachad do na Gaidheil a ghabh airgiod an Rìgh agus a tha nis sa' chogadh a' seasamh air taobh Dhé agus na còrach.

Thatar 'ga chur thuca an dòchas gun ùraich earrann an dràsda 's a rithist dhaibh na nithean grinn agus maiseach a bhuineas do ar tir agus do ar teanga, do ar daoine agus do ar creideamh, agus mar sin gum bi iad gaisgeil is deagh mhisneachail, mar bu dual do Ghaidheil, gus an toirear buaидh air ar naimhdean.

Tha gean-math is deagh dhùrachd a' Chomuinn Ghaidhealaich an cois an leabhair.

CALUM MACLEOID,
Ceann Suidhe.

Both-chuidir,
An t-Sultuin, 1942.

AN CLAR-INNSIDH.

| | T.D. |
|---|------|
| A' Ghàidhealtachd agus a' Ghàidhlig | 29 |
| A' Phiob Mhór | 151 |
| An Cogadh | 9 |
| An Dealachadh mu Dheireadh | 164 |
| An Déidh a' Chogaidh — Ceist nan Ceistean | 122 |
| An Laoith | 75 |
| An Oigh Ghàidhealach | 154 |
| An Sgiobair Fliuch | 36 |
| An Tigh Céilidh | 93 |
| Beanntan na Gàidhealtachd | 57 |
| Buaidh an Laoich | 51 |
| Buain nan Caman | 77 |
| Cabhlach an Rìgh | 91 |
| Càileachd is Meanmnachd a' Cheiltich | 82 |
| Coinneach Beag agus Dòmhnaill Bàn | 98 |
| Fear-Iùil a' Phrionnsa | 39 |
| Fior Ghné nan Gaidheal | 113 |
| Gaol agus Dùthchas | 62 |
| I Chaluim-Chille | 34 |
| Misneach | 130 |
| Na Cearcan | 140 |
| Na h-Orduighean | 18 |
| Niall Og Mac Nèill Bhàin | 47 |
| Nighean Donn a' Chùil Réidh | 145 |
| Oidhche an Caisteal Dhunbheagain | 14 |
| Taise an Aile | 110 |
| Tobar a' Chreachain | 175 |

AIRGIOD AN RIGH.

AN COGADH.

Nuair a bhris an cogadh uamhasach so a mach an toiseach bha e soilleir do dhaoine cearta feadh an t-saoghail uile gur h-ann aig na Gearmailtich a bha a' choire. Bha e soilleir gun robh na Nàsaich a bha riaghlaigh na Gearmailte a' deanamh ullachaideh air a shon iomadh bliadhna roimh an sin. Bha Hitler agus na Nàsaich eile bliadhnaagan roimh an so air treibhdhireachd is ceartas is firinn a thilgeil air falbh, agus air cur romhpa rioghachdan eile an domhain a phronnadh fo an casan, agus riaghlaigh is reachd-beatha ùr agus aingidh nan Gearmailteach a chur an àrd cheannas san Eòrpa an toiseach, agus an deidh sin feadh an t-saoghail uile.

Seach gun robh ceartas agus saorsa agus Soisgeul calg-dhireach an aghaidh an caithe-beatha 's an deanadais cha robh aca ach na nithean sin a shaltairt fo an casan. Rinn iad sin an toiseach, cho fad 's a b' urrainn dhaibh, sa' Ghearmailt fhéin, agus fa-dheòidh nuair a bhris an cogadh a mach bha iad mar gum b'

Airgiot an Righ.

eadh gu h-iomlan fo stiùradh cumhachdan an dorchadais—a' fuathachadh ceartais agus firinn agus saorsa agus Soisgeul. So mar a bha nuair a leum a' Ghearmailt air Pólaind agus air rioghachdan eile na h-Eòrpa—air té an deidh té aca gun aobhar air an t-saoghal ach uamhar is aingidheachd na Gearmailte. Agus seach gun robh Breatann a' seasamh airson saorsa agus ceartas, agus an aghaidh aingidheachd is mi-stiùrachd na Gearmailte is i bu mhiosa a bh' ann ; agus bha e cho faicsinneach ri làr a' mheadhon latha gun robh iad a mach airson cur as do Chomhfhlaitheachd Bhreatainn, agus tràillean a dheanamh dhinne. Ach bha eadhon na bu mhiosa na so ann. Bha na Nàsaich a mach airson cur as do Shoisgeul Chriosd, agus do thoraidhean maiseach an t-Soisgeil agus uile shubhailcean rioghachd Dhé air thalamh. Bha cumhachdan an t-Soisgeil agus an t-soluis air an cur gu dùbhlann le cumhachdan an dorchadais agus an àmhaid fo riochd na Nàsach agus na bha an chomhbhainn riutha.

Fhreagair, ma tha, Breatann agus na Stàitean Aonaichte agus iadsan a tha an comhbhainn riutha gairm Dhé agus na saorsa agus a' cheartais an aghaidh nan Gearmailteach agus nan Eadailteach agus na tha air an aon ràmh riutha.

Airgiod an Righ.

Sin mar a bha chùis soilleir do dhaoine cearta aig toiseach a' chogaidh, agus an diugh, còrr is tri bliadhna an deidh sin, tha i nas soilleire na bha i riamh. Tha e soilleir nach 'eil sa' chogadh so ach cogadh eadar cumhachdan an dorchadair agus Dia—eadar na rioghachdan sin air an do chuir Nàmhaidh dhaoine druidheachd agus iadsan a thainig gu còmhnhadh Dhé an aghaidh nan cumhachdach san olc.

Tha dol a mach is gniomharan nan Gearmailteach a' leigeil fhaicinn có dha a bhuineas iad, agus có do am bheil iad a' deanamh seirbhis. Tha e sgreitidh ri eisdeachd no ri leughadh dol a mach nan Gearmailteach agus an giomharan am Pólaind agus san Olaind agus eadhon sa' Fhraing. Cha mhór gun gabh e creidsinn, brùidealachd agus diabhluidheachd nan Gearmailteach sna rioghachdan so an diugh. Agus bhiodh sinne, muinntir Coimhfhlaitheachd Bhreatann agus Ameriga, móran na bu mhiosa dheth nam b' urrainn an Gearmailteach sin a dheanamh. Ach smachdaicheadh e, agus brisear a chumhachd agus cumhachd an Nàmhaidh leis, agus bidh sith agus saorsa agus ceartas am measg dhaoine is rioghachdan tre chobhair Dhé agus tromhpasan a thainig gu còmhnhadh Dhé an aghaidh luchd an uilc.

Airgirod an Righ.

Tha, mata, sibhse a tha air falbh sa' chogadh so 'nur sgiath agus 'nur dion chan ann a mhàin do bhur rioghachd agus do bhur daoine ach do dh' aobhar Dhé agus do a Shoisgeul-san. Tha cuid is cuibhrionn agaibh ann a bhith deanamh faicsinneach do'n t-saoghal gur h-e gràdh is saorsa is ceartas as treasa na aingidheachd is olc. Chan 'eil sibh 'nur n-aonar air taobh Dhé 's a cheartais. Faodar a ràdh gu bheil làmh, agus làmh chruaidh, aig muinntir na rioghachd gu léir sa' chogadh a th' ann. Ach tha agaibhse a tha ri aghaidh bualaidh agus daonnan fa chomhair cruadail air muir agus air tir agus anns an adhar, tha agaibhse làmh dhomhain agus dhùbaitt ann. Tha agus bithidh bhur duais a reir bhur cruadail bhuaithe-san do an aithne bhur saothair agus bhur fulangasan. Ach tha sluagh do-àireamh eile 'gur cuideachadh san t-stòri a th' ann, 'nan seasamh ri bhur gualainn—sna gàraidhean iaruinn, agus aig beartan ullachaидh uidheaman cogaidh, aig obair fearainn, agus aig obair fiodha, agus aig na ceudan rud eile los cothrom maith cogaidh a thoirt dhuibhse. Biodh deagh mhisneach agaibh, tha muinntir na rioghachd gu h-iomlan 'nan seasamh ri bhur gualainn ann a bhith toirt buaidh air an àmhaid. Agus chan ann a mhàin le còmhnnadh obrach ach le còmhnnadh a' Spioraid. Thatar 'gur

Airgiod an Righ.

cuimhneachadh gach latha, moch is anmòch, aig cathair gràis, gu dìomhair agus gu follaiseach. Tha, chan e mhàin gràdh is gean-maith nan cairdean 'gur cuairteachadh a latha' 's a dh' oidhche, ach tha geallaidhean is toraidhean na h-ùrnuigh 'nan còmhdaich agus 'nan sgiath 's 'nan dìon dhuibh far am bi sibh. Bu mhaith leinne a tha aig an tigh fios a bhith agaibh air an so; agus tha sinn ag guidhe gum bi toradh ar n-obrach is ar n-ùrnuigh 'na bheathachadh agus 'na mhisneach dhuibh ri aghaidh cruadail.

An t-Urramach CALUM MACLEOID, M.A.

OIDHCHE AN CAISTEAL DHUNBHEAGAIN.

O chionn ghoirid ghabh sinn ar turus gu Eilean a' Cheò, far am bheil na ceudan a' tadhail am bliadhna. Fhuair sinn cuireadh o'n uasal chòir, an Ridire Reginald, gu oidhche a chur seachad air aoigheachd an Caisteal Dhunbheagain. Is e dh' fhàg an t-sochair so cho mór ann ar beachd gu bheil an sean chaisteal cho iomraiteach an eachdraidh. An uair a thàinig ám cadail chaidh ar treòrachadh leis an uasal a dh' ainmich sinn gus an t-Seòmar Bhuidhe a tha anns a' cheàrn de'n chaisteal ris an canair Tùr na Mnà Sìthe. Tha an Seòmar Buidhe mu dheich troighean fichead air fad agus mu sheachd troighean deug air leud, le dà uinneig fharsuinn àird ag amharc a mach os cionn creige a tha ag éirigh as a' mhuiir aig bonn na lùchaint. Is e so an earrann de'n chaisteal anns an cualas Tàladh na Mnà Sìthe, agus is ann uaithe sin a fhuair an tùr an t-ainm. Am marbh na h-oidhche, an uair a chaidh na soluis as, bu nàdurrach gun cuimhnicheamaid air iomadh sgeul mu nithean a thachair anns an àite so. Agus is lionmhor smuain thaitneach is annasach a thàinig gu ar n-inntinn anns an dorchadas. Thug sinn

Airgiot an Righ.

gu mionaideach fainear na facail aig an t-seann tàladh: "Chan ann de Chloinn Choinnich thu ; chan ann de Chloinn Chuinn thu ; de shiòl bu docha leinn thu; sìol Leòdид nan long, nan lann, nan lùireach, b'i Lochlann dùthaich do shinnisir." Cha b'iongħnadh ged thigeadh facail eile gu ar n-aire o Mhairi Nighean Alasdair Ruaidh, a bha ag còmhnuidh anns a' chaisteal so ri linn cheithir chinn-cinnidh. Cia tric a chualas a guth air feadh nan seòmraichean ceudna. Is furasda dealbh is cruth na dream ud a ghairm fa chomhair na h-inntinn, air a' cheart làraich, am marbh na h-oidhche. Cha bu lugha na sin ar smuain air A' Chlàrsair Dhall; oir chualas poncan a chruite gu tric anns an àite so cuideachd, mar tha e fhéin a' luaidh an "*Oran Mór Mhic Leòdид.*"

Is freagarrach gun tugamaid iomradh an so air luchd-tadhail ainmeil a chuir oidhche seachad anns an Tùr Shìthe. B'e aon diubh sin an t-Ollamh Mac Iain a bha air chuairt an Dunbheagain an 1773. Gheibhear cunntas mu dhéidhinn an tadhal ud anns a' bhreacadh a thug Boswell air a' chùis. Cha robh an Sasunnach ainmeil e féin saor o shaobh-chreideamh an samhlaichean; agus air a' bhonn sin bhiodh annas aige de na sgeulachdan a bhiodh aig an t-sean mhuinnitir mu shìthicéan agus nithean eile de'n t-seòrsa. Ginealach no

Airgiot an Righ.

dhà an déidh turus Mhic Iain thàinig fear tadhail cliùiteach do Dhunbheagain. B'e sin an Ridire Walter Scott, a thug aire shònraichte do na nithean luachmhor anns a' chaisteal, agus do na h-uirsgeoil a tha 'g an aithris mun timchioll. Chuir esan seachad oidhche anns an Tùr Shìthe; agus is cinnteach gun tug sin smuaintean no dhà gu inntinn an sgeulaiche mhóir ud. Is e an treas fear a théid ainmeachadh an t-Ollamh Mac Leòid, "Caraid nan Gàidheal." Gheibhear an sgriobhaidhean an urramaich so naidheachd air na chunnaic is na chuala e an Caisteal Dhunbheagain. Tha e ag ainmeachadh gun d'éisd e ris an fhear mu dheireadh de Chloinn Mhic Cruimein ag cluich a' phuirt nuallanaich sin, "Thug mi pòg do làimh an Righ."

Chaidh sochair eile a bhualeachadh oirnn an oidhche sin. Fhuair sinn cothrom is cead piob-mhór Mhic Cruimein a thogail air ar gualainn agus àireamh de phuirt Chloinn Mhic Cruimein fhéin a chluich fad dlùth air uair an uaireadair. Cha chualas ceòl na pioba sin an caisteal Dhunbheagain o chionn còrr mòr is ceud bliadhna. An uair a bha an t-inneal ainmeil ud 'g a nochdadadh an Wembley chaidh a cur suas le màl is ribheidean; agus is ann mar sin a tha i nis an òrdugh. Tha dà phìob anns a' chaisteal a bhuineadh do na piobairean

Airgiod an Righ.

measail a bha an Dunbheagain. Tha aon dhiubh sin ris an canair "a' phìob bhreac," a chaidh a dheanamh mar thiodhlac do Phadruig Mór Mac Cruimein. Bha dealbh na pioba sin anns an *Oban Times* o chionn seachdain no dhà. Bha a' phìob bhreac air chall fad sè fishead bliadhna gus an d' fhuras i an ciste dharaich anns a' chaisteal. Laimhsich sinn dà ribheid a rinneadh le Cloinn Mhic Cruimein, agus tha iad eadar-dhealaichte o ribheidean an latha diugh. Is i an dara piòb an té ris an canadh muinntir "*An Oinseach.*" Chan 'eil innte ach dà dhos. Is i sin a' phìob a bha air a cluich mar phìob an teaghlaich fad cheudan bliadhna le Cloinn Mhic Cruimein anns a' chaisteal. Agus is i sin a' phìob air an do chluich sinn an oidhche roimhe. Tha deibhir mór air dòigh no dhà eadar ceòl na h-Oinsich agus pioban an fhicheadamh linn. Tha e fada nas taise. Tha e pailte cho fuaimneach ach gidheadh chan 'eil e cho cruidh sgreadach ri cuid de shiùnnsairean a chluinnear a nis. Tha sin ag éirigh o chumadh na ribheid. Is e tha so ach cuspair a dh' fheumadh cothrom eile gu sgriobhadh mu thimchioll. Ach buinidh e gu freagarrach do chuimhne na h-oidhche sin a chuir sinn seachd anns an Tùr Shìthe.

An t-Urr. NIALL ROS, C.B.E., D.D., D.Litt.

NA H-ORDUIGHEAN.

Is ann mun aimsir so de'n bhliadhna a b' àbhaist do'n chomanachadh a bhith air a chumail ann am móran cheàrnan de'n Ghàidhealtachd, agus chan 'eil seirbhis chràbhach eile ann a mhaireas cho fada an cuimhne an t-sluaigh, no aon a dh' fhàgas boladh cho cùbhraidih 'n a déidh. Dùisgidh i urram sònraichte am measg shean is òg nach faighear ach tearc an àitean eile.

Latha grianach gun àile gaoithe—an sgìreachd uile fo thàmh, ged tha an t-side ro-fhreagarrach air son oibreach—an sluagh 'n an aodach Sàbaid—grunnan an sud 's an so ag imeachd air an socair air na rathaidean móra, no air an fhrith-rathad tarsuinn air cliathaich na beinne—a h-uile neach a' deanamh direach air an aon cheann-uidhe; agus so air latha seachdain! Ciod e is ciall da? Abraidih Philistich Shasainn agus na Galldachd nach 'eil ann ach anacaitheamh air tràth—dìmeas air a' chothrom a thug sìde mhath do dhaoine gu bhith saothrachadh mun chroit no mu iasgach. Chan 'eil e soirbh do shluagh a chaidh a thogail am measg straighlich is malairt nam bailtean móra a chreidsinn gum bu chòir làithean sam bith a choisrigeadh do nithean spioradail ach latha na Sàbaid a

Airgiot an Righ.

mhàin; agus tha an latha sin féin an cunnart dol am mùthadh am measg chreutairean a thug iad féin thairis, anam is corp, do Mhamon. Tha seagh nan cleachdaidhean cràbhach a bha measail aig Gàidheil, agus móran de Ghoill, leth cheud bliadhna roimh an diugh, annasach leò. Tha a' chuid nach gabh ris na nòsan nuadha acasan cumhang am beachd. Faodaidh gu bheil ceàrnan de'n Ghàidhealtachd a' leantainn eisimpleir nan Gall a thaobh so, mar tha iad 'g a leantainn an dòighean eile gun mhóran buannachd 'n a lorg. Bu chòir do Ghaidheil a bhith eudmhòr a thaobh an rian agus an dòighean féin, chan e mhàin a thaobh cràbhaidh ach a thaobh rudan eile air nach bi sinn a' leudachadh an dràsda.

Ach beachdaicheamaid air an latha so—latha na traosg—mar a b' àbhaist a bhith 'g a chumail. Bidh a' chuid as mò de'n t-sluagh a' deanamh deiseil air a shon mar gum bu latha Sàbaid e. Feumaidh luchd-còmhnuidh lochdar na sgìreachd, seann daoine is sean mhìnathan co dhiù, ullachadh a dheanamh air son an rathaid. Am fear aig am biodh cairt agus gearran bheireadh e cuireadh do neach a bhiodh ro lag-chuiseach air son coiseachd. Air son ghillean is nigheanan cha chuireadh coiseachd deich no dusan mìle dragh sam bith orra. A dh' aon rud bha iad air slighe dleasnais an

Airgiod an Righ.

cuideachd a chéile suas an rathad air an socair, a' seanchas fad an t-siubhail, no is dòcha 'n an suidhe air bruaich car tiotain an déidh ùrachadh fhaotainn á tobar fior-uisge a bha a' brùchdadadh a stuth fhallain faisg orra. Co dhiùbh is e na bha rompa a b' fhaisge air an inntinn, no dùil ri bhith ag coinneachadh ri sean chàirdean, chan abair sinn. Ach nam mothaicheadh iad air, dh' fhaodadh an sealladh a bha mun cuairt an cridhe a' lionadh le a bhòidhcheid. Nach 'eil am monadh fhéin, ged tha e air amannan gruamach do'n t-sùil, air amannan eile, mar an aimsir so, fo bhlàth le fraoch is còinneach is luibhean?—badanan buidhe is uaine a' ðeàrrsadhbh nas àilleanta le gathan na gréine. Fada air falbh tha binneanan sgorrach, creagach nam beann mar gum biodh iad fhéin agus an t-athar air coinneachadh ri chéile—dubhar maoth mar chorcur air an aodann. Saoil nach drùidh tomhas de sheagh an t-seallaiddh so; oirdheirc, farsainn, làn de'n diomhaireachd a tha ceangailte ris na nithean tha folaichte, air inntinnean sluaigh air an do bhuilicheadh cuibhrionn shònraichte de spiorad a' chràbhaidh. Chuireadh an céill gu tric le muinntir a bhios ag gabhail mothachaidh air aigne an comh-chreutairean, gu bheil nàdur de chomh-chomunn eadar sluagh na h-àirde tuath is nan eilean agus an cruthachadh Nàduir

Airgiot an Righ.

mu choinneamh an sùl—na siantan; an dubhar a bhios a' laighe air glaic nam beann; na sgàilean a bhios a' ruith air an aodann; gàir tiamhaidh nan tonn no nuallan na fairge is i 'g a maistreadh féin am broinn nan uaimhean. Ach bidh an anam ag ath-fhreagradh ris an t-sàmhchair a thuiteas air Nàdur 'n a h-ám féin mar a thachair aig an ám so.

Is e là na traosg là mor an ullachaidh air son na cuirm-naomha tha rompa air an t-Sàbaid. Bidh an eaglais làn de choimhthional stòlda, rianail. Is e ministear a mhuinntir sgìreachd eile a bhios a' searmonachadh, agus gu dearbh is e dh' fheumas a bhith faicilleach mus tuit lideadh o bhilean a bheir oilbheum do na daoine còire tha 'n an suidhe faisg air a' chùbaid, no an crò nam foirfeach. Tha iadsan cho domhain 'n an eòlas air an Fhìrinn; tha an comas breithneachaидh cho geur is nach e a h-uile ministear a ghabhadh air an ladarnas sanas bu lugha a thairgsinn an aghaidh bheachdan a ghabh gréim orrasan o'n cheud là anns an d' fhuair iad eòlas spioradail. Abradh diadharan nan colaisdean mar thogradh iad, shuidhich na daoine còire so dòchas am beatha air bunait nach gabhadh carachadh. Biodh càch a' seòladh mar a stiùras sruth an ama iad, tha an acarsaid acasan diongholta, agus tha am beatha spioradail crochte rithe.

Airgiod an Righ.

Mar as trice is e Di-haoine là na coinneimh-cheiste—là tha ro thaitneach leis an t-sluagh. Is e gu h-àraidh “Là nan Daoine,” mar a theirear—daoine diadhaidh a mhuinntir na sgìreachd, no bràithrean o sgìreachdan eile tha astar fada air falbh. Tha iad deas-bhriathrach, agus ainmeil 'n an crìochan féin. Chan 'eil an teisteanas folaichte. Ciamar a bhithheadh is iad aithnichte mar dhaoine a chaith móran de'n tìm ri féin-rannsachadh? Bidh cuid ag cur as an leth gu bheil iad air an séideadh suas le h-uabhar spioradail, ach faodar a ràdh gun do chinnich annta feartan a chaidh a chleith air càch, air chor agus gu bheil iad uidheamaichte air son dleasnais an dreuchd. Ma dh' fhaoidte nach 'eil móran eòlais aca air leabhraichean, no air rudan a bhios ag cur imcheist air creutairean a tha ag gleachd ri nithean saoghalta. Tha aon leabhar ann air am bheil iad mion-eòlach, agus tha móran dheth aca air am meomhair—Leabhar nan leabhraichean. Ma tha leabhar eile ann fosgailte dhaibh is e sin leabhar an doilgheis agus a' chràidh-inntinn—leabhar a tha, a thaobh cuid, dosgaradh o'n bheatha tha làthair. Ann an seagh, faodar a ràdh nach 'eil aig a' chinne daonna ach an dà leabhar so.

Air Di-haoine tha an raon aig na daoine daibh féin. Chan 'eil am ministear ach mar

Airgiod an Righ.

fhear-riaghlaidh air a' choinneimh, ged a sgioblaicheas e suas air deireadh na seirbhis na beachdan chuireadh fa chomhair an luchd-éisdeachd. An uair a dhearcas e mun cuairt, iarraidh e air fear de na "Daoine" a bhith ag éirigh—"bithibh ag éirigh, a Choinnich." Cha bhi Coinneach còir ro dheònach; tha e 'g a mheas fhéin neo-airidh, ach cha dean diùltadh an gnothach. Mu dheireadh tilgidh e a bhreacan bhàrr a ghualainn; putaidh e a mheòran roimh fhalt cràsgach, liath, ach glan-shnuadhach air a shon sin—duine tlachdmhor, ged bha aghaidh còmhdaichte le preasan na h-aoise, agus air a seachdadh le uisge, is gaoth is grian, a' strì am measg bochdainn is uireas-bhuidhean a chrannchuir. Nan robh an t-sùil léirsinneach aig neach chìteadh spiorad na h-irisleachd ag iadhadh mu a cholainn, air dha a bhith a' dol an glaic nithean diomhair. Eiridh e gu diùide, mar gum biodh e fo throm uallach le truimead an dleasnais a ghabh e os làimh agus bidh gach sùil anns a' choimhthional air. Ma dh' fhaoidte gu robh e fo imcheist a thaobh puinc spioradail air choireigin, agus b'e a mhiann solus fhaotainn o na bràithrean. Gheibheadh e sin, agus ùrachadh 'n a chois. 'N a dhéidh dh' éireadh fear mu seach, agus rannsaicheadh e a' phuinc agus sgrùudadh e na beachdan. Mar chùltaic

Airgiot an Righ.

do a bhreithneachadh dh' fhosgladh e suas féin-fhiosrachadh a bheatha — fiosrachadh beatha an neach tha 'n a chomhnuidh ann an ionad diomhair an Tì as Airde.

Bitear ag cur as leth nan "Daoine" air a' Ghàidhealtachd gu bheil iad cumhang 'n am beachdan, agus gu bheil uabhar spioradail a' faotainn làmh an uachdar orra. Biodh sin mar a dh' fhaodas e, cha ghabh e cleith gu bheil an caitheamh beatha a réir an aideachaид. Choisrig iad an aire is an aigne gu bhith ag cnuasachd air an Fhùrinn, agus tha i a' riaghladh an dol-a-mach agus an teachd-a-steach. Chan 'eil neach a dh' éisd ri aon diubh ag gleachd ann an ùrnuigh nach aithnich so. Tha an athchuinge làn de dhìomhaireachd am beatha; dùrachdach, brìgh-mhor leis an t-seagh a thig o bhi a' meòrachadh air nithean neo-fhaiccinneach—guidhe nach 'eil fad o dheireadh na réise, iriosal 'n a h-iarrtas, macanta 'n a spiorad, ach làn de'n dòchas air an do ghabh iad gréim an toiseach. Chi gach aon de'n luchd-éisdeachd an cor anns an ùrnuigh ud mar ann an sgàthan, oir is e h-innte taomadh anma neach do an aithne a h-uile ceum de'n t-slighe. Faodaidh gum b'urnuigh duine neo-flòghluimte i—mar a mheasas daoine an t-saoghal fòghlum—ach foillsichidh i toradh na gleachd air nach 'eil e aineolach, agus tha

Airgiot an Righ.

i air a blàthachadh le ungadh an Spioraid Naoimh. Tha móran de shean chleachdaidhean ciatach a' dol am mùthadh 'n ar linn ach chan 'eil cor na dùthcha a' dol nas fheàrr.

Is e là na Sàbaid là mór na Cuirme. Bidh an coimhthional nas mothà na air na làithean eile, agus ma bhios an t-side idir freagarrach théid pàilliun a shuidheachadh air lèanaig ghuirm, gu tric aig iochdar cnuic. Tha na "bùird" air an còmhdaich le lìon-anart cho geal ri sneachda na h-aon oidhche, ach bidh iad falamh an toiseach—gus an tig an cuireadh. Air amannan bidh suas ri dà mhìle anns an éisdeachd—an cnoc comhdaichte le gillean òga agus nigheanan cho riomhach 'n an éideadh is ged b'e bean-baile a bha anns gach té dhiubh. Chan fhaicear an diugh na curraicean geala air na sean mhnàthan mar a-b' àbhaist, ged a b'eireachdail an sealladh e san ám. 'N an àite thàinig itean, is ribeanan, is flùraichean, is rudan riomhach eile. Is cinnteach gu bheil cuimhne aig cuid de ar luchd-leughaidh air mar a loisgeadh na sean mhiniestarán air luchd nan "gum floors," is nam bòtuinnean diosganach. Cha leigear a leas a ràdh nach tàinig am pobull a tha 'n an suidhe cho stòlda air an lèanaig, uile fo bhuaidh an rùin a tha an cridhe an athraichean agus am mathraichean. B'e mìorbhUIL a bhiodh 'n a chaochladh. An uair

Airgiod an Righ.

a bhios faidhidinn a' fàilneachadh éiridh grunnan na dhà an dràsda 's a rithist a mach as a' choimhthional a chum ceum a ghabhail mu chùl a' chnuic, oir mairidh an t-seirbhuis o dhà-uair-dheug gu cóig uairean. Ach fanaidh a' chuid as mothà gu deireadh na cuirme—cuid diubh mar a bha a' bhuidheann aig lochan Shiloaim, a' feitheamh air a' ghluasad a thig o spiorad an Dé bheò. Chan urrainn creutair toinisgeil amharc air a leithid so de shluagh ach le urram—sluagh a tha fo bhuaidh inntinn nach tuig ach an neach a dh' fhairich e 'n a bheatha féin. Mun toir am ministear cuireadh chun a' bhùird do'n treud leis an àill Suipeir an Tighearna a ghabhail gu h-iomchuidh, cuiridh e an céill gu neo-sgàthach comharradh na muinntir tha freagarrach, agus an fheadhainn nach h-eil. Chan fhaod an cogull a bhith am measg a' chruthneachd. Tha an gàradh-crìche soilleir. Is ann air an uair so a thòisicheas imcheist spioraid air an luchd-comanachaидh agus chan ionghnadh ged bhiodh iad 'g am meas féin neo-airidh air an t-sochair, an déidh éisdeachd ri briathran teinnteach. Ach cuirear impidh ri cuireadh, agus am feadh 'sa bhios salm 'g a seinn, thig fear air adhart, air a shocair, leis féin. Leanaidh càch e air an aon dòigh, agus théid an t-seirbhuis shòluimte a thòiseachadh. Chan 'eil deasghnàthan 'g an

Airgiod an Righ.

cleachdadhbh a bharrachd air dòigh na ceud suipearach, agus chan fhaicear fraoidhneas de sheòrsa sam bith. Tha h-uile rud aon-fhillteach agus rianail.

A nis an uair a bheirear fainear gu bheil seirbhis nan Orduighean a' tòiseachadh air Diar-daoin agus a' sguir air oidhche Luain, agus mar an ceudna gun téid mu dhusan searmon a chur a mach, tha e soilleir gum bi uallach na seachdain ro chudthromach, agus trom air a' mhiniestear a ghabh an t-seirbhis naoimh fo a chùram. Bidh dùil aig an treud gun tagh iad aoghairean a bheathaicheas iad leis an fhìor mhana, oir tha iad cho geur 'n am breith, agus cho eòlach ann an nithean spioradail air chor agus nach e h-uile ministear a shàsaicheas iad. Thàinig iad chun na cuirme an tòir air ùrachadh spioraid, agus feumaidh an teachdaire a bhith 'n a dhuine fiughanta a chladhaich gu domhain anns an diomhaireachd a tha ag cuairteachadh am beatha—fear a chaidh troimh chràdh spioraid 'n a fhaireachadh fhéin—teth o'n innean mar gum b'eadh, ma tha fiughair aige gun còrd a theachdaireachd ris an fheadhainn tha feitheamh oirre. Ma thachras gum bi iad air am mealladh 'n an dùil cha chan iad a' bheag mun t-searmoin aig an ám. Chaidh a thomhas air a' mheigh agus fhuaradh easbhuidheach e. Tha an tosd, air amannan, snas-bhriathrach !

Airgiot an Righ.

Aithnichidh am fear a rinn gu neo-clearbach gun do chòrd e riutha an uair a gheibh e crathadh laimhe blàth anns an dealachadh agus a chluinneas e na facail: “Na bithibh fada gun tadhail oirnn a rithist.” Cha chan sinn dad mun aoigheachd a bhios ag gabhail àite am measg chàirdean aig ám comanachaидh. Tha fios aig an dùthaich uile air.

Is e so a' ghnè dhaoine—neo-ealanta agus bochd an crannchur, ach saoibhir air mhodh eile — tha coigrich a' saoilsinn saobh-chràbhach, aineolach, agus fo bhuaidh cumhangachd inntinn! Chan 'eil guth air cuinge na foirmalachd a tha mun amhaichean féin. Stéidhich na daoine ud am muinghin air nithibh tha siorruidh. Ged nach deach an inntinnean a gheurachadh an colaisdean, tha faobhar orra dh' aindeoin sin, agus gheibh neach a thig 'n an caraibh a mach e. Tha iad 'n an eisimpleir do'n àl a thig 'n an déidh. Chuir iad eireachdas air a' Ghàidhlig, agus air a cumhachd gu cridhe an t-sluaigh a ruigsinn. Am bheil na h-Eaglaisean a' tuigsinn na cùise? An gabh iad rabhadh an ám?

DOMHNALL MAC A' PHI.

A' GHÀIDHEALTACHD AGUS A' GHÀIDHLIG.

Fhad 'sa tha a 'Ghàidhlig agus na bhuineas dhi slàn fallain air a' Ghàidhealtachd tha aobhar is cùis na Gàidhlige agus fior spiorad a' Ghàidheil ceart gu leòr. Is e Ghàidhealtachd dùthaich is dachaидh na Gàidhlige agus fhad 's a bhios i beò beathail an sin ann an cridheachan is am bedoil an t-sluaigh cha ruig a leas iomagain a bhith air a càirdean mu a déidhinn. Ach an latha dh' fhàsas i lag anfhann air a' Ghàidhealtachd faodar beannachd a leigeil leatha fhéin agus leis gach subhailc agus buaidh ghasda is ghrinn a bha, agus a tha, an cridhe agus an caithe-beatha a' Ghàidheil, on is i a' Ghàidhlig agus na bhuineas dhi meadhon beathachaidh fior spiorad a' Ghàidheil. Gun teagamh leanaidh cuid de bhuadhan agus de bheannachdan na Gàidhlige ri iarmad nan Gàidheal an déidh dhaibh a call, fad linn no dhà, ach an uair a sheargas am freumh chan fhada mhaireas am blàth agus am meas. Faodar a bhith deanamh atharrais, agus is e atharrais a th' ann, air a bhith cumail suas na Gàidhlige, agus nam buadhan a tha 'n a cois sna bailtean-móra agus an ceàrnaidhean eile, ach chan 'eil an sin ach blàth is toradh na h-aona bhliadhna

Airgiot an Righ.

gun a' chraobh air an do dh' fhàs iad a bhith ann idir. Tha an toradh sin blasda agus feumail gun teagamh, agus thug Gàidheil nam bailtean-móra inbhe is àite do'n Ghàidhlig le bhith cur an céill do'n t-saoghal luach is eireachdas na Gàidhlige. Thug iad blasad do mhóran feadh an t-saoghal uile air milseachd ar cànan agus air binnead ar ciùil; thug agus mothachadh do na Gàidheil aig an tigh air luach an cànan agus an cleachdaidhean fhéin. Tha a' Ghàidhealtachd fo fhiachaibh dhaibh air son sin; ach ged tha so 'n a chùltaic agus 'n a mhisneach do'n Ghàidhlig cha chum e beò i. Feumaidh a beathachadh is a beò-shlaint cho maith ri a dachaidh a bhith air a' Ghàidhealtachd.

A nis, 'n ar latha-ne tha móran ag cumail a mach ma bhios sluagh paitt gu leòr air a' Ghàidhealtachd gum bi a' Ghàidhlig agus na buadhan eile tha ceangailte ris a' Ghàidhealtachd ceart gu leòr—gur h-e lughad an t-sluaigh is coireach nach 'eil a' Ghàidhlig cho cumanta 'sa bha i aon uair am beul an t-sluaigh feadh na dùthcha. No, so mar a their iad: Faighibh air ais an sluagh do'n Ghàidhealtachd, biodh luchd-àiteachaidh a rithist anns gach gleann is glaic is achadh agus chan eagal do'n Ghàidhlig, agus do na tha 'n a cois, mar a tha ceòl agus cleachdaidhean

Airgiod an Righ.

ar n-athraichean. Tha na daoine so a' faotainn coire do'n Chomunn Ghàidhealach a chionn nach 'eil e ag gabhail os laimh a bhith a' stri ris an Riaghaltas a chum is gum bi a' Ghàidhealtachd air a h-àiteachadh nas fheàrr, agus leis am barrachd sluaigh—is e sin, ri gnothaichean beò-shlaint is cosnadh dhaoine—agus nan tachradh so, tha iad ag ràdh, gum biodh a' Ghàidhlig agus na bhuineas dhi ceart gu leòr. Ach dé mu dhéidhinn na ceàrna sin de'n Ghàidhealtachd far am bheil sluagh ach a nis glé bheag de Ghàidhlig? Dé mu dhéidhinn timchioll Inbhir-nis agus móran de'n t-siorrachd sin far am bheil dòmhachd sluaigh ach glé bheag de Ghàidhlig 'n am measg? Dé mu dhéidhinn Inbhir-pheofharain agus àitean eile an siorrachd Rois far am bheil sluagh gu leòr ach glé bheag Gàidhlige? Dé mu dhéidhinn iomadach baile agus àite eile an Cataibh agus an Earra-Ghàidheal? Dé mu dhéidhinn siorrachd Pheairt? An e cion dhaoine gu buileach is coireach gu bheil a' Ghàidhlig a' seacadh agus a' dol as an t-sealladh anns na h-àitibh sin? Tha fhios nach e.

Tha mar sin dleasnas is obair a' Chomuinn Ghàidhealaich soilleir, is e sin a' Ghaidhlig agus na bhuineas dhi a chumail suas air a' Ghàidhealtachd gu sònraichte, agus a craobhsgaoileadh am measg an t-sluaigh

Airgiod an Righ.

Eadar Hiort is Peart
Is eadar Ile 's tìr Mhic Ailein.

Gun teagamh mar as lionmhoire an sluagh is e as fheàrr do'n Chomunn, oir mar sin tha raon nas saoibhire aige gu oibreachadh ann; ach is ann a chum cànain is oideachas nan Gàidheal a sheasamh agus a chur air adhart tha esan am bith. So bonn is stéidh a' Chomuinn Ghàidhealaich, agus cuspair sam bith, ge b'e cho cliùiteach 'sa tha e, a bheir a thaobh An Comunn bho so, tha e 'g a chur air seachran. Deanadh Comunnan eile na's urrainn dhaibh chum am barrachd cosnaidh fhaotainn do dhaoine air a' Ghàidhealtachd, agus a chum gum bi beò-shlaint nas fheàrr aig na Gàidheil, agus gheibh iad beannachadh a' Chomuinn Ghàidhealaich, ach is ann air son cànain is oideachas na Gàidhealtachd a tha An Comunn Gaidhealach a' saothrachadh. Rinn e obair mhór agus tha toradh na h-oibreach sin a nis aithnichte do'n rioghachd uile agus eadhon do'n t-saoghal, agus bu mhór am beud gum biodh e air a tharruing a thaobh a nis o'n deadh obair so air son an deach a chur air chois air tùs, agus anns an robh a leithid de shoirbheachadh leis.

Leanamaid mar sin air eòlas a thabhairt do'n Ghàidhealtachd air luach ar cànain, air

Airgiod an Righ.

binnead ar ciùil, air tàbhachd ar n-aoraidh,
air saoibhreas is uaisleachd ar n-oideachaidh,
agus an uair a thuigeas na Gàidheil aig an
tigh sin, thig dùsgadh is beothachadh air ar
cànan agus air na buadhan is na subhailcean
eile a rinn a' Ghàidhealtachd iomraiteach feadh
iomadh linn.

An t-Urr. CALUM MACLEOID, M.A.

I CHALUIM -CHILLE.

O eilein naoimh, sa' chuan an Iar,
'S tu dhùisgeas suas na smuaintean mór,
Bhi 'g amharc ort san fheasgar chiar
'S a' ghrian dol sios 'n a h-uile ghlòir.

Chaidh iomadh bliadhna nis a seach
O'n thàinig Calum treun an àigh,
'N a churach faoin gu d' fhonn a steach,
'N a chridhe caomh bha iochd is bàidh.

'N so thog e suas an solus iùil
A bha gu soillseach' fada mach
Air Alb' gu léir san robh a dhùil,
O mhachair réidh gu sliabh nan clach.

Nach iomadh ùrnuigh chuir e suas
Uaith so gu Cathair àrd nan gràs,
Nach iomadh deur a shil e nuas
Bhi faicinn Alba 'n glaic a' bhàis.

Ach thug an soisgeul binn fo bhuaidh
Na Cruithnich bhorb bh'air feedh nan gleann,
Is thuit gu lèr na bannaibh cruaidh
Bha ceangal muinntir Tìr nam Beann.

'N sin thàinig laoich is rìghrean treun
Is sagairt aosd nan doirean dlùth,
A dh' fhaotainn solus glan bho 'n ghréin
Bha dealradh ann an I mo rèuin.

Airgiod an Righ.

Thog fòghlum suas a cheann gu h-àrd,
Is eòlas mór 's an tìm o chian,
An so bha'm manach is am bàrd
Mu shligh' na slàint a' labhairt dian.

Bho d' fhonn chaidh mach gu iomadh tìr
Na teachdairean bha làn de ghaol,
A chur an céill an t-soisgeil fhior
An ceàrnaibh iomallach de'n t-saoghal.

Shéid ort an doineann gharg bho'n Tuath
Le sgrios bha oillteil ann a sgéith,
Nuair thàin' na Lochlannaich le fuath,
Is dh' fhàg iad rùisgte thu 'n an déidh.

Ach thog thu suas a rìs do cheann,
Do chlachan grinn tha 'g inns' an sgeòil,
'S do thogail àlainn, dhaingeann, theann,
'S an tric gu binn a dh' éirich ceòl.

O 's pailt na gaisgich tha 'n an tàmh
A nis ad thulaich ghrinn 'n an suain,
Righrean is naoimh an sin fo phràmh
'S chà dùisg iad suas gu latha luain.

Soraidh leat nis “I mo ghràidh,”
Ged chluinnear annad “Geum nam bà,”
Tha iomradh ort air iomadh tràgh,
Is bidh gu buan gu latha bhràth.

ALASDAIR STIUBHART, Gleann Liobhann.

AN SGIOBAIR FLIUCH.

Aon fheasgar ciùin samhraidh an uair a bha obair an latha seachad chaidh mi a ghabhail cuairt ri taobh na mara. Bha gach ni cho sàmhach mun cuairt is gun saoileadh neach gu robh gach creutair beò 'n a chadal.

Bha na craobhan a' snàmh gu fann anns a' ghaoith agus bha na h-eòin bheaga an déidh an cinn a phasgadh fo an sgiathan.

Ghabh mi romham gus an do ràinig mi geodha mór anns an robh eathar no dhà air an tarruing suas air a' mhol. Bha trìùir no ceathrar de bhalaich bheaga 'n an suidhe fagus daibh. Chaidh mi sìos far an robh iad agus thòisich sinn ag còmhradh.

"Ciod e naidheachd nan gillean beaga an diugh?" arsa mise. Rinn am fear bu lugha dhiubh gàire, ach fhreagair am fear bu mhotha: "chan 'eil naidheachd idir."

"Is math an naidheachd a bhith gun naidheachd idir," fhreagair mi fhéin, "ach c'arson nach 'eil sibh a' dol a mach leis an eathar ghrinn sin?" Las sùilean an fhir bhig. "Tha i ro throm," ars' esan, "agus chan urrainn dhuinn a cur chun na mara."

"So! So! ma ta," arsa mise is mi a' breith air toiseach an eathar, "a mach leatha!"

Airgiod an Righ.

Leum na fir air an casan agus is ann an sud a bha an sgoinn gus an d'fhuair sinn an t-eathar air bhog. Leum sinn a steach, fear an déidh fir; thuig am fear beag cruinn-leum slos do'n deireadh agus ghlaodh e àird-a-chlaiginn. "Is mise an sgiobair!"

"Ceart gu leòr," arsa mise, "ciod e ni sinn ma ta?"

"Cuir a nuas an ràmh beag sin gu Murchadh."

"So dhuit sud, a Mhurchaidh."

"A Sheumais," arsa an sgiobair gu duineil, "gabh thusa an ràmh eile."

"Sin thu!" arsa mise, ach ciod e tha mise dol a dheanamh?"

"Suidhibhbh air an tobhta sin an dràsda ma's e bhur toile; rinn sibhse obair gu leòr mar tha, agus chan fhaod sibh an còrr a dheanamh."

"Cha do rinn mise ni sam bith fhathast."

"O! rinn; nach do chuir sibh a mach an t-eathar dhuinn! Mur b'e sibhse cha bhitheadh sinn an so idir."

Lean na gillean rompa-gus an do chuir iad cuairt air a' bhàgh, agus is ann aca fhéin a bha an làmh air an iomradh. An uair a chuir sinn ar n-aghaidh air a' chladach thòisich an sgiobair beag a' fàs anabarrach mear; dh' éirich e 'n a sheasamh, thòisich e a' leum bho thobhta gu tobhta mar gum biodh long-chogaidh air a chùram.

Airgiot an Righ.

"Ciod e tha ceàrr ort?" arsa mise. "Nach dean thu suidhe!"

"O! cha shuidh mi idir," fhreagair e, "chan urrainn mi. Feumaidh mise an t-eathar a thoirt sàbhailte chun a' chladaich." Thòisich càch a' gàireachdaich.

"Iomair, a Sheumais," ars' an sgiobair. "Cum fodha, a Mhurchaidh, cum fodha! Le chéile, a nis, le chéile."

Bha e shuas anns an toiseach agus thionndaidh e agus leum e a sios chun an deiridh, ach gu mi-fhortanach cha do ràinig a chas air an tobhta agus thuit e an coinneamh a chinn a mach air taobh an eathair.

"Mo chreach!" arsa Seumas, is e ag eirigh 'n a sheasamh. Dh' èirich am fear beag agus thòisich e a' plumadaich aig deireadh an eathair. Shìn mi a mach mo làmh agus rug mi air a ghualainn agus thog mi a steach e.

An uair a sheas e air an tobhta is a chrath e e fhéin thubhairt mi ris, "seadh, fhir bhig, is neònach an sgiobair thu a nis."

"Coma leibh! Coma leibh!" ars' esan, "cha mhór is fhiach an sgiobair nach bi fliuch uair-eigin—Cum fodha, a Sheumais! A Mhurchaidh! Le chéile! Bhuail í! Mach á so!"

AM BUACHAILLE.

FEAR-IUIL A' PHRIONNSA.

Am bheil eisimpleir eile an eachdraidh an t-saoghal a bheir bàrr air dìlseachd nan Gàidheal do Phrionnsa Teàrlach? Gheibhear na h-uibhir a dhearbhaidhean o sgeulachdan an t-seann saoghal air cho seasmhach, daingean, is a bha cuid àraidh a thaobh nithean cudthromach a bhuiteadh do'n dùthaich, agus cho neo-chomasach is a bha e an ceannach le tiodhlac-brathaидh. Tha sinn a' leughadh an eachdraidh nan Romanach gun do dh' fheuch *Pyrrhus* gach innleachd a chum an laoch *Fabričius* a thoirt a thaobh le gealltanais mór airgid. Cha robh na bha de stòras air thalamh comasach air a bhuaireadh a chum a dhùthaich a bhrath, agus thuirt *Pyrrhus* mu dheireadh gum b' phasa a' ghrian a thionndadh as a cursa anns an iarmailt na toirt air *Fabričius* rud mi-chiatach a dheanamh. Ged bha móran de na Gaidheil an déidh latha Chuil-lodair eòlach air ionadan folaich a' Phrionnsa, agus ged bha iad cho bochd ris a' chlobha, mar a theirear, dhiùlt iad am fògarrach truagh a bhrath air son eadhon deich mìle fichead punnd Sasannach. Cha ruig sinn a leas a bhith a' leudachadh mun dìlseachd a tha so a' foillseachadh. Mairidh cuimhne oirre cho fad

Airgiod an Righ.

is a mhaireas eachdraidh na dùthcha; bithidh i ùr nuair a bhios iomad càrn-cuimhne 'n a dhuslach.

Ann an 1913 chaidh leabhar a chlòdh-bhualadh an Inbhir-nis a tha a' toirt cunntais air na rinn curaiddh a mhuinntir an Eilein Sgitheanaich mar fhear-iùil do Phrionnsa Teàrlach. Is fhiach ainm a chumail air chuimhne—Dòmhnull Mac Leòid a rugadh an Galtrigil, taobh loch Dhunbheagain, diùlnach a dhleas càrn-cuimhne cho math ri Fionnghal Dhòmhnullach. B'e *Palinurus* a' Phrionnsa eadar Arasaig is Uibhist, ach cha deach e 'n a chadal air an ailm mar a chaidh an seann stiùradair ud a thuit an comhar a chinn anns an fhairge. Thachair do Dhòmhnull a bhith an Inbhir-nis mu ám a' bhlàir air tòir luchd mine, agus ged a bha a cheann-feadhna, Mac Leòid Dhunbheagain, air taobh nan Hanobherianach, bha esan air taobh buidheann a' Phrionnsa. Bha Murchadh a mhac, giullan aois chòig bliadhna deug, ann an àrd-sgoil Inbhir-nis, agus òg mar a bha e, theich e o'n sgoil; chrioslaich e e féin le claidheamh is biodag agus a mach ghabh e an aghaidh an airm dheirg cuide ri càch! Nach b'e an laochan e—mac mar an t-athair. Cha d'amais Dòmhnull féin a bhith anns an tuasad, ach tha e soirbh a-thuigsinn a mhoit a chaidh roimh a

Airgiot an Righ.

chré nuair a choinnich e ri Murchadh an Arasaig an déidh a' blàir. Bha e ag cur għnothaichean an òrdugh a chum am Prionnsa a theàrnadh. Is ann an coille bhig a thachair e ri Teàrlach, a bha nise 'n a fhògarrach bochd agus ag cruaidh-fheuchainn seòl air chor-eigin fhaotainn gu eileanan Innse Gall a ruigheachd, oir cha robh teàrnadh ri fhaicinn air tìr-mór agus an t-arm dearg air a thòir. A thuilleadh air sin bha cabhlach Shasuinn anns a' choimhearsnachd air son a għlacadh. Ars' am Prionnsa ri Dòmhnaill, "Tha mi an teanntachd; thatar ag innseadh dhomh gur duine onorach thu; tha m' earbsa annad, agus tha mi 'g am thilgeil ort air son cobhair." Fhuardh bàta ochd-ràmhach le sgioba an uidheam. Bha coltas gailbheach air an iarmait an oidhche Shathurn ud, agus bha oirthir Uibhist trì ficead mile mara bho Arasaig. Chomhairlich Dòmhnaill an oidhche a chur seachad far an robh iad; ach bha Teàrlach misneachail thar tomhais agus chan fhanadh e ged rachadh e féin is an sgioba fo'n doimhne. B' fheudar cur rithe agus Dòmhnaill air an stiùir. Am measg nan lann cha d' fhuair gealtachd àite. Shéid stoirm dhearg, dhoin-eannach. Bha an oidhche eagalach. Dh' éirich an Cuan Sgith 'n a thonnan beucach mar gum biodh cumhachdan Nàduir suidhichte am Prionnsa

Airgiod an Righ.

is na bha còmhla ris a shlugadh as an t-sealladh is an cur a dhìth. Cha robh solus no combaiste, no pìob-thaosgaidh air bòrd. Ach bu mhath an combaiste Domhnall féin, a bha gu tric air ais is air aghaidh eadar a' mhór-thìr is na h-eileanan an iar. Chuir an t-Agh iad air tìr ann an Roisinnis am Beinn nam Faoghla agus shàbhaladh am Prionnsa le cuideachadh an Fhreasdail agus stiùradarachd Dhòmhnaill 'ic Leoid. Sin agaibh eisimpleir air dìlseachd agus treubhantas nan laoch a ghabh am beatha 'n an làimh, mar a theirear, air son an smuain dhiomhair ud a chinnicheas ann an cridhe cuid de ar comh-chreutairean agus a bhios mar iùil do am beatha. Sin agaibh a' ghnè dhaoine a bha anns na Gàidheil a dh' fhàlbh. An d' fhàg iad an samhail 'n an déidh?

Bha am Prionnsa fo chùram an Sgitheanaich mu dhà mhìos; an dìthis 'n am fògarraich o eilean gu eilean; luingeis nan Hanobherianach mun coinneamh air a' Chuain Sgith; luchdrannsachaидh air gach bealach a chum greim a dheanamh air fear fuadain air bith. B' iongantach gun do thàr na fògarraich, a bha iomadh uair air dhroch càradh, as. Mu dheireadh b' fheudar a bhith a' dealachadh, agus thug iad an crathadh-làimhe deireannach da chéile le rùchd 'n an amhaich, an sùilean a'

Airgiod an Righ.

lionadh leis na deòir. Is e glé bheag a bheir deòir air sùilean cuid, ach an uair a chithear dithis laoch is an sùilean làn, faodar a bhi cinnteach gum bheil fior chràdh ann. Fhuair Dòmhnull gealltanас sgrìobhте fo làimh a' Phrionnsa air son suas ri leth cheud punnd Sasannach, ach cha d' fhuair e riamh cothrom air airgiod fhaotainн air a shon. Is ann beagan an déidh an ama so a thachair Teàrlach agus Fionghal Dhòmhnullach gu fortanach. Ach mur a bhithheadh Dòmhnull agus na rinn e, bha a' chùis air sheòl eile. Air dha dealachadh ri Teàrlach bha e fo na choill, 'g a fholach féin mar a b' fheàrr a b' urrainn da anns an Eilean Fhada fad cho'-là-deug. An sin chaidh a ghlacadh ach fhuair a mhac, Murchadh, an diùlnach òg, dhachaigh air dòigh air chor-eigin do Ghaltrigil. Thugadh e air beulaibh ceannard aimир бòрд luinge do am b' ainm "Furnace," agus gu dearbh is math a dhleas an long a h-aimm—an àmhuinn—oir cha mhór nach do thacadh Dòmhnull bochd 'n a broinn air a turus gu Lunnainn. Chuir an ceannard so 'n a chuimhne an t-airgiod-brathaidh a bha cho soirbh a nis a chosnad. Arsa esan, am bheil thu a' toirt fainear gum bheil deich mìle fichead punnd Sasannach ann ad chòmas a chosnad; ionmhas a dheanadh tu féin is do ghinealach sona gu bràth? Fhreagair an

Airgiot an Righ.

curaidh dileas mar a leanas: "Ged gheibhinn e cha mhealainn e ceithir uairean fichead. Thigeadh mo choguis an uachdar ; cha b' urrainn luchd airgid a chumail a sios. Ged thairgte dhomh Sasunn agus Alba cha leigninn do neach air uachdar an t-saoghail beantainn ri fultein de a cheann nam b' urrainn domh a chuideachadh." Coimeas an Sgitheanach bochd gun fhòghlum no ionnsachadh ris an Urramach Iain MacAmhlaidh, ministear Uibhist a' Chinn-a-Deas, a thuit fo bhuaireadh an airgid-bhrathaidh ged nach deach leis. Seall air an dithis. An t-aon làn de dhuinealas agus spiorad dùthchail, agus a' chuir a bheatha an cunnart; am fear eile, a dh' aindeoин ionnsachaидh, 'n a' thràill fo chumhachd airgid. Nach flor mar a' sgriobh *Burns*, am bàrd Gallda: "*The hert's aye the pairt aye.*" Saoil an tainig an riabhag a bha toinnte ann am MacAmhlaidh an uachdar 'n a ogha, *Lord MacAulay*, a sgriobh cho tàrchuisseach mu na Gàidheil? Ma 's ann air son gràdh dùthcha a dh' fheuch am ministear beartas a chosnadhl air an dòigh so, nach fhaod sinn a ràdh mar a thubhairt sgriobhadair àraidh : "*Patriotism is the last refuge of the scoundrel.*"

Ach leanamaid Dòmhnaill 'n a àmhghar. Nuair a ràinig e *Tilbury* air an "Amhuinn," thuit e maille ri truaghain de a sheòrsa ann an

Airgiod an Righ.

àmhuinn eile—té de na luingeis a chuireadh air leth air son àite priosain do dhaoine ceannairceach mar a bha e féin. Bha an daingneach oillteil so—broinn na luinge—fo chùram ceannard cho an-iochdmhor agus neo-thruacanta is a sheas am bròig. Thilgeadh na priosanaich a sìos anns an toll dhubb so am measg chlachan is salachar de gach seòrsa, gun stiall aodaich orra ach ablach briogais no sean fhéileadh, agus gun chòmhachd cadail ré na h-oidhche. Am measg a' bhìdh a bha air a thairgse dhaibh bha mìrean de fheòil ghrod o chrodh a bhàsaich leis a' phlàigh! Bhatar 'g an slaodadh suas air uairean le ròp agus 'g an tumadh anns a' mhuir gus am biodh iad leth-bhàithte, agus an sin 'g an ceangal ris a' chrann is 'g an cuipeadh le ròp cainbe. Bha Dòmhnull a' deanamh a mach nach robh anns an droch càradh so ach innleachd air son an cur gu bàs uidh air n-uidh. Ach ged bha ar laochan trì fichead is a h-ochd a dh' aois, agus deich mìosan anns a' phrìosan oillteil so, thàinig e as beò, agus leigeadh ma sgaoil e an Lunnainn, far an d' fhuair e aoigheachd agus càradh càirdeil o bhuidheann nan Seumasach. Thugadh- adharc shnaoisean airgid da mar chuimhneachan. Air a rathad dhachaидh do Ghaltrigil thadhail e an Dun-éideann (1747), far an do choinnich e an t-Easbuig Foirbeiseach

Airgiot an Righ.

do an tug e cunntas air na chaidh e roimhe. Dh' fhoillsich muinntir a' bhaile meas air le cuirm mhóir ullachadh agus ràinig e Eilean a' Cheò mu thoiseach a' gheamhraidh. Is cinnteach gur h-iomadh aon de a nàbuidhean, sean is òg, a chruinnich timchioll teallaich tighe Dhòmhnaill ag éisdeachd, le sùilean móra an ionghnaidh, is beòil leth-fhosgailte, ri sgeòil nan gàbhaidhean is nan deuchainnean troimh an deach e air sgàth a' Phrionnsa. Ceithir bliadhna an déidh so chunnacas an earrann so am paipear àraidh an Dun-éideann.
"Aera perennius. Some time last month died at Galtrigil, Isle of Skye, aged 72, Donald MacLeod, of late so well known to the world by the name of the faithful Palinurus. In the decline of his life he gave a strong proof how much he despised the gilded dust, that idol of the times.

Quantum cedat virtutibus aurum!"
Ciod a nis a their sinn? Ma's fhiach cuimhneachan a thogail air son duinealas, gaisgealachd, dilseachd is teas-ghràdh do dh' aobhar, tha ainm Dhòmhnaill Mhic Leòid a' tagradh air na Gàidheil, agus gu h-àraidh muinntir an Eilein Sgitheanaich, càrn-cuimhne a chur suas mar a chaidh a thogail do Fhionghal Dhòmhnaillach, ged nach do dh' fhuiling i'an treas cuid de'n àmhghar a thuit airsan.

DOMHNALL MAC A' PHI.

NIALL OG MAC NEILL BHAIN.

Dh' fhàgadh Niall Bàn an Dùin 'n a bhantraich nuair a bha a mhac, Niall Og, bliadhna dh' aois, is b'e féin a rinn an dà chuid àite athar is màthar do'n ghiullan. Ach ma bha Niall Og gun aithne aige air gaol màthar, cha robh cion fòghluim air anns gach ni a bha freagarrach dha ionnsachadh, is gu sonraichte gach lùth-chleas a chuireadh spionnad 'n a fhéithean is cruas 'n a chnàimh. A' cheud nì a rinn athair nuair a ghabh e air a chùram féin e b'e a thoirt leis gu ruig am muirlàn is a chasan a thumadh anns an t-sàile gu ruig na h-aobrainn. Bha Niall Og mar so air a bhaisteadh is air a cheangal ris a' chuan. Bha athair a' dol leis gach là gu ruig an cladach is 'g a thumadh na bu doimhne anns an t-sàile. Aon latha thilg e bhuaithe fad a làimhe e is shnàmh an gille gu tìr, is mu dheireadh nuair a bha e 'n a cheithir bliadhna deug cha chuireadh athair, math 'g an robh e féin, ribe as air an t-snàmh, is bheireadh e air an rionnach air a luathas mu ghob an ruic.

Nuair a bha Niall Og 'n a ochd bliadhna deug dh' fhàg athair is e féin an dùthaich; sheòl iad air luing am mach á Baile Léir is 'n am beachd an rathad a dheanamh gu Australia. Có bha air an luing is i a' dol gu ruig an Ceap

Airgiot an Righ.

ach bean Morair Ghlinn-Ailpein, is anns an ám sin a fear pòsda an inbhe àird an Aifric mu Dheas. 'N a cuideachd bha Mairghread, a h-aon duine cloinne, aois sheachd bliadhna deug, agus Beathag a piuthar féin, leth-shean mhaighdinn. Latha de na làithean, latha lurach samhraidh, gun de għaoith á adhar ach na bha a' toirt snàgain le éiginn as an luing, is i a' tarruing dlùth air a' Cheap Fheurach, bha an comunn uile air a clàr-uachdair is iad ag gabhail seallaidh air na h-Eileanan Feurach air an dara làimh, is air a' Cheap a thug ainm dhaibh air an làimh eile. Bha nighean a' Mhorair is piuthar a màthar, an taic ri taobh-leis na luinge agus iad mar a bha càch ag gabhail seallaidh air na h-Eileanan. An sin féin, dìreach mar shaighid á bogha, mar is tric a thachras an ceàrnan dlùth air crios-meadhoin an t-saoghail, bhuaile catrach ghaoithe na croinn-àrda, is thug an long aomadh leatha ris an taobh-leis, is a thaobh cho cas is a thàinig i is gun Mairghread 'n a h-umhail sud thar na cliathaich i.

Bha Niall Bàn dìreach làimh rithe san ám is mun gann a bhuaile i an t-uisge bha e 'n a déidh is gun dàil bha i aige 'n a għlacaibh. Gu h-ealamh, is móran na bu luaithe na għabbas e innseadh, bha an long air a cur an ceann is bàta air na grealagan air a cliathaich; ach

Airgiot an Righ.

mun d' fhuardas am mach i dh' éirich an glaodh cruaidh, "An uile-bheist, a' bheist-ghorm sin a' tighinn!" Chunnacas cùis-eagail nan cuantan deasach a' tighinn le luathas an dòlais féin, is i a' froiseadh na fairge air gach taobh.

"O, mo nighean, mo nighean!" ghlaodh bean a' Mhorair, ach am priobadh na sùla thug Niall Og, a bha nis air tighinn am fagus, leum as le cuirc a bha an té de na bàtaichean-beaga làimh ris, is anns an ath phriobadh sùla sud thar na cliathaich esan mar an ceudna. Dìreach nuair a thionndaidh a' bheist-ghorm air a taobh is a dh' fhosgail i a craos gionach fiaclich gu bhi aig an dithis eile b' ann a chunnacas an t-ath-sealladh dheth, is an sin féin chan fhacas ach cinn a chasan am measg nan cuartagan a bha a' bheist-ghorm ag cur bhuaipe 'n a tionndadh. Nuair a shocraich an fhairge a rithist bha a' bheist-ghorm is balg-ri-gréin aice is a fuil a' deanamh feath mun cuairt oirre! Thug sgioba na luinge hosà asda a chuir gluasad fo na h-eòin air na Creagan Feurach. Bha am bàta-beag a' nis aca is cha b' fhada gus an robh an triùir gu sàbhailte air bàrd.

Ràinig iad an Ceap gun an còrr driod-fhortan, ach cha dealaicheadh bean a' Mhorair no a h-ighean ri Niall Bàn, is gu seachd sònraichte ri Niall Og, am bog no an cruaidh, gus am

Airgiod an Righ.

faiceadh am Morair féin iad le chéile is an innste dha mar thachair.

B'e so a rinneadh is a dhéanamh sgeòil ghoirid de sgeòil fhada, mun deach dà bhliadhna eile seachad bha banais am Baile Cheap nach do leigeadh air di-chuimhne fathast a thaobh greadhnachais. B'e Morair Ghlinn-Ailpein a thug seachad bean na bainnse, is mun deach an oidhche seachad—ach is e tha an sin sgeul eile—dhanns Niall Bàn agus piuthar a màthar aon ruidhle Gàidhealach.

EACHANN MACDHUGHAILL.

BUAIDH AN LAOICH.

An srann na gaoithe measg nan crann,
'S an torman mall nan allt,
An leum nan eas 'n an ruith le gàir,
Am buille throm nan tonn air tràigh
Tha eachdraidh fhìor nan iomadh àl
Nach téid gu bràth air chall.

Ag éisdeachd ceòl nan iomadh fonn
Feúch an sonn leis féin—
An laoch a chath a riamh gu buaidh,
Le dìlseachd sheas a' chóir gach uair,
Air caochladh tha a dhreach 's a shnuadh—
Is dlùth dha duais a réis.

Tha aignidhean a' ruith air ball
Do'n tìr a gheall dha fàilt;
Tha shùil ri mullach àrd nam beann,
'S a chridhe aig fois leis féin 's a' ghleann,
A dhùil ri gealladh fior nach gann
O'n Ti nach meall luchd-gràidh.

"C' uime dh' fhàgadh mi leam féin
Ag éisdeachd gàir nan tonn
Tha liubhairt teachdaireachd bith-bhuan
Bha taisgte shios an grunnd a' chuain,
'S ag cagarsaich gu fann am chluais
Nach mair gu buan am fonn.

Airgiot an Righ.

“Mise an so leam féin fo phràmh
Is luchd mo ghràidh fo’n fhòd;
Phaisgeadh iad car uair fo’n ùir
Ach éiridh iad is théid air iùil,
Is nochdar iad fa-dheòidh sa’ chùirt
‘S am bi luchd-gaoil air sheòl.

“Na shearg gu tur dhomh gaol na h-òigh’?
An robh ’n a pòig ach bàs?
Na chaochail i mar bhlàth an fheòir?
A bòidhchead bha mar dhreach nan ròs,
Na thréig e sud mar aisling fòs?
An till i beò gu bràth?

“Shil mo dheòir is phòg mi’n ùir
San d’ dhùnadadh thu fo’n fhòd;
Sheòl mi fada, fad air falbh
A’ sìreadh dachaidh bhuan nam marbh;
Cha d’ fhuair mi fois, chan fhaigh mi sealbh
Roimh m’ fhalbh á tìr nam beò.

“Dh’ fhiosraich mi gu mion de’n chuaich,
‘S i tighinn air chuairt thar sàil,
Am fac i’n òigh no’n cuala sgeul
Air ainnir fhinealt, cop-gheal deud,
An leug a dhealraich is a dh’eug—
Grian-éirigh, spéis nan àl.

Airgiod an Righ.

“Dh’ fhiosraich mi de’n bheachan ruadh,
Is e gu luath air sgéith,
Bho bhlàth gu blàth a’ trusadh lòin,
Bho phreas gu preas gu dlon an tòir
Air céir na meala le mór dheòin,
Ag cur a stòir air ghleus.

“Cha robh ’n eòlas riamh air pràmh,
Cha robh ’n tàmh an dachaидh fhuar;
Cha d’ dhealaich riamh ri ulaidh ghaoil,
Cha d’ thionail stòir air bith a sgaoil.
Bha sìth is sonas riamh ’n am maoin—
Cha robh ’n an sraon ach buaidh.

“Chuir mo dhìllsean rium an cùl,
Am bi mo dhùil gun till?
Cuid bha òg leam air an tràigh,
Ruith gu suairc’ aig beul muir-làin,
Cridheil, aoibhinn, aoidheil, àill,
Nach fhaic luchd-gràidh a rìs?

“Tha fear diubh taisgt’ an grunnd a’ chuain—
Is fuar leam àite tàimh!—
Tha fear ’n a chadal sèimh sa’ chill,
Cha tagair bàs gu bràth deth cis;
Is fear air fògradh diubh nach till
A nall do thìr luchd-dàimh.

Airgiot an Righ.

“Na thréig ar ceangal gràidh bha fior?
Nach mair do shìor ar deòin?
Na cuspairean do’n tug sinn spéis,
Na suinn bha leinn a’ ruith na réis,
Am bi iad aoibhneach, ait le chéil’?
Nach cluinn mi’n séist fa-dheòidh?

“An t-sóbhrach bhàn air bruach an uillt,
‘S an ròs is aoibhinn snuadh,
Nuair sgapas iad gu fàil air làr
An trusgan mion-bhrat, rìomhach àill,
‘S a dhùineas iad an sùil sa’ bhàs
Nach tig do’n àit le buaidh?

“A’ ghrian chaidh sios air chùl nam beann,
Nach tig a nall as ùr?
Le gathan boillsgeil, coibhneil, tlàth,
Air sgéith na maidne suas air àird
Thig gu buadhmrhor, uasal, àill.
A’ teachd le fàilt is mùirn.

“An sruthan bras ’n a dheann gu tràigh
Na chuir gu bràth riunn cùl?
Na thréigeadh leis gu tur luchd-gràidh,
Gach maoth phreas ùr is lus fo bhlàth,
A chaisg an iot’ le deòin gach là,
Ag cur ri ’m fàs le sùrd.

Airgiod an Righ.

“Tràth chaillear e car ùin’ sa’ chuan
 Gun éirich suas a rìs,
Air osaig mhìn thar bhàrr nam beann
A dh’ ionnsaigh sàmhchair sèimh nan gleann:
‘N a chùirnibh drùchd air gheug nan crann
 Gun tuinich ann gun sgios.

“Chan ‘eil sealbh aig bàs san uaigh,
 Cha toir e buaidh ach air do chré;
An luchd-gaoil a chuir ruinn cùl,
A phaisg ar làmh gu fàill ’s an ùir—
Le dealas gràidh, is bàidh is mùirn
 Bidh leinn an Dùthaich Chéin.

“Chan ‘eil beus a riabh a shearg,
 Cha bhi dearmad air a’ chòir,
Cha chaochail iochd a dreach le aois,
A’ mhaoin a thionail gràdh cha sgaoil;
Dilseachd, inacnas, feartan caoin,
 Cha dealaich smaoin a’ bhròin.

“Tha gealladh dhomhsa ‘n seinn nan eun
 ’S an anail bhriagh nam blàth;
Cha dearmadair ‘n a fheum an aois—
An Tì dh’ ath-phill am blàths ’s a sgaoil
Cùbhraidheachd an roid ’s an fhraoich,
 Bheir Esan saors’ o’n àird.

Airgiod an Righ.

“Ruith mo réis mar sgàil air raon,
 Mar itealaich na smaoin thar chuan :
Ach tùs mo là cha bhi am dhìth ;
Cha dhubhar as gu tur gach nì;
An cuimhne 'n diugh an seilbh a rìs
 Tha maireannachd na slighe 'g a luaidh.

“Gach sonas bha dhomh riamh san dàn
 An so cha sàsaich iad gu leòr ;
Mar phoncannan a' chiùil am chluais,
Mar shrann 'na gaoith' is gàir nan stuadh,
Mar thorrunn speur le beucaich chruaidh
 Cha mhair gu buan air chòir.

“Prasgan beag de chadal sèimh
 Is éiridh mi fa-dheòidh,
Is rachaидh mi le m' dheòin do'n chùirt
'S an tathaich aoidhealachd is mùirn ;
Is éisidh mi le déidh luchd-ciùil
 A chuir an cùl ri bròn.”

SEUMAS MAC THOMAIS, M.A.

BEANNTAN NA GAIDHEALTACHD.

Ciod e a dh' fhàg an Gàidheal riamh cho déidheil air na beanntan? Co dhiùbh tha e air 'aineoil am baile mór no an tìr chéin is miann leis tilleadh an smuain a dh' ionnsaigh nam beann am measg an deachaidh àrach. Ged a théid beinn á sealladh cha téid i gu bràth á cuimhne. Oir mar dhleasas i àite sònraichte an aire na muinntir a tha ag còmhnuidh dlùth oirre, cumaidh i àite sònraichte cuideachd 'n an cuimhne air dhaibh siubhal fada uaipe. Is dearbhte mar sin gu bheil deagh reusan mu bheil beanntan ar n-òige cho leantalach ruinn fad ar cuairt anns an t-saoghal. Tha sinn ag creidsinn gu robh a' bheinn a b' fhaisge dhuinn an tùs ar latha mar sgàthan anns an robh caochlaidhean na h-aimsir 'g am foillseachadh féin. Bhiodh coltas sìtheil air a' bheinn ri ám tiormachd; ach an uair a laigheadh an céò air na h-àrdaibh, dh' fhaodamaid a bhi cinnteach gu robh an t-uisge dlùth air làimh. Is minic a dh' éisd sinn ri gàir nan allt o ghuala na beinne cho luath is a bhriseadh na neòil air na mullaichean, agus a dhoirteadh na h-uisgeachan sios gu ùrlar nan gleann. Faodaidh gur i a' cheart bheinn a nochd dhuinn an toiseach maise an t-saoghal. Bu tràth a bheachdaich sinn

Airgiot an Righ.

air na monaidhean sgeadaichte 'n an trusgan samhraidh. An cuimhne leat an uair a bhiodh am fraoch fo bhlàth air dhath a' phurpuir, agus boladh a' bhàrr-guc mar àileadh na meala?

Cha b' ionghnadh ged bhiodh an Gàidheal sin a dh' àraicheadh an uchd nam beann mion-eòlach air cogadh nan siantan. Is e sin an t-ionad anns an cleachdar e tràth ri nithibh uamhasach. Gabhaidh e eòlas 'n a òige air strì nan dùilean. Tha dùil na talmhainn féin fa chomhair a shùl an cruth sònraighe—creagan corrach cunnartach; sgoltaidhean na crith-thalmhainn; coireachan aonranach; bearraidhean cruaidhe—far an gann a ghreimicheas a chasin lethbhreac a' Chuithfhraing no a' Choiruisge. Ach smuainich air na h-àiteachan ceudna ri oidhche shalach gheamhraidh. Tha tobraichean nan speur a' sileadh, agus tha dùl nan uisgeachan a' tùirling cho dian ri still a' chuain air carraig. Tha an dealanach a' boillsgeadh troimh cheithir cheàrnaibh na h-iarmait. Tha dùil an teine a' lasadh mun cuairt mar gum b'ann troimh uinneagan nan nèamhan.

Ann a leithid sin de chor tha na beanntan Gàidhealach 'n an cùis uamhais; agus chan 'eil teagamh nach robh coigrich ag cur droch ainm dhiubh mar ionadan fàsail fiadhaich. Is ann mar so a sgriobh Burt o chionn ochd

Airgiot an Righ.

fichead bliadhna air ais: “Ach de na seallaidhean uile is e so sealladh as mi-thaitniche, eadhon a bhi ag amharc air na beanntan o an àird an ear gus an àird an iar; oir an sin chi an t-sùil air astar fada an tomad eagalach, an cruth neo-dhealbhach, agus an gruaim aognaidh maille ris an dubhar anns a bheil iad ‘n an laighe.” (Letters, Vol. 1, p.285.) Agus an uair a bha an t-Ollamh Mac Iain air chuairt anns a’ Ghàidhealtachd, cha b’e an cliù a b’ fheàrr a thug e air na beanntan. Tha esan a’ sgrìobhadh: “Chan ’eil ach glé bheag de dhealachadh coltais eadar na beanntan, oir tha iad uile fo fhraoch dorcha. Agus a’ chuid nach ’eil fo fhraoch tha iad rùisgte. An t-sùil a tha cleachdte ri raontan tiorail, chan fhaic i an so ach farsuingeachd gun toradh gun dòchas. Tha an talamh gun dealbh gun bhuanachd, air a dhearmad le Nàdur féin; air fhàgail anns a’ cheud staid gun chumadh; agus madh’ fhàsas dad idir an so chan ’eil e a chum feuma.” (Journey, 1775, p.84.)

Ach is anabarrach mar dh’ atharraich barail choigreach air na beanntan o’n ám anns an do thadhail Burt agus Mac Iain a’ Ghàidhealtachd. Feumaidh gu bheil aobhar àraighe air son a’ chaochladh beachd sin. Fada roimh an linn a dh’ ainmich sinn bha na bàird Ghàidhlig a’ seinn mu chliù nam beann. An uair a rinn

Airgiod an Righ.

Donnchadh Bàn "Moladh Beinn Dórain" cha bu chuspair nuadh sin; is ann a chuir Donnchadh Bàn an céill na ceart fhairichidhean a bha a cheana an cridhe an t-sluaigh. Ach cha b' ann le bàrdachd Ghàidhlig a chaithd Èilean nan Gall fhosgladh mu mhaise na dùthcha. Is e litreachas Beurla a rinn sin. B'e Seumas Mac Mhuirich a' cheud fhear a tharruing aire nán coigreach gu bhith a' meòrachadh air cruth nam beanntan Gàidhealach. Chuir esan a mach bàrdachd Bheurla air tùs fo ainm Oisein. Co dhiùbh a b'e no nach b'e Oisein ùghdar na bàrdachd, bha aon ni cinnteach agus is e sin, gun do chuir Mac Mhuirich loinn iongantach air a chuid Beurla. Bha a mhodh cainnte suidhichte air oibrichean Nàduir; agus an uair a thug e breacadh air glinn is beanntan, air creagan is aibhnichean, is iad glinn is beanntan na Gàidhealtachd a bha 'n a shealladh féin agus an sealladh a luchd-leughaidh. Tha feadhainn am barail gun do chuidich sud gu mór leis an dùsgadh aithnichte a thàinig mu an ám ud air litreachas na Beurla a thaobh an tlachd as ùr a ghabh na sgrìobhaichean Beurla an oibrichean Nàduir. An sin dh' éirich an t-Albannach iomraiteach an Ridire Ualtar Scott. B' ann le bhi a' sgrìobhadh mun Ghàidhealtachd is mu nithibh Gàidhealach a dh' fhàs esan ainmeil an toiseach. Dh' fhosgail

Airgiod an Righ.

a bhàrdachd sùilean nan Gall mu dhéidhinn cruth is coltas na dùthcha. Cha robh neach a leughadh a chuid leabhraichean nach robh miannach air a' Ghàidhealtachd fhaicinn. Thòisich coigrich 'n an ceudan air an dùthaich a thadhal. Dh' fhàs an cleachdadadh sin fasanta; agus is gann gun saoileadh Gall gu robh a chuid fòghlum coimhlionta gus an rachadh e air thurus mu thuath a dh' amharc air beanntan na Gàidhealtachd.

An t-Urr. NIALL Ros, C.B.E., D.D., D.Litt.

GAOL AGUS DUTHCHAS.

FLORAIDH—Thus' an so, a Mhàiri?

MAIRI—Tha mis' an so 's tha' chòir sin agam—chionn tha am Mòd is na tha e ag ciallachadh a' tighinn air mo réir.

FLORAIDH—Tha mi 'ga do thuigsinn. Mata tha mis' an so cuideachd—biodh a' chòir mar a thogras i—ged nach b' fhearr i na 'chòir a bhiodh aig an duine bhochd a bhiodh ri chrochadh an uair a bhiodh Mòd aig Mac an Tòisich. Is ciamar a tha gnothaichean?

MAIRI—Math gu leòr ann an dòigh; ach am bheil fhios agad tha mi dìreach, dìreach air rud a chluinntinn a tha cur dragha nach beag orm—ach 's e rud e nach cuir dad de dhragh ortsa.

FLORAIDH—Mur a cuir 's e nach 'eil àite agam dha—cha chum an soitheach ach a làn—is tha mo làn leòr de dhraghannan air mo shiubhal-sa mar tha. Ach ciod e th' ann, a Mhairi, eudail?

MAIRI—Nach 'eil gu bheil Anna bheag Theàrlaich—cia'r bith ciamar air an t-saoghal a thainig e mun cuairt, té nach d' fhág bun Airidhbheagaig—a' dol a phòsadh seòrsa de thuathanach a tha taobh am muigh a' bhaile so fhéin.

FLORAIDH—Tuathanach!

Airgiot an Righ.

MAIRI—Seadh, ach ciod e is urrainn a bhi 'na leithid sin de dh' fhear. Fear Gallda air choir-eigin, gun tuigse chruthaicheadh air Gàidhlig, gun mheas air gnothaichean Gàidhealach sam bith. Nach cianail, cianail a leithid sin—is Anna bheag seach té sam bith.

FLORAIDH—Hud! Anna bheag, ghlic. Carson a bhiodh a leithid sin ag cur iomagain sam bith ortsá. Ma tha an gaol ann—agus is cinnteach leamsa gu bheil—nach e sin an t-aon ni a tha feumail. Creid thusa nach dean té de a seòrsa dad sam bith a bhios fad as an rathad.

MAIRI—Is e sin do bheachDSA tha fios agam, ach chan 'eil thusa ag gabhail uiread suim de'n cheart ni sin sa tha mise. Is dh' fhaoidte nach e do bheachd idir e ach gur maith leat, mar a bu mhaith leat riamh, a bhith ag connsachadh riumsa, no ri cuid-eigin.

FLORAIDH—Tha leithid sin de chonas 'nam ghnè-sa ceart gu leòr, a Mhairi. Dé am feum dhomh dol as àicheadh air rud a dh' aithnichear gu furasda air faobhar m' aodainn, ach tha mise riaraichte gu leòr 'nam inntinn gur a h-e gaol is riaghlaир anns na gnothaichean sin—agus is e.

MAIRI—O! direach. Ma their mise gur dubh am fitheach their thusa gu bheil lainnir air choir-eigin eile dheth. Chan e an gaol is riaghlaир. Buidheachas do'n Fhreasdal tha

Airgiot an Righ.

beagan air fhàgail aig ciall té ged a bhitheadh an gaol 'ga buaireadh.

FLORAIDH—Far am bheil an gaol—chan e dìreach déidh, a Mhairi—ach an gaol, 's e is éifeachd—an t-aon chumhachd a tha gun choimeas air an t-saoghal so bhos, no thall.

MAIRI—Seadh ! seadh ! Neo-ar-thaing nach e rud uamhasach a tha sa' ghaol sin. Ach c'ait am bheil an seòrsa gaoil sin r'a fhaotainn ? Ma tha e ann an àit idir chan ann sna ceàrnaibh so. Chan 'eil agadsa fhathast, a Fhlòraidh, ach beachdan briagha, boillsgeach na seachd bliadhna deug a dh' aois.

FLORAIDH—Seachd bliadhna deug, a Mhàiri ! O nach b'e cuimhneachan gràdhach dhuinn le chéile an t-ám sin, ged is cian bhuidhe 's roimh sin cuideachd an uair a bhitheamaid a' dol do sgoil bheag Phlocaig còmhla. Bha thusa daonna math seach mise, a Mhàiri. Cha robh annamsa ach an spealg bheag, dhuhb.

MAIRI—Bhiodh tu ri gu leòr de chuilbheartan beaga, is tu bhiodh sin.

FLORAIDH—Cha robh iongnadh ann, is b' fheudar dhomh. Bha an saoghal anns an robh sinne nuair ud tuilleadh sa' chòir sàmhach air son mo leithid-sa, ach gu firinneach glan, a Mhàiri, chan 'eil mise cur umhail air mo chridhe gu bheil e aon dad ach mar a bha e an uair nach robh mi ach seachd bliadhna deug.

Airgiod an Righ.

MAIRI—Chan ann mar sin a thigeadh dhuit a bhith mata. Tha gu leòr, leòr dhe'n t-saoghal air dol seachad oirnn le chéile nis agus bu chòir gum biodh mothachadh againn da réir.

FLORAIÐH—Is far nach 'eil sin dé an cothrom a th' air, is ciod e am feum a bhith ag comhair-leachadh. Cha tig fiacaill dhomh fhéin ach na thàinig, ach ciod e dheanadh tu fhéin a nis, a Mhàiri, nam biodh tu an àite Anna?

MAIRI—Mise! Dheanadh nach pòsainn an duin' ud ged a bhiodh a chruachan feòir 'nan cruachan òir.

FLORAIÐH—Chan e dhomh.

MAIRI—O sin thusa rithis! C'ait am bheil an gaol mór a nis a bha thu a' moladh?

FLORAIÐH—Tha e dìreach ann an so—deas. Ma's duine ceart a th' ann idir bhiodh gaol agamsa' air ann am mionaid—nam biodh e cho pailte sin de dh' òr.

MAIRI—Chan e gaol fior no ceart a bhiodh ann an sin idir.

FLORAIÐH—Bhiodh e dhe'n t-seòrsa tha dol co-dhiùbh. Is tu fhéin a bha ag radh nach robh seòrsa eile ann—ach 's ann a bhiodh e fuathasach flor—chionn cha bhi 'n gaol a' tighinn uair sam bith gun aobhar air choir-eigin air a shon; is nach bu mhath da rìreadh an t-aobhar e uiread sin de dh' òr?

MAIRI—Cha bu mhath, cha bu mhath. An

Airgiod an Righ.

àite sin is e freumh gach uilc. An gaol a bhios ann bu chòir dha bhi pearsanta.

FLORAIÐH—Chan 'eil mi cho cinnteach idir mun ghaol bheag phearsanta sin—gaol air aodann—sin na th' ann mar is bitheanta. Is ciod e tha dol a thachairt an uair a dh' fhalbhais an t-aodann, is ciamar a tha chùis ri bhith an uair nach 'eil, is nach robh riamh, móran aodainn sam bith ann. Nach b' fhearr gaol air cridhe is inntinn na eadhon air airgiod—chionn is math an caraid an t-airgiod ged nach biadh an còrr ann. Tha e math gu leòr dh' ad leithid-sa, Mhairi, bhith bruidheann mar sin air gaol pearsanta, ach ciod e tha mo leithid-sa ri dheanamh?

MAIRI—Tha direach so—is tha thusa cur romhad mo thogail ceàrr an uair a thogras tu fhéin—an nì bhiodh ceart ged a chaillte an saoghal gu léir air. Tha mi ag innseadh dhuit nach pòsainn idir, idir am fear sin. B' fhearr leam mile uair fuireach mar a tha mi cia'r bith mar a bhithinn, chionn as fheàrr an t-olc eòlach latha sam bith nan t-olc aineolach.

FLORAIÐH—Cha phòsad, cha phòsad; ùbh! ùbh! cha phòsad, 's tua nach pòsad. Ach chuala mise o chionn fada 'n sud mu thé eile bha toirt a mionnan nach rachadh ise gu bràth le deòin le mac òg an Iarla Ruaidh—pailte 's gu robh a chuid—gus an cuireadh

Airgiod an Righ.

a' bheinn a bha shios oir eile oirre ris a' bheinn a bha shuas. Ach mu dheireadh thall, 's gun an ùine bhith na b' fhaide na bliadhna, chaidh i ann. O creid gur h-ise chaidh—is ma's flor an sgeul cha robh cion gaoil oirre.

MAIRI—Cha robh an sin ach bàrdachd. Is ann tha mise a' tighinn air rùintean reusanta mar a tha iad sin ri 'm faotainn san t-saoghal an da-rìreadh.

FLORAIÐH—Creid thusa mise, Mhàiri, tha an saoghal mar a tha e an ceart da-rìreadh cho loma làn de'n t-seòrsa bàrdachd ud 's a tha an t-ugh de'n bhiadh. Ach ciod e th' agad an aghaidh an tuathanach?

MAIRI—Chan aithne dhomhsa uiread is ainm an duine, a Fhlòraidh. Chan ann an aghaidh an duine e fhéin—mar dhuine—a tha mi idir, tuig sin. Ach tha mi air móran de m'inntinn a thoirt do'n cheart cheist do'm buin an fhreagairt so a tha thusa 'g iarraidh.

FLORAIÐH—O chiall, an e gnothach cho fuathasach sin a th' ann?

MAIRI—'S e. Tha mi air tighinn a dh' ionnsaigh a' cho-dhunaidh gu bheil móran de ar seòrsa-ne caoin-shuarach agus anabarrach dearmadach mu dhéidhinn ar dleasnas do dhùthchas.

FLORAIÐH—So a nis—is ciod e tha sinn a' dearmad dhe na tha ceart is a' deanamh dhe na tha ceàrr?

Airgiod an Righ.

MAIRI—Tha so. Ged a tha sinn gu soilleir a' faicinn ar cinnidh a' dol sìos, is a' crìonadh as uidh air n-uidh, ag call inbhe am measg nan slògh is a' tuiteam an diobhail misnich, tha móran dhinne a' pòsadh am measg nan Gall is a' treigsinn ar dùthchasachd fhéin.

FLORAIDH—Is ma tha coire 'n sin chan ann oirnne tha i air fad. Tha na daoine nas miosa na sinne—is bha riamh.

MAIRI—Chan ionann do na daoine. Is e còir an duine a bhean a thoirt dhachaidh leis da dhùthchasachd fhéin, is ni e sin ma's duine idir e. Ach co dhiùbh théid ise ann no nach téid faodaidh esan e fhéin fuireach ann. Is mar sin mur a bi buannachd sa' chùis cha leig e leas call a bhi ann co dhiùbh. Ach is ann is miurbhuitteach gu bheil dùthchas idir air fhàgail againn gus Mòd a dheanamh mu dhéidhinn.

FLORAIDH—Agus a bheil thu fhéin, a Mhàiri, ag ràdh riumsa nan gabhadh gille gasda, Gallda gaol ormsa—aig an Fhreasdal fhéin a bhiodh fios c'arson a dheanadh e sin—ach abair nan gabhadh, an robh agamsa ri mo chridhe a chràdh, ma dh' fhaoidte, is a dhiùltadh?

MAIRI—"Lean gu dlùth ri cliù do shinnisir" is chi thu fhéin gur ann as toilichte bhitheas tu uile laithean do shaoghail.

Airgiot an Righ.

FLORAIDH—Tha sin ceart gu leòr is tha mi leat cho fada sin. Is toigh leinn gu cinnteach ar cainnt is ar cleachdainnean fhéin dìreach mar is gràdhach leinn ar párantan, ach, a Mhairi, chan 'eil annainne ach boirionnaich is tha e air a ràdh nach còir dùthchas a bhi aig mnaoi no aig sagart; is co-dhiùbh, dhiùbh chan 'eil sinne faotainn mar is trice ach roghainn de'n chuid as miosa. Ma tha daoine Gàidhealach an tì air mnathan Gàidhealach tha gu leòr dhinne ann—agus mur a tig iad 'g ar n-iarraidh ciod e is urrainn sinne dheanamh fo na riaghailtean leth-taobhach a th' ann. Fuireach an e? O seadh dìreach, “fuirich thusa 'n sin gus an tig feum ort” mar a thuirt am fear a thiodhlaic a bhéan. O gu dearbh is tha sinne ri bhith chòrr, fhad 's a chi mise, co dhiùbh dh' fhanas sinn na dh' fhalbas sinn.

MAIRI—Chan 'eil thusa, Fhlòraidh, a' breithneachadh na cùise gu ceart. Seall fhéin mun cuairt ort is gabh beachd orra-san a rinn pòsaidhean faontrach. Nach e so a tha follaiseach gur sona gu mór ise a chaomhain a dùthchas fhéin, eadhon 'n a h-aonar, sa' chothaich i fhéin anns an t-saoghal gu toilichte mar sin, na ise dh' lobair a còir-bhreith Ghàidhealaich.

FLORAIDH—Mata, mata, Mhàiri. Fhad 's a thuig mise nàdur chlann daoine gus a so chan

Airgiot an Righ.

'eil an gaol uile gu léir 'n a shùgradh, ach ma bheir thusa chreidsinn ormsa nach bu chòir do nighean Ghàidhealaich sam bith—sin té aig a' bheil Gàidhlig—gaol a ghabhail air fear Gallda, is nach bu chòir do dhuin-uasal coigreach sam bith gaol a ghabhail air té dhinne, aidichidh mise nuair sin gu toilichte gu bheil stà anns an argumaid agad 's gum bu chòir dhuinn uile ar beatha riaghlaigh a réir ar dùthchais.

MAIRI—Thubhairs thu e—a' cheart rud—'s cha lugha na e a shaoras an aiteam bheag de'n dream do'm buin sinne, 's a chaomhnais gach saoibhreas cridhe 's inntinn a thugadh dhuinn r'a ghleidheadh 'n ar cànan agus creid thusa so bhuamsa, a Fhlòraidh, théid dùthchas an aghaidh nan creag agus gabhaidh an gaol stiùradh.

FLORAIDH—Gabhaidh, a Mhàiri, gus an cuir sin mise agus tusa le chéile, ma dh' fhaoidte, air a' chladach leis. Ach och is e seòrsa de thoimhseachan-tarsuinn a th' anns a' cheist air fad. Am facal a their sinn air an rathad so chan e their sinn air an rathad eile. Is math dhuit fhéin, co-dhiùbh, aig a' bheil inntinn cho suidhichte air na puincean a th' ann—ach stad ort, on a tha e tighinn gu mo chuimhne. Nach bu ghasda fhéin an gille bha an Ailean òg a bhiodh a' tighinn còmhla

Airgiot an Righ.

r'a athair a dh' iasgach na h-aibhne againne? Na bi tionndadh t' aodainn air falbh bhuaumsa a Mhairi. Nach math a tha fhios agad nach do cheil mise dad dhe mo chridhe ort riamh—na thusa orm—'s tha e ceart gu leòr a nis co-dhiù.

MAIRI—Is e rud gle dhuilich a bha sin.

FLORAIDH—Chan e. An rud nach 'eil san dàin cha tachair e. Ach gu h-onorach ma bha meas agam air duine riamh bha meas agam air Ailean is bha leithid eile aig orm, gus an d' fhuair e sealladh ortsa 's an do chaill e a shealladh air a h-uile té eile; agus dé a b' urrainn dhomhsa dheanamh air uairean ach an rud a rinn a' chailleach—a chead a thoirt do'n laogh nuair nach b' urrainn dhi a chuimail —ach cha do lùghdaich sin ar càirdeas mar chàirdeas. An e nach pòsadh tu esan, Gàidhlig aige no bhuaith?

MAIRI—Cha mhise thug bhuaite e. Thàinig e le a shaor thoil fhéin.

FLORAIDH—Tha fhios agam fhéin gu maith air a' chuid sin. Innis thusa dhomh an rud a dh' fhaighneachd mi?

MAIRI—Chan innis a chionn cha d' iarr e mi cho cinnteach sin. Ach innsidh mi so dhuit, is dh' innis mar tha, gum bu dochá leam e na duine thachair orm riamh is chan 'eil fhios agam air an t-saoghal c'ait an deachaidh e o chionn fada.

Airgiot an Righ.

FLORAIDH—Is ciod e mata mu dhéidhinn Alasdair Eachainn? Bha de Ghàidhlig aigesan na dh' fhóghnadh do dhithis is b'e an gille glan e a bharrachd air a sin.

MAIRI—Is e sin fhéin a bh' ann, ach cha robh e fuathasach soirbheachail anns an ait an robh e sud, is thug e thairis air—is bha an dealachadh buileach.

FLORAIDH—Is ann dìreach mar sin a bha. Bha h-uile sion a bh' ann ceart gu leòr ach an t-airgiot. B' fheàrr leamsa gur h-e mi fhuair do chothrom. Ach tha thu a' tighinn thugam, a Mhairi. Air m' fhacal is ann a bha mi ag gabhail seòrsa de dh' eagal gu robh thu air tionndadh 'n ad bhan-fheallsanach ro-ghlic uile gu léir airson an t-saoghal so th' ann. Ach tha thusa cho tais 's a bha thu riamh, a Mhàiri, eudail nan nighean.

MAIRI—Ach is ann a tha thus' ag ùrachadh rudan dhomh a tha 'g am ghortachadh.

FLORAIDH—Tha mi duilich, duilich; fuathasach duilich, a Mhairi. Chan 'eil fhios agam fhéin am bheil alt sam bith agamsa air do chridhe beag, gaolach a leigheas; so a nis, mur a dean sin e (*a' sineadh dhi litreach*) tha mjse fada cearr am bharail.

MAIRI—Co bhuaidhe so.

FLORAIDH—Leugh fhéin i. Thug e dhomhsa i ri toirt dhuit. Dh' innis mise dha gu robh

Airgiod an Righ.

thu so. Cha b' aithne dhomh c'aite 'n robh
thu a' fuireach.

MAIRI—A Fhlòraidh! Is ann bho Ailean a tha i.

FLORAIIDH—Is ann, thubhaint mi ris nan
sgriobhadh esan i gun toirinn fhéin dhuit i.

MAIRI—Is tha e a' fuireach shìos an rathad
so fhéin.

FLORAIIDH—Tha dìreach—'s esan an
tuathanach. Baile mór chruidh is chaorach aige.

MAIRI—A Fhlòraidh! Na bi tarruing asam
mar sin. Tha h-uile dad dhe so air dol gu
mo cheann. Ach có, mata, a thog an
naidheachd ud mu dhéidhinn Anna bhig 's e
fhéin?

FLORAIIDH—O, có ach té nan cuilbheartan;
mi fhéin a dh' iarr air Niall sud a ràdh riut.

MAIRI—A Fhlòraidh! Gu fior glàin chan
'eil thu fhathast latha bharrachd air na seachd
bliadhna deug!

FLORAIIDH—Mo léir chràidh! Chan e latha
th' ann gu dearbh ach dà latha bho bha mise
'n aois sin.

MAIRI—Chan 'eil miothlachd ort rium, a
Fhlòraidh?

FLORAIIDH—O, gu dearbh fhéin chan 'eil—is
an uair a thig an t-àm gu ma math a mhealas
tu do naidheachd, a h-uile latha ri do bheò.

MAIRI—An tig thu g' am fhaicinn?

FLORAIIDH—Bi glé chinnteach gun tig.

Airgiod an Righ.

MAIRI—Is an uair a thig thu tha mi'n dòchas nach bi thu leat fhéin !

FLORAIDH—Bheir mi m' fhacal dhuit nach bi—is tomhais có bhios comhla rium ?

MAIRI—Chan 'eil fhios agam air an t-saoghal !

FLORAIDH—Mata bithidh Alasdair Eachainn. Tha e air tilleadh á America Deas is cheannaich e tigh Shuardail. Is ciod e nis do bheachd fhéin air gnothaichean ?

MAIRI—Alasdair ! O chiall beonnaich mi ! Tha a bharail nach do thachair a leithid eile so riamh—ach O nach e Ailean a dh' fhan dileas—

FLORAIDH—Is e. Cha robh air an duine bhochd ach an ni bhios air daoine matha 'm bitheantas—cion misnich—gus an d' fhuair mi fhéin 'na charaibh. Is nach math a nis an gaol a bhith cho cinnteach sin an toiseach. Chan 'eil aon eagal idir orm nach cuir thu fhéin an dùthchas air doigh ceart gu leòr—ach a chiall coisich a mach as a so. Tha daoine toirt an aire dhuinn. Agus a nis, a Mhàiri, eudail, gum b'i sin a' Ghàidhlig mhaith a theagaisgeas tusa do dh' Ailean.

MAIRI—Bheir mi mo ghealladh dhuit cho cinnteach 's a tha mi'n so—stad thus' ort gus an tig an ath Mhòd.

IAIN R. MACGILLE NA BRATAICH.

AN LAOIDH.

Air fonn : "Aberystwith."

Pill a rìs a rìgh na glòir,
Pill le tràcair rium 's le bàidh,
'S ged nach gleus mi teudan òir
Eisd o d' ghlòir ri m'oran gràidh.
Pill 's bi leam a' triall nas dlùith'
Air mo chrioch o thràth gu tràth,
Gus an teich na neòil a chaoïdh
'S gus am bris le aoibh an là.

Thriall mi sgìth troimh thirean céin,
Is fad mo cheum á tìr mo thàimh;
Treòraich mi ri d' thaice féin,
Ceum air cheum is làmh an làimh.
Sgàil a' pheacaïdh dh' fholaich d' aoidh,
Thoir air falbh 's bidh sìth dhomh ghnàth,
Gus an teich na neòil a chaoïdh,
'S gus am bris le aoibh an là.

'S iomadh aon thug thu air làimh
Troimh na h-aibhnichean bha làn;
Làmh do neart, O! shìn thu dhaibh,
Bochd no saoibhir, tinn no slàn.
Riamh 'n ad ghràdh o'n chuir iad ùidh,
Fhuair iad saor e 's gheibh gu bràth,
Gus an teich na neòil a chaoïdh
'S gus am bris le aoibh an là.

Airgiot an Righ.

Sud an gràdh a dhearbh thu, rìgh—
Cuspair cliù nam mìle bàrd—
Lùbt' fo sgàil Ghetsemane,
Crocht' air Calbhari an àird.
Chaill am bàs a ghath 'g ad chaoïdh,
Thug thu 'n uaigh fo chìs do d' ghràdh,
Gus an teich na neòil a chaoïdh
'S gus am bris le aoibh an là.

Naomhaich thu le d' chorp an uaigh—
'S iomadh gaol fo bruach tha tàmh !
Shiab thu féin na deòir o'n ghruaidh
Leag sinn sios aon uair fo phràmh.
'S càirdean gaoil a bha ri caoidh,
Coinn'chidh 's bidh ri aoibh mar bhà;
Teichidh 'n sin na neòil a chaoïdh
'S brisidh oirnn le aoibh an là.

Pill rium aon cheum eile, pill—
Ceum mo chrìch an tìr do ghràis,
'S trom na neòil 's is dorch na mill
Dh' iadhas iosal 'n gleann a' bhàis.
Pill mo chéile gaoil 's mo rìgh,
Is fuarachd Iordain bi dhomh blàth,
Teichidh uam na neòil a chaoïdh
'S brisidh orm le aoibh an là.

An t-Urr. DOMHNALL MACLAOMAINN.

BUAIN NAN CAMAN.

Is fada bho chuala mi a bhith seinn agus sin le làn dùrachd agus beò fhaireachduinn, "Buain nan dearcag ris an spréidh," agus "Buain na rainich daonnan," ach cha chuala mise, agus chan fhiorsach mi gu bheil fear eile beò a leugh no a chuala iomradh air bàrd a bha aig an t-saothair dàn no luinneag a dheilbh a chum "Buain nan Caman" a mholadh no a chàineadh, agus is rud e a chuir mìghean is dorran orm nach do dhrùidh cuspair cho freagarrach air mac-meanmna nan cliar; oir cha robh là eile eadar Calluinn is Nollaig aig an robh barrachd buaidh air aigne bhalach na Gàidhealtachd na bha aig là buain nan caman. Bha iomadh ullachadh ri dheanamh air chinn Oidhche Shamhna agus bha móran de shonas an co-cheangal ri deas-ghnàthan na h-oidhche bheannaichte ud, ach an uair a bha an t-Samhuinn air a slugadh ann an cuan mór na siorruidheachd, b'e là mór na camanachd an cuspair sònraichte bha tarruing ar n-aigne a là agus a dh' oidhche agus a' brosnachadh ar càile gu euchdan gleusda a dheanamh air am biodh iomradh aig balaich eile an uair a bhiodh sinn fad air falbh thar monaidhean is chuaintean an t-saoghal. B'e rùn gach fir gréim fhaotainn

Airgiot an Righ.

air a' chaman a bu ghrinne, bu shnsaile agus bu chothromaiche a bha riamh air Gainmheach Smiuthaig air là Callainn.

Bha a' choille bheithe anns an robh na camain ag cinneachadh mu cheithir mìle suas am monadh agus cha robh Sathurna bho Shamhuinn gu Nollaig nach biodh prasgan bhalach le acfhuinn fhreagarrach a' dùsgadh mhictalla agus ag cur teichidh air ceòlraidi nan doireachan, agus tha amharus agam mur a b'e eagal an craicinn gum biodh cuid diubh ag aoradh air ionadaibh àrda agus am badanaibh dosrach air làithean toirmisgte eadar Di-luain agus Di-haoine, ach na'n deanadh maor na sgoile casaid gu robh ar n-àiteachan falamh anns an tigh-sgoile cha bhiodh diumb sam bith air ar párrantan ris a' mhaighstir sgoile ged bhiodh comharradh a chròige air na rùdain againn. Bu diomhain dhuinn an leisgeul gu robh sinn aig ám de'n t-seòrsa ud a' fòghlum ann an leabhar Nàduir, agus gu robh sinn ag ionnsachadh leasain a bheireadh toilinntinn duinn fada an déidh dhuinn móran de ionnsachadh an tigh-sgoile a leigeil gu tur as ar cuimhne. Air an aobhar ud bha sinn ag cumail na h-àithne a chaidh a dhealbh an aghaidh seachnadh na sgoile agus a' sònreachadh Di-sathuirn àraidih air son ar cuairt anns na monaidhean, agus ged nach robh Nic

Airgiod an Righ.

Còiseam an achlais gach fir againn cha robh sinn idir an easbhuidh uidheam iomchuidh air son "sealgaireachd nam bealaichean." Bha tuagh bheag gheur an dòrn gach neach de'n chuideachd, taod 'n a achlais, agus mìr tarbhach de aran cruaidh coirce air a chalcadh 'n a phòcaid le cùl-càise a chumadh a chridhe ris gus an tilleadh e dhachaidh aig tuiteam na h-oidhche. Cha robh feum air an tuilleadh annlainn oir bha ceud caochan mireagach càranach air a thurus gu cladach anns an caisgeadh e a phathadh is anns am faigheadh e a shàth.

Bu shuigeartach sinn a' direadh nan aonach agus bu togarrach ar cridheachan. Cha robh ceum de'n astar anns nach robh cuimhneachan air là eile air an do ghabh sinn an t-slighe cheudna a' dol a bhuain chaman, no a shaodachadh an t-seasgaich, no a bhuain luachrach. So an Abhainn Ur dheth an tric a thug sinn dhachaidh bacan bhreac, sud Bruthach na Bad-ghóbhraidih anns an d' fhuair sinn nead na circe fraoiche, agus seall thallud Druim-Càrn-Nèill far an do reub madraidih Chloinn 'Ic Rath as a chéile Niall MacLeòid. Tha sinn a nis a' teannadh air an Fhéithe Dhùrich agus Bruthach nan Uirighean anns an robh Gille Dubh Locha Drùing 'g a fhalach fhéin ri linn ar sinn-seanair, agus ma ghreasas

Airgiot an Righ.

sinn oirnn ruigidh sinn Clais a' Bhuignich far a bheil an tunna òir a dh' fhalaich muintir Theàrlaich an uair a bha an ruaig ro theth. An uair a dh' éireas a' ghrian air Là Bealltainn tha an tunna ri faicinn air ceann gach seachd bliadhna, agus nach bu mhath an airidh a bhith anns a' ghlaic a' cheud Bhealltainn gun fhios nach bi sinn cho sealbhach agus gum faigh sinn na chumas ann am pailteas sinn fad ré ar latha.

Ach is e tha air ar n-aire na camain agus so againn an t-àite anns am faigh sinn iad. Gabhaidh gach fear craobh dha fhéin agus tòisichidh e air bualadh gu talamh gach meanglan anns am bheil a shùil chuimseach a' faicinn rogha is taghadh a' chamain. Tha eubhachd is deasboid, slacadaich nan tuagh is port-a-beul a' briseadh na sàmhchair agus ag cur fuadach air na bòcain a bhios ri marbh na h-oidhche a' dannsadhbh air na cathraichean air am faicear fhathast na cuairteagan uaine air an do shaltair casan beaga nan daoine-sithe an uair a bha an saoghal òg agus a bha a' Ghaidhlig aig na h-eòin.

Tha gach cualach a nis ullamh. "Tog orm an eallach," agus bitheamaid a' tarruing oir tha an t-slighe gu baile buan, agus thug àile ùrar nam fuar-mhonadh géiread do ar càil agus is fada leinn gach éis a chumas bhuainn

Airgiod an Righ.

blàths na griosaich agus caidreamh na dachaidh.

Théid a nis na camain a mheigheadh agus cuirear anns an fhàrlas iad gus an dean iad beagan sùghaidh, agus an ceann ceithir no còig làithean bheir tàl is locair dhiubh na cnagan agus gheibh na camain a' cheud snaigheadh. Cuirear greis eile ann an ceò na mòna iad agus tha iad a nis ullamh air son nan sliseagan deireannach a thoirt dhiubh agus lìth a chur orra a bheir barrachd air cuid chàich. Oir cha bheag an fharpuis a bhiodh am measg nan athraichean dh' fheuch có aige bhiodh an t-inneal bu bhòidhche air raon.

Ach mo thruaighe “chan fhaicear sud san ám so anns a' gheleann san robh mi òg:” is e tha a nis againn camain ghallda a cheannaicheas sinn anns na bàthann mar a cheannaicheas sinn pìoban no siabann. Nach ann air a' Ghàidhealtachd a thàinig an dà latha? Ach bidh là as fheàrr againn an uair a sguireas sinn de chleachdadh ghoireasan a dh' fhaodadh sinn a dheanamh de an bhàrr tha a' fàs an tir nam beann.

DAIBHIDH URCHADAN, M.A.

CAILEACHD IS MEANMNACHD A' CHEILTICH.

Thug sinn fainear, uair roimhe, beagan mun chumadh a bha ag cur snas air litreachas a' Cheiltich, agus a bha mar sin a' foillseachadh a chàil. Chan e mhàin gun do thagh e fhoclann, bha grinneas a' leantainn a smuain. Chan urrainn neach a chainnt a chruthachadh. Tha aige ri a taghadh; oir, ma ghlacas an obair aire an t-sluaigh feumaidh co-chòrdadh a bhith eadar cainnt is smuain. Tha so soilleir do neach aig a bheil a bheag no mhór de eòlas air cànainean eile. Ann ar linn fhìn tha fuil is càileachd a' Cheiltich sgapte air feadh an t-saoghal. Anns an t-seagh so, chan 'eil fior Cheilteach no fior Ghàidheal ri fhaotainn an ceàrn sam bith. Dh' fhaodamaid a dhol na b' fhaide agus a chantainn, mar tha ùghdaran ar n-eachdraidh ag cumail a mach, nach robh e riamh 'n ar dùthaich! Ach ma thigear chun sin, c'àite am faighear idir cinneach glan am measg a' chomh-chruinneachaidh a tha a' deanamh suas a chinne-daonna? Ach air a shon sin, agus an déidh gach beachd a tha daoine ionnsaichte ag cur far comhair, tha e coltach gun do lean feart àraidh, a chaidh a chleith air càch, ris a' Cheilteach, agus nach deach a bhàthadh anns an troimh-chéile a

Airgiod an Righ.

thachair bho linn gu linn. B'e toradh an sgapaidh so air a bheil sinn a' bruidhinn, dreach agus grinneas a chur air litreachas chàich. Is e so a tha ar beachdairean fiosrach ag cur an céill có dhiùbh. Ach do bhrigh gu bheil, mar as trice, dà thaobh air gach beachd, chan 'eil fiughair ri aontachd.

Tha e fior gu bheil an inntinn "a' tarruing a dreach o ghnè na tire anns a bheil i a' fàs." An uair a ghabhas sinn beachd air obair nam bàrd as ainmeile 'n ar litreachas chi sinn cho freagarrach is a bha a' Ghàidhlig a chum an dreach so foillseachadh. Lùb Mac Mhaighstir Alasdair, Donnchadh Bàn, Dùghall Bochanan, Rob Donn, agus bàird ainmeil eile mar a thagh Mac Coinnich iad, ar cainnt ri iarrtas am meanmna air dhòigh agus gun do dhearbh iad do'n mhuinntir a thuigeas i gu robh i fior shùbailte mar mheadhon air son aigne a' Ghàidheil a nochdad, co dhiùbh bhiodh sin a' foillseachadh molaidh, cliù, gràdh no bròn do-labhairt. Bha Mac Mhaighstir Alasdair loisgeach 'n a chainnt mar chas-bhàrd, agus cha robh Donnchadh Bàn air deireadh air le theangaidh sgallaiseich, ach bha an dithis grinn an uair a bhiodh iad ag gleusadh teudan a' ghràidh. Gheibh sinn gnè a' Ghaidheil 'n a h-àirde agus 'n a h-islead anns an Dòmhnlallach. 'N a àirde bha e oirdhearc ach an uair a

Airgiod an Righ.

shleamhnaich e thuit e anns an òtrach, agus chan fhóghnadh ach luidreadh am measg an t-salchair. Tha bàird, gu tric, neo-ionann 'n an obair, oir tha an inntinn fo bhuaidh a riaghlaidh féin a thaobh a' bhrosnachaidh a chuireas air ghleus i. Ach cha robh a riamh gainne fhocal orra, agus cha robh aon de na bàird a bheireadh bàrr air an Dòmhnnallach air son focail a chur an eagamh a chéile, no an cruinneachadh, mar gum b'eadh, 'n an dòrlaichean agus an tilgeadh 'n ar n-aodann—'g ar cur am breislich le fuaim gun mhóran bàrdachd; gun sion ach focail. Gabh na sreathan so a leanas mar eisimpleir:—

" A bhealltain bhog-bhailceach, ghrianach,
Lònach, lianach, mo ghràidh,
Bhainneach, fhionn-mheagach, uachdrach,
Omhanach, loinideach, chuachach,
Ghruthach, shlamanach, mhiosrach," etc.

Tha sgil air leth aithnichte an so air son fhocail a chur an òrdugh, gídheadh a bheil ann uile ach nàdur de sgeilm. Ach gheibh sinn rud de'n t-seòrsa ann an obair bàrd Sasunnach (*Southey*) an uair a dh' fheuch e dealbh a tharruing air bras-shruth do am b' ainm, "*The Cataract of Lodore*," le bhith tòrradh focail air muin focail. A nis, b' fhada bhuainne e ite a' spionadh á sgéithe an Dòmhnnallaich.

Airgiot an Righ.

Cha bhiodh sin ach dànadas nach biodh fada bho'n mhì-mhodh. Chan 'eil sinn ag ciallachadh ach gum bi na bàird as feàrr air uairean an déidh làimh. Dh' fhaodamaid móran dhearbhaidhean a thoirt air meanmnachd a' Ghàidheil bho shaothair bhàird eile, nan robh rùm againn. 'N am measg bhiodh àite àrd aig Dùghall Bochanan, ged nach 'eil againn de obair ach na sheinn e air aon teud, agus bha sin flor mhath.

Tha dual eile ann an càileachd a' Ghàidheil air am faod sinn beagan a ràdh. Canaidh luchd na Beurla Shasunnaich ris "*Pessimism*," no "*Celtic gloom*." Thatar ag cur as a leth gu bheil dubhachas toinnte 'n a ghnè; gu bheil e smalanach 'n a inntinn; gu bheil e an còmhnuidh ag amharc air an taobh as duirche de chùisean; gu bheil a ghlaodh tiamhaidh, goirt; gur h-e na poncan so as fuaimile 'n a chlàrsaich. Cha ghabh e àicheadh nach 'eil a bheag no mhór de'n spiorad so ri fhaotainn 'n a bhàrdachd. B' ionghnadh nam b' e a' chaochladh a bha ann an uair a bheirear fainear a chor, agus an àmhghar troimh an deachaidh e 'n a dhùthaich fhéin. Chaith e a bheatha, mar nu trice, ann an glinn uaigneach, cuartaichte le beanntan àrda is monaidhean aonarach. Is dòcha nach biodh dad ann a chuireadh dragh air an t-sàmhchair a bha an

Airgiod an Righ.

cois an t-suidheachaidh so, a mach o ghaoir a' chuain no toirm nan eas. Có nach tuiteadh ann an nàdur de dhubbhachas fo leithid a chor? An uair a shuidheas e 'n a aonar agus a smuainicheas e air an "t-slabhrairdh tha ceangal aobhar ri buil, agus buil ri aobhar" o thùs na cruitheachd, gun fhocal a ràdh air a shuidheachadh fhéin anns a' bheirt dhiomhair, tha e buailteach air sleamhnachadh ann an dubhachas. Ma dh' fhaoidte nach mair so ach car tiotain, agus gheibh e cobhair o bhuaidh an duail eile a tha 'n a ghnè—aighear. Ach bidh am bròn ag ealadh a stigh an uair a thòisicheas e ri caoidh na tìm a chaidh seachad, agus ri gearan air cùisean mar a tha iad 'n a latha fhéin. Theagamh gum b' fheàirrd e air uairean a shùil a thogail ris an ám ri teachd. Mar as trice, tha e tosdach mun tìm sin.

Tha feedhainn 'n ar measg ag coireachadh teagastg nan Eaglaisean a thaobh dubhachas a' Ghàidheil, agus cha ghabh e àicheadh gu bheil móran de luchd-aideachaидh ag amharc air bàrdachd is òrain le sùil amharasaich. 'N am beachd chan 'eil ann an òran ach diomhanas is am aideachd a tha calg-dhìreach an aghaidh a chaitheamh-beatha a tha iad a' meas cubhaidh agus freagarrach do aidmheil cràbhaidh. Is fhada bhuainn e lideadh a chantainn an aghaidh luchd-aideachaидh.

Airgiot an Righ.

Tha feum air tuilleadh dhiubh 'n ar latha, ach thugadh iad an aire nach feuch iad ri creutairean a chur fo chuing nach urrainn iad a ghiùlan, no fo bhuaidh beachdan nach urrainnear a dhearbhadh. Chan aithne dhuinne nì as buadhmhoire air son teicheadh a chur air an leann-dubh na òran math Gàidhlig.

Ma tha e flor gu bheil cràbhadh a' Ghàidheil buailteach air dubhachas is bròn a ghintinn ann, tha rud-eigin ceàrr; oir cha staid riaghailteach a leithid so de shuidheachadh. Ach tha caochladh mheuran de'n dubhachas ri fhaotainn am measg a' chinne-daonna. Ma ghabhas sinn suim de obair nan sgriobhadairean as àirde smuain chi sinn fad an t-siubhail aomadh nàdurra gus na nithean tha tiamhaidh agus gu bhith ag amharc air an taobh dhorcha, ged nach cum sin iad bho an dleasnas is còir dhaibh a dheanamh. An uair a bheir iad fainear trioblaid, amaideachd is mealladh an áma, chan fhaic iad cursa nithean cho soilleir is bu mhath leò. Ann an teagastg nan Eabhrach gheibh sinn nàdur de sprochd a' tighinn an uachdar. Bho'n t-suidheachadh so chan 'eil ach ceum gus an dubhachas a chì barrachd de'n olc na de'n mhath anns an t-saoghal. Mar sin gheibh sinn ponc a' ghuil 'n an cràbhadh. Shocraich na Greugaich iad féin ann an àrd smuain inntinn nam feallsanach, agus bha an

Airgiot an Righ.

Dàñ, agus na bha fillte ann, mar nì an taobh am muigh comas-fiosrachaidh. Dh' fhàs na Romanaich neo-shuimeil, coma, co dhiùbh thigeadh sògh no goimh, agus cha d' fhuair tuireadh no caoidh àite 'n an dòigh-beatha.' Thug an cruas a ghreimich orra dùbhlan do'n Dàñ. Ach an uair a thainig eòlas a' chreidimh Chriosdaidh 'n am measg, chiùinich an diomhaireachd agus an t-aoibhneas a thàinig an cois sin iad; agus theich aogas na sprochd a fhuair àite air an leth bu mhò de'n t-saoghal a b'aithne dhaibhsan. Chan fhaighear déòir no aoibhneas diomhair ànn an sprochd ar là-ne. Chan 'eil furtachd ann a mach bho strìochdad. Ma tha neach ann a tha a' saoilsinn gur ann ris a' Cheilteach a mhàin a tha sprochd agus smuairean an ceangal mar dhualchas, chan 'eil aige ach litreachas ar linn a' rannsachadh agus gheibh e a shùilean fhosgladh. Cha do ghnì teagascg an taoibh eile (*optimism*) fàidh a riamh do bhrìgh gu bheil a leithid sin de staid neo-thuigseach air cor agus togradh a' chreutair, agus lag-chuiseach anns a' mhothachadh a bha ag iadhadh mun dream a dh' fhàg an dileab litreachais as luachmhoire do'n t-saoghal. Am beachd na muinntir aighearach so tha na h-uile dad tha romhainn grianach; chan 'eil neul ri fhaicinn air na speuran gorma acasan. Bidh an saoghal nas fheàrr am màireach na tha

Airgiot an Righ.

e an diugh. An e so tha eachdraidh a' teagast? Thubhairt sgriobhadair àraidh o chionn ghoirid nach 'eil dearbhadh sam bith againn gum bi daoine dad nas fheàrr anns an ám ri teachd na tha iad; ged tha saoghal ag atharrachadh fo bhuaidh nan laghanan do an crìoch nithean a shoilleireachadh le bhith 'g an toirt a filleadh. Ach bithidh a bheachd fhéin aig gach neach air a' chuspair so.

Ma tha e fior gu bheil dubhachas toinnte ann am bith a' Ghàidheil—'n a inneach is 'n a dhlùth mar a their sinn—chan 'eil e soirbh an t-eallach a thilgeil thar a ghuaillich. Air son sin, cha chuidich e a shonas a bhith an còmhnuidh a' tighinn thairis air nithean tha an dàn. Ma theannaicheas am faireachadh so air, is gann gu leig e leis gàire a dheanamh. Ciod e am feum a bhith fo thròm smuaintean mun dàn neo-iochdmhor nach gabh seachnad, mar a theirear? A bheil so ach a bhith 'g a chuairteachadh féin le falluinn-mhairbh? Ma tha adhartas a' dol a leantainn a' Ghàidheil, ma mhaireas e mar Ghàidheal, agus pàirt aithnichte a ghabhail ann an caitheamh-beatha agus riaghladh na dùthcha, feumaidh e a shùilean fosgladh. Cha ruig e leas na feartan a tha cinneadail dha a dhì-chuimhneachadh, ach feumaidh e fàillinnean àraidh a sheachnad mu am fàs e airidh. B' fheàirrde e an dràsd

Airgiot an Righ.

is a rithist a bhith a' meòrachadh air an t-seann ràdh, "Clanna nan Gàidheal an guaillibh a chéile," chan ann an cath a mhàin ach a thaobh a chàinain, agus a chòir air a dhùthaich fhéin. Ma thig e g'a ionnsaigh fhéin anns an t-seagh so cha bhi "dubh-bhròn mar an sruthan diomhair ag iarraidh do iochdar na bruaiche."

DOMHNALL MAC A' PHI.

CABHLACH AN RIGH.

Buaidh agus piseach le'r dùthaich,
'S gach tìr a tha dlùth dhi an dàimh;
Biodh sìth agus sonas is saorsa
Le saoibhreas daonnan 'n a làimh.
Gun dìchuimhn' a chur air a' chabhlach
Tha mar chearcal dian àlainn mun cuairt,
'G a dionadh 'n a cadal 's 'n a dùsgadh
Gach latha 's gach oidhche 's gach uair.
Neo-lochdach mar uain air an achadh
Fhad 's tha sìth ann am beachd ar luchd-fuath,
Ach a leumas mar fhùdar o'n t-sradaig
Ma rùisgear an claidheamh á truaill.
Faic iad ag gluasad san astar,
A' sgoltadh 's a' sracadh nan tonn;
Gach toiseach a' tolladh 's ag gearradh
Mar stiallas crann-araidh am fonn.
An fhairge mhìn, réidh a tha rompa
Ag éirigh 'n a cnocan 'n an déidh,
Borb-ghoil aig gach deireadh a' seudal
Mar uisgeachan steud-shruth 'n an leum.
Luchd faire nan cladach 's nan cuantan,
Fior bhuidhmhor, neo-luaineach, ro-threun;
Dian-lurach mu bhroilleach na dùthcha
'G a cumail gu cubhaidh gun bheud.
Tha bàs anns gach aon diubh an tasgadh,
Deas gu spùtadh 'n a fhrasan air nàmh,

Airgiot an Righ.

Ge b'e àit as an tig a' chùis-chòmhraig,
No ged bhrùchdadadh iad oirnn as gach àird.
Grad leumaidh iad mach bho'm buill-cheangail,
Mar ghathan an dealain cho clis
Na'n tigeadh an t-òrdugh troimh 'n adhar,
"Faigh, agus loisg, agus sgrios,"
Sin thòisicheadh bùraich tur oillteil
Is donnalaich dhaoi air gach taobh,
Ràn agus sgreath nan lann-nimhe,
Mar gu fosgladh Ifrinn a chraos,
'S bhiodh buaidh leis a' bhrataich ghorm-
dhearg-gheal
Nuair thigeadh a' gharbh-chath gu crìch,
Bhiodh cliù agus urram sior-ainmeil
Aig cabhlach ghrinn mheanmnach an Righ.

Gum bù fada bhios sìth feadh gach dùthcha,
Biodh an claidheamh 'n a dhùnadha ghnàth,
Teann-cheangal air iall nan con bheura,
Biodh tosd air an deileann gu bràth.
Oir is cumhachdach cabhlach Righ Deòrsa,
Trom-lannach, deadh-threòraicht' gun mheang,
'S e mo chomhairle dhlùth do'n Roinn-Eorpa
Na dùisgibh an ledghann gu feirg.

UILLEAM MACCORMAIG.

H.M.S. "Garry," 1914.

AN TIGH-CEILIDH.

Chan 'eil clachan no baile feadh na Gàidhealtachd anns nach robh tigh no dhà ris an cante an tigh-céilidh. Feadh nan Eileanan Siar tha an cleachdadhbh ciatach so a' dol air adhart fhathast. B'e na tighean-céilidh, tighean àraidih anns an robh e 'n a chleachdadhbh aig muinntir a' bhaile a bhith tional air an fheasgar fhada Gheamhraidh nuair bhiodh obair an latha seachad. Chan 'eil e furasda thuigsinn ciod e bu choireach gu robh na tighean sònraighte so air an cur air leth mar thighean-céilidh. Ach co dhiùbh bha fhios aig a h-uile neach sa' bhaile gum biodh luchd-céilidh unnta gach oidhche Gheamhraidh; agus cho luath 's a bha am bàrn a stigh agus an spréidh air an riarrachadh agus an diot air a gabhail bha fear is té an sud 's an so a' deanamh air tigh Thormoid a' Phuirt no air tigh Màiri Bhàstair, dà thigh-céilidh a' bhaile. Is dòcha gur h-e an t-aobhar na tighean so a bhi air am meas 'n an tighean-céilidh gu robh fear-antighe is bean-an-tighe 'n an deagh sheanchaidhean, agus toирteil còir, coibhneil an cois sin.

A nis bha na tighean-céilidh so cho eadar-dhealaichte ris an rud ris an canar "céilidh" san taobh-deas, agus eadhon an àitean air a' Ghàidhealtachd fhéin an diugh, agus a tha an

Airgiot an Righ.

latha 's an oidhche. Anns an taobh-deas agus anns na bailtean-móra their iad céilidh ri a' mhór no bheag a shluagh cruinn ann an talla, agus iad 'n an suidhe air suidheachain no séirichean, sreath na deidh sreithe, mar gum biodh leòba bhuntàta ann an déidh a prigeadh. Agus fear air an àrd-ùrlar mar gum biodh e an inbhe àird os cionn chàich, agus e ann an cathair agus bòrd air a bheulaibh, agus dithis no triùir fhear is bhan air gach làimh dheth; agus an déidh dha òraid throm shòluimte thoirt seachad gairmidh e air seinneadair an déidh seinneadair chum òran a thoirt do'n chuideachd; agus a h-uile ni cho cruaidh dìreach ri clas ann an sgoil na *Lèana Ruaidhe*. Glé thaitneach 'n a àite fhéin nuair nach fhaighear nas fheàrr nan tugadh iad ainm eile air ach "céilidh."

Cha b'e agus an tigh-céilidh sa' bhaile againn. Chan 'eilear ag gnogadh aig an dorus fhéin ach fàilte an dorus an tallain, agus "am bheil sibh gu dòigheil an so an nochd?" "Teannaibh a nuas is deanamh suidhe," their cuideigin a stigh. Chan fhada gus am bi a' bheinge làn agus gach cathair is fuirm tha a stigh, agus na balaich is na caileagan 'n an suidhe an cùil an sud 's an so. Chan 'eil fear-cathrach no té-chathrach ann, neo faodaidh tu ràdh gur h-ann tha trì no ceithir luchd-cathrach ann,

Airgiod an Righ.

an sud 's an so am measg chàich. Is e am modh àite thoirt do fhear-an-tighe is do bhean-an-tighe ach mar as trice is e fear is té de'n luchd-céilidh tha stiùradh a' chòmhraiddh is gnothaichean na céilidh.

Tha an toiseach naidheachdan an latha air an aithris aig fear is té mar a chuala iad iad—naidheachdan a' bhaile is na sgìreachd is an t-saoghal mhóir; agus sin cho òrdail fiosrachail is móran nas blasda na ged bhiodh iad 'g an leughadh á leabhar.

Tha sin deasbud a' dol air adhart, mar as trice air riaghaltas na rioghachd agus gnothaichean eile an t-saoghal agus a h-uile fear is té a thogras a' toirt am beachd fhéin gu tuigseach, socrach, gun chabhaig, gun mhoille.

Nuair theirgeas sin tha sgeulachdan is toimhseachain air an aithris agus iomadach uair sgeul aig na bodaich air na seann laoich a bha ann o chionn fhad an t-saoghal, agus air urram is aithne nan daoine o'n tàinig iad.

‘Bhiodh gach seanair aosmhor, liath,
‘G innseadh sgialachdan gun ghò
Air gach gaisgeach, fearail, greannmhor,
Bha sa' għleann nuair bha iad òg.’

Fad an t-siubhail theagamh gum bi bean-an-tighe agus na h-igheanan ag calanas—ri cìreadh 's a' càrdadh 's a' sniomh, agus mnathan eile na

Airgiod an Righ.

céilidh a' figheadh stocainn no geansaидh.

As na naidheachdan is na sgeulachdan dh' éireadh na h-òrain. Theireadh cuideigin: An cuala sibh an t-òran a rinn Dòmhnull Iain do Mhairi Bhàn is do Chalum Aonghuis Mhurchaidh. Siuthad, a Chiorstag, gabh e, bu dual do Dhòmhnull Iain a bhi 'n a dheagh bhàrd. Seinnidh Ciorstag an uair sin e an guth tiamhaidh, binn. An déidh deasbud air an òran, agus a' chuid bu mhotha 'g a mholadh, theirte ri Caitriona Dhonn, an t-seana-bhean, A Chaitriona, nach gabh sibh-fhéin an t-òran air an fhonn annasach a rinn seanair Dhòmhnaill Iain do Mhòr Bheag mus do phòs iad. Dheanadh an t-seana-bhean sin le guth iosal, tiamhaidh. Bhiodh òran an déidh òrain aig gille is nighean 'n an suidhe gun għluasad, gun charachadh. Theireadh an sin cuid-eigin ri té de na h-igheanan, Siuthad, a ghalad, gabh an laoidh a rinn Tormod Mhurchaidh air "Foghainteachd Chrlosd." Bha laoidh an déidh laoidh air an gabhail an sin, agus an òigridh ag éisdeachd is ag òl a steach gach naidheachd is fonn is teagasg a bha anns gach sgeul is laoidh is òran. Bhiodh iomadach uair gille is nighean leotha-fhéin, uaireanan ag éisdeachd agus uaireanan eile a' sùgradh gu ciùin faicilleach gun fhios nach tarruingeadh iad aire na cuideachd thuca.

Airgiod an Righ.

Am meadhon so uile bhiodh feallsanachd is beachdan glice agus feumail, gu h-àraidh aig na bodaich, air aimsirean is air spréidh is air eunlaith is air iasg na mara, agus air iongantasan is maitheas an Tighearna dhaibh fhéin agus do an athraichean.

Bha mar sin an tigh-céilidh 'n a àite cho taitneach agus gum biodh ceud fadachd air na h-uile nuair dheadhadh an oidhche seachad gus an tigeadh an ath thé. Bha e 'n a chur-seachad agus 'n a oideachadh do na h-uile, agus bha an òigridh gu h-àraidh a' faotainn eòlais air iomadh ni grinn agus feumail a bhuineas dhuinn mar shluagh. Bha an tigh-céilidh 'n a thigh-sgoile cho maith 's a bha riamh an dùthaich agus dh' fhàg sin fior oilean is oideachadh is modh aig na Gàidheil, agus tha fhathast far am bheil an tigh-céilidh.

Nach bochd a nis nach gabhadh muinntir an taobh-deis agus eadhon Gàidheil an iomadh àite is ionad eile iasad o'n fhìor chéilidh agus chan e bhith ag atharrais air mar tha iad—agus gu dearbh gun an atharrais sin fhéin ach mu làimh—agus dheanadh e feum do'n Ghàidhlig, agus bhiodh buannachd aimsireil is spioradail aig na Gàidheil agus aig muinntir eile dheth, agus chan e an rud seasg gun bhrìgh ris an can iad-fhéin “ceilidh” an diugh.

An t-Urr. CALUM MACLEOID, M.A.

COINNEACH BEAG AGUS DOMHNALL BAN ANN AN TIGH CHOINNICH.

COINNEACH (*'na shuidhe air a' bheinge a' leughadh "An Albannaich"*).

DOMHNALL (*a' tighinn a steach air a shocair le a phìob 'na phluic*). Fàilte stigh. Tha mi a' faicinn, a Choinnich chòir, gu bheil thusa aig na paipearan-naidheachd mar is àbhaist duit. Is ann agad a tha an déidh orra.

COINNEACH—Dean suidhe steach ris an teine, a Dhomhnaill. A bheil sibh gu léir 'nur slàinte shios ann an Liana nan Currucag an diugh?

DOMHNALL—Chan 'eil guth dhuinn ann. Tha sinn uile air ar cois agus an ceann ar gnothaich.

COINNEACH—Is mór am beannachd sin, a Dhomhnaill. Nach maith, bochd 's mar a tha sinn anns an eilean so, gu bheil slàinte, sìth agus sàmchar againn ann.

DOMHNALL—Is maith da rìreadh, agus bu chòir dhuinne a bhith tàingeil gu bheil na beannachdan móra sin againn. Ach siuthad an dràsda, thoir dhomh do naidheachd. Is e sin dìreach a ghluais o'n tigh mi.

COINNEACH—Chan 'eil gainne air naidheachdan de'n t-seòrsa a tha ann. Tha mi a' faicinn anns a' phaipeir so gu bheil Pàrlamaid ùr aca air a cur air chois bho chionn ghoirid,

Airgiod an Righ.

agus, gu dearbh, ma ni na seòid ud cho maith
's a gheall iad cha bhi dìth bith-beò oirnne
anns an eilean bhochd so.

DOMHNALL (*a' biorachadh a chluasan*)—Ma ta, mil air do bhial, a charaid! Chan 'eil droch fhéum againne air. Ma ghabhas roimh chûisean chan fhada gus am bi sinne air Bòrd-nam-Bochd. Am bheil guth aca idir air airgiod a thoirt duinn air son rathaidean?

COINNEACH—Tha, ma gheallas sinn féin ceathramh earrann na cosgais a dheanamh suas. Chan fhaigh thu sgillinn ruadh áinean na cuideachd ud gun fhiös c'arson.

DOMHNALL—Chan iad dad as fhearr na'n fheadhainn a bha ann rompa.

COINNEACH—Bó odhar mhaol agus bó mhaol odhar. Tha an dara fear mar am fear eile. Ni iad othail gu leòr an uair a bhios iad ag iarraidh a steach do'n Phàrlamaid—dìreach mar a bha am fear a bha a' bearradh na muice ag radh, "Móran éigheach ach beagan clòimhe."

DOMHNALL—Thubhaint thu dìreach a dh' aon fhacal e. Ach bha dùil againne an uair a gheibheadh an Riaghladh ùr a steach nach biodh sòn againn ri a dheanamh ach fios a chur thuca air son airgid. Fhuair iadsan a steach ach sealladh sinne a mach.

COINNEACH—Biodh foidhidinn agadsa agus thig cobhair fhathast. Cho luath agus a

Airgiot an Righ.

gheibh iad airgiot bheir iad dhuinne rudeigin.

DOMHNALL—Cha leig thu a leas a bhith ag gabhail an taoibh idir. Chan 'eil guth aca oirnn. Ach tha mise ag ràdh riut gur h-ann bu chòir breith air chaol dà chois orra agus na cinn aca a sgailceadh ris an ursainn.

COINNEACH (*a' briseadh air a ghàire*)—Dean thusa rud beag air do shocair an dràsda, a Dhomhnail, agus innsidh mise dhuitse mar a tha cùisean. Chan 'eil sgillinn aig a' Phàrlamaid ach na tha an rioghachd a' toirt a steach le cisean 's le rudan eile.

DOMHNALL (*ag coimhead gu colgail*)—Cha leig thu a leas a thoirt a chreidsinn ort féin gun téid agad air mise a chur air ghocaireachd idir, a bhalaich. Tha de dh' airgiot aca nach 'eil fios aca ciod e a ni iad ris, agus is maith a dh' fhaodadh iad beagan deth a chur thugainne nan togradh iad féin. Chan ionndrainneadh iad uapa e. Ach na truthairean a tha iad ann, is ann a tha iad 'g a ghleidheadh air an son féin.

COINNEACH—Chan ann idir. Chan 'eil aca ach na gheibh iad bho shluagh na rioghachd, agus feumaidh iad cunntas a thoirt as a h-uile peighinn deth. Chan 'eil iad ag cumail riutha féin deth na chuireadh ceann-righ air litir.

DOMHNALL—Bheir iad sin a chreidsinn ortsa, a bhròinein, agus air do sheòrsa, ma chuireas

Airgiod an Righ.

iad slos anns na paipearan-naidheachd e. Ach faodaidh tusa a bhi cinnteach gu bheil imlich na corraig aig na seòid ud de na tha a' ruith tre an làmhan bho latha gu latha.

COINNEACH—Tha cosguis mhór air an rioghachd so. Tha arm-mara, arm-tìre, maighstirean-sgoile, agus seirbhisich a' chrùin ri an cumail suas. Seall féin an liuthad seòrsa *pension* a tha iad an diugh a' toirt seachad.

DOMHNALL—Tha mi dìreach air mo thàmaileachadh eadar a h-uile rud a tha ann. Faic am maighstir-sgoile againn féin le còrr agus ceithir cheud punnd Sasunnach de thuarasdal anns a' bhliadhna. Agus ciod a tha e a' deanamh airson a phàidhidh ach a' bhochdainn. Tha e 'na dhuin-uasal a' falbh ann an carbad-ola agus a' chlann bhochd air am fàgail gun fhòghlum. Sin agad uile 's na tha againne airson na tha sinn ag cosg ris an sgoil.

COINNEACH—Tha thusa tuilleadh is trom air a' mhaighstir-sgoile agus air a' chloinn.

DOMHNALL—Agus nach 'eil làn thìde agam! Chan 'eil a' chlann an diugh a' faighinn fòghluim ann. Is ann a tha iad air an toil féin. Leabhar chan 'eil 'ga fhosgladh aig an tigh; ach abair thusa nach 'eil gainne air pròis, air dalmachd, agus droch oilean. Ma bheir thu comhairle orra is ann a ni iad gàire

Airgiod an Righ.

fanoid riut ann an clàr an aodainn. Sin agadsa duais fòghluim an latha a rug oirnne.

COINNEACH—Chan 'eil mise ag ràdh idir gu bheil cùisean cho math is bu chòir dhaibh.

DOMHNALL—Chan 'eil idir, agus tha làn thìde againne craiceann a' bhuiinn a chur air a' bhathais. Ma dh' iarras tu air leanabh òg an diugh na litrichean a ghabhail dhuit chan 'eil duine geal a thuigeas e. Is ann a tha an rud a chanas e coltach ri gogail nan cearc.

COINNEACH—Is e sin am fasan ùr a tha aca an diugh air na litrichean a thoirt leotha—rud ris an can a' bhan-sgoileir *phonetics*. Agus tha mi féin de'n bheachd gur h-e móran as fhearr nan dòigh a bha againne an uair a bha sinn òg.

DOMHNALL—Chan e idir, agus tha a' bhuil air a' chloinn bhochd. Nam biodh na cothrom-an a tha aca an diugh againne 'nar latha féin bhiodh sinn 'nar profesoran leis an fhòghlum a bhiodh againn. Tha tuilleadh is cus 'ga dheanamh ri clann ar latha-ne. An àite nam balach a bhi cruidh, tapaidh, smioral is ann a tha iad 'nam buigneagan coltach ri peata-caillich.

COINNEACH—Tha thu ceart. Tha mi féin is tu féin air an aon fhacal an dràsda.

DOMHNALL—Tha mi ceart. *Dentist* airson nan sùl an diugh, agus *dentist* airson nam

Airgiod an Righ.

fiacal am màireach aig an sgoil ud shìos, agus is dòcha roimh cheann na seachdain gum bi lighiche ann a' sealltainn dh' fheuch am bheil briseadh-troimhe air a' chloinn.

COINNEACH (*a' toirt sgrioba air a cheann*)—Sin thu fhéin, a Dhomhnaill, is tu a tha ann fhathast. Is ann duit féin a thigeadh a dhol riutha. Ach am bheil fhios agad gur e sinne a tha a' páidheadh gach gleòran ruadh de chosgais nan daoine sin?

DOMHNALL—Tha agus faireachdainn, ach chan 'eil mi ullamh fhathast. Thàinig fear an dé a shealltainn duit cia mheud sùil bu chòir a bhith ann an sgealb bhuntàta. Thàinig fear eile an diugh dh' fheuch am faiceadh e cia lion tarrang a bha Iain Sheòrais ag cur an sàilean tighean a' Bhùird, agus faodaidh gun tig té am màireach a dh' innseadh dhuit ciamar a bheir thu air na ceartan uighean a bhi aca. Cha b' iongnadh leinne sin ach iadsan cuideachd. Bha fios againne air na rudan ud mun tàinig iad as an ugh.

COINNEACH—Agus a h-uile mac màthar dhiubh air an carbad air cosgais na rìoghachd!

DOMHNALL—Nach e sin, a Chòinnich! Ged a thigeadh beagan airgid a mach air son rathaid a' ghlinne bithidh a' chuid as mothacheth air a chosg aig na h-àmhlairean ud mun ruig sgillinn deth sinne. Ach faodaidh sinne a

Airgiod an Righ.

bhi ag éigheach ach bithidh an t-im aca-san.

COINNEACH—Bha mi a' leughadh anns a' phaipeir an diugh fhéin gu bheil iad a' nis a' dol a thogail aois na sgoile gu còig bliadhna deug, agus gu feum gach balach is nighean, a chumar anns an sgoil an déidh dhaibh ruighinn ceithir bliadhna deug, còig tasdan fhaighinn gach seachdain. Ciod e do bheachd féin air a sin, a Dhòmhnaill? Is iomadh té mhath a chuala mi agad.

DOMHNALL ('ga chiortalachadh féin air a' bheinge)—Tha mi seachd searbh de na h-uile rud a tha ann! Có a chuala riagh a dhà leithid? C'àite a bheil gnothaichean a' dol a stad? Cha do sguir iad gus an d' fhuair iad air pensionan a thoirt do chloinn na sgoile féin. Co dha a bheir iad an ath phension? Bheir, tha mise cìnnteach, do'n fheadhainn a bhios aca anns a' phriosan.

COINNEACH—Tha luchd-riaghlaidh an latha an diugh air dol as an rian. Bu chòir dhaibh ciall a bhi aca c'àite an stadadh iad. Tha mi aontaichte gu leòr ri *pension* fhaicinn aig seann daoine agus aig bantraichean, ach an uair a tha iad ag iarraidh *pension* a thoirt do'n chloinn tha e 'na thìde spearrach a chur orra; agus chan ann roimh an mhithich.

DOMHNALL—Tha iad air mo liathadh leis an dol a mach a tha aca! C'arson nach tugadh

Airgiod an Righ.

an Riaghladh duinn airgiot airson deanamh rathaidean, agus làimrigean, agus ceannach bhàtaichean? C'arson nach deanadh iad oidhirp air stad a chur air na bàtaicheansgriobaidh? Nan deanadh iad sin bhiodh cosnadh gu leòr againne. Ach nach mise a tha gòrach an uair nach 'eil sion saoghalta air an aire ach airgiot gu leòr a chumail ris an fheadhainn as fhaide a chaidleas agus is leisge anns na bailtean móra. An àite cuideachadh a thoirt do na daoine a dheanadh cosnadh is ann a tha iad a' toirt an airgid daibhsan nach 'eil ag iarraidh cosnайдh ann.

COINNEACH—Bhuail thu dìreach an tarrang air a ceann an dràsda, a Dhomhnaill. Ach chì thusa gun cuir iad an rìoghachd chun na bochdainn fhathast le an cuid gòraich. Ma dh' éireas cogadh a rithist cha dean muinntir an *dole* a bheag dhaibh an uair a thig a' chùis gu h-aon is gu dhà.

DOMHNALL—Fuireadh iadsan orra, ach gheibh sinne ar latha féin orra fhathast. Bha na Gàidheil gu so a' seasamh na rìoghachd, ach cha bhi iad cho ullamh ma thig an ath chogadh. Cuireadh iad na daoine do'm bheil iad a' toirt an airgid a sheasamh na dùthcha. Ach is mór m' eagal gur beag a dheanadh iad an uair a chasadh nàmhaid orra.

COINNEACH—Nach ann a bha an latha ann

Airgiot an Righ.

an uair nach robh bàta-sgrìobaidh, *no pension no dole* idir ann.

DOMHNALL—B'e sin an latha agus cha b'e an latha a rug oirnne a nis. Cha b'iongnadh gum b' e a b' fhiach a mholadh. Tha iad ag ràdh gun tàinig fòghlum, rian, is solus a steach, ach ma thàinig fhuair an càirdeas, an coibhneas agus an comhfhaireachdainn an t-sitig.

COINNEACH—Chan 'eil mise ag ràdh idir nach 'eil smior na firinn agad an dràsda.

DOMHNALL—Tha smior na firinn agam gun teagamh. Tha fasanan ùra gu leòr againn, ach dé a tha sin a' deanamh ach a' mealladh dhaoine air falbh bho an dachaidhean gu faoineasan an t-saoghal so. Biadh-nodha, aodach nodha, innealan nodha, fiaclan fuadain, tighean geala le àirneis is le seòmraichean ionnlaid, boireannaich air an dathadh is air am bobaigeadh, daoine a falbh na sràide gun chòmhachdach cinn, organ agus piano—a h-uile sòn ùr: chan eil fiù, a nis, nach 'eil iad air diadhachd ùr fhéin a lorg. Tha mise an dòchas gun toir Dia dhachaidh mi mum beir an còrr orm de na breitheanais a tha ri teachd an cois mi-dhiadhachd ar latha.

COINNEACH—Tha cùisean air dol ro-fhada, a Dhòmhnaill, ach nam biodh fios c'àite an stadadh iad bhiodh rud-eigin air.

DOMHNALL—C'aite an stad iad ! Ma ta,

Airgiot an Righ.

is ann aig Sealbh Mór fhéin a tha fios. Ach ma ghabhas roimh chùisean mar a tha iad, chan fhada a théid Màiri, mo bhean, a dh' iarraidh iasad mine air a ban-nàbuidh gun charbad òrdachadh a dh' fhalphas 'sa thigeas leatha.

COINNEACH—Chì thusa mar a thachras. Ann an ùine ghoirid chan aithne do dhaoine ciamar a choisicheas iad. Tha iad an diugh ag gabhail nan carbad do'n t-searmoin fhéin.

DOMHNALL—Nach ann agam a tha fios. Chosg an teaghlaich agam suas ri nota ri carbadan aig na h-òrduighean mu dheireadh. Ach, a Choinnich, is beag gutha a bha agam féin agus agadsa air carbad an làithean ar n-òige. Am bheil cuimhne agad an uair a bhiodh sinn gun bhròig gun stocainn a' dol a choinneachadh nan eathraichean? Nam biodh reothadh no sneachd ann bheireamaid leinn fàd air an seasadh sinn air a' chladach. Nach bu sinn na balaich?

COINNEACH—Agus is ann oirnn nach tigeadh an cnatan. Ach ma ni balach an diugh sreothart théid fios a chur air bean-eiridinn.

DOMHNALL—Dirreach mar a thubhairt mi mar tha. Nach 'eil a' bhuil orra fhéin agus air na leigeasan glasa aca. Mar a thubhairt am fiosaire glic, Coinneach Odhar, "Fàsaidh daoine cho lag is gu feum seiseir dhiùbh a

Airgiot an Righ.

dhol a bhuan na h-aon chuisseig." C'aité am faigh thu duine air druim an aon bhaile riut an diugh a thogas "clach an ultaich" ud shuras? Dh' fhalbhadh Tormod bràthair m' athar leatha fo achlais.

COINNEACH—Chan 'eil guth 'nar latha-ne air iomain le caman is le ball glaodhaidh, no air tilgeadh na dòrnaig, ach air cluiche air *football*. Tha neart sam bith a tha anna air dol sìos do'n casan.

DOMHNALL—Chan 'eil ach beagan smuaise anns na casan féin aca. (*Ag eirigh 'na sheasamh.*) Ach 's e mise mar a tha mi air mi féin a chall! Is fhada á so tìgh Iain Spàgaich! Ciod e an tide dh' oidhche a tha ann, a Choinnich?

COINNEACH (*a' sealltainn ris an uaireadair*)—Tha e dìreach air buille nan deich uairean.

DOMHNALL—An i uair na gréine a tha agad?

COINNEACH—Chan i idir, ach uair *Lloyd-George*.

DOMHNALL—Chan iongnadh ged a thigeadh breitheanas air an tìr an uair a ghabhadh daoine a dh' anam orra uair *Lloyd-George* a thoirt a steach agus uair an Tighearna a chur a mach.

COINNEACH—Tha thu a' dol ro-fhada an dràsda. Chan eil crion sam bith anns an uair ùir. Siuthad, siuthad, dean suidhe agus cuir thuige do phìob. Tha tide gu leòr agad falbh fhathast. Chan 'eil an oidhche ach òg.

Airgiot an Righ.

DOMHNALL—Tha eagal orm gun tig orm falbh an dràsda, ach thig mi a nuas oidhche-eigin feuch an cluinn mi dé a tha a' Phàrlamaid a' dol a dheanamh ruinn.

COINNEACH—Ceart gu leòr, mata.

DOMHNALL—Oidhche mhath leat. B' fheàrr-de mi an conaltradh a bha agam riut.

COINNEACH (*ag èirigh*)—Oidhche mhath leat, mata, ach feuch nach tuit thu air muin na ba riabhaich san dol a mach dhuit.

DOMHNALL—Is mise nach tuit.

COINNEACH—Greas ort a chéilidh a rìthist.

DOMHNALL—Is mise a ni sin. A h-uile latha a chi 's nach fhaic. Och, mo chreach!

COINNEACH (*ag èirigh a rìthist*)—Is mi a thubhairt gun tuiteadh tu!

DOMHNALL (*ag èirigh*)—Na caraich, chan eagal domh. Gheibh mi féin an dorus le mo làmhan.

DONNCHADH MACDHOMHNAILL.

TAISE AN AILE.

An uair a bhios móran sluaigh cruinn an àite dùinte mar tha sgoil, eaglais, etc., thig sgleò air an uinneig agus an ceart-uair chithear boinneagan uisge a' ruith a chéile gu bonn na gloine.

Bheir sinn fainear mar an ceudna gun tig sgleò air gloine uisge fuar ma bheir sinn i a steach do sheòmar blàth, agus ma shuathas sinn ar meur ris an sgleò bidh am meur fliuch.

Chi sinn gu tric sgleò a'ir aghaidh an speur agus tha fios againn gum brùchd tuil as an sgleò so. Is e sgòthan a their sinn ris na sgleòthan a tha a' snàmh anns an adhar.

Tha gach neach eòlach air gluasad nan uisgeachan air aghaidh na talmhainn, agus tha fhios aig a' chloinn bhig gur ann as an adhar a thàinig an tuil a tha an diugh a' sruthadh 'n a caochanan, 'n a h-uillt agus 'n a h-aibhnichean air an talamh, ach chan 'eil e cho soilleir gur ann de an talamh a tha an t-adhar a' faighinn an uisge. Ach is i an fhìrinn gu bheil an tuisge a thuit air an talamh, an déidh 'obair a dheanamh an sin, air a thilleadh air ais do'n àile. Am briathran eile tha an tuisge a' sior gluasad sios agus suas eadar nèamh agus talamh.

Ma. dh' fhàgas sinn coire uisge ag goil air an

Airgiod an Righ.

teine gheibh sinn e tiorám ri tide, agus ma chumas sinn spàinn ris an t-srùp (mar rinn Seumas Uatt) chi sinn an toit air a tionndadh 'n a boinnean. Tha so a' dearbhadh gu bheil an t-uisge a tha an toit ag giùlan as a' choire a' dol do'n àile a tha mar chuan 'g ar cuartachadh.

An uair a chuireas bean-an-tighe an t-aodach a nigh i air na ròpan, c' àite an téid an t-uisge bha a' deanamh an aodaich fliuch? Théid direach do'n adhar mar rinn an t-uisge bha anns a' choire. Agus mar sin tuigidh sinn gu bheil teas na gréine a' sìor dheoghal suas an uisge dhe uachdar an t-saoghal.

Tha an t-àile mar so a' sìor shùghadh uisge gus nach gabh e an còrr, agus an sin sguiridh an sùghadh. Tha an ire gus an téid an sùghadh air adhart an crochadh air teas an àile. Mar as mò an teas is ann as mò a ghleidheas, no a chumas, an t-àile de uisge. Ma tha gaoth a' séideadh is ann as sgiobailte tha an t-uisge air a ghiùlan air falbh 'n a thoit. Tuigear bho so gur ann ri aimsir ghaothaich, ghrianaich as treise an sùghadh, agus gur ann ri aimsir fhuaire, dhubharaich as lugha e. Air an aobhar so tha móran toit ag éirigh anns na ceàrnan teithe de'n t-saoghal agus gle bheag anns na h-earrannan reòdhta.

Nam biodh an t-àile làn-thioram daonnan bhiodh an talamh móran nas fhuaire na tha e,

Airgiod an Righ.

ach tha am brat toite a tha eadar a' ghrian agus an saoghal ag cumail an teas gun a bhi air a sgapadh air feadh na h-iarmaitl, agus as eugmhais na toit bhiodh gathan na gréine a' spùtadh teas cho mór air an talamh agus gum biodh gach ni air 'uachdar air a losgadh.

Ciamar tha an t-àile a' leigeil tuiteam do'n uisge aon uair agus gun éirich e suas do'n adhar? An uair a shéideas gaoth dheth an chuan a dh' ionnsaigh fearann àrd, feumaidh an ceath-shruth éiridh suas gu mullach nam beann agus an uair a thachras so tha an t-àile air fhuarachadh. Tha am fuarachadh so a' tionndadh na taise a tha anns an àile 'n a bhoinneagan beaga, agus a chionn gur truime na boinnean na an t-àile tuitidh iad chun an làir. Tha mar an ceudna duilleach a' fuarachadh na gaoithe air an oidhche agus tha na boinnean a' laighe air an duilleach. Is ann ri so a their sinn dealt.

Tha an rud ris an can sinn uisge comasach air trì cruthan a ghabhail. Aig teas cuimseach is e *uisge* tha ann, ach ma thig fuachd mór fo 32° F. cruadhaicheadh e mar chloich agus ri so their sinn *deigh*. An uair a theasaicheadh uisge gus an goil e (os cionn 232° F.) teichidh e air falbh do'n iarmaitl mar *thoit* agus chithear e mar cheò no mar neòil.

DAIBHIDH URCHADAN, M.A.

FIOR GHNE NAN GAIDHEAL.

Is e cuspair a chnuasachaidh so sliochd nan Gàidheal, an nì as dlùithe do ar cridhe mar a thuigeas sinn bho a ghnàthan, agus a bhuidhain sònraichte.

An seann, seann sliochd ionmhuinn so, nach esan as òige am measg nan treubh? Nach b' e, ann an iomadh dòigh agus iomadh linn, am fear-treòraiche, am priomh fhear-innleachd, direach tre àrd spionnadhl ùrail a chridhe agus aigne?

A réir luchd-beachdachaidh cho dealaichte ris an t-Sasunnach, *Matthew Arnold*; am Frangach, *Renan*; agus Gall Albannach, *Sir Walter Scott*, is e an sliochd gann bochd so a chunnaic nithean neo-fhaicsinneach a fhuair eòlas air dùilean a ta neo-aithnichte, agus a dh' amais air an t-seann slighe gu Tirnan-Og.

Is ann orra-san a bha riamh loinn na h-òige; b' iad a bha gu minig ag eadar-theangachadh do na slòigh smuaintean nuadh uasal, àrd thogte, a bha ag gluasad gu balbh ann an iomadh cridhe. Chan e nach robh aig iomadh dream agus teaghlaich anns a' chinne-daonna mìn-fhaireachdainn agus iarrtas air eòlas,

Airgiod an Righ.

ach b' e an Gàidheal a mhàin a fhuair eireachdainn agus a chaidh a smachdachadh le fuachd agus ocras, le seirceas agus le maise, ann am foidhidinn agus an deuchainnean, ann an sòlasan agus dòlasan nan gleanntan Gàidhealach. Is e an Gàidheal a chuala sàmhchar nam beann àrda, a chunnaic corruiich nan cuantan farsuing agus a bhreithnich annta maraon làthair na siorruidheachd. Ann an doimhne nan coilltibh dorcha agus aig cùlaibh an fhàsaich sheas e fo shìor-shruthadh na h-ùine mall a dh' fhàg e glé shean agus glé òg cuideachd—ùine, mun abair a choimhearsnach tapaidh Sasunnach—“is e ùine airgiod.”

Seadh, ach do'n Ghàidheal chan e ùine airgiod idir.

Is ann an so a gheibhear iuchar dìomhair a' Ghàidheil; chan ann an ùine airgiodach, chan ann an cùineas saoghalta, am beartas no an stòras, no an nithibh an leth-a-muigh. Chan e ar n-ùine airgiod; is e ar n-ùine beatha—beatha air chlisg is air chrith le smuaintibh beò, saoibhir le cothroman, le comasan, le cuimhneachan, le cagairean, le cunnartan, le aislingean is le uamhasan o dhìomhaireachd dhomhain nan gleann.

Buidheachas bhuan do'n Chruithean air son ar brogaich Ghàidhealach a chaidh àrach am measg nan creag, fada o dhrabhasachd a' bhaile

Airgiod an Righ.

mhóir, gun smuain air an ùine sin a dh' fhàsas 'n a h-airgiod, ach glé fhaisg air móriongantasan diomhar a chruthachaidh, agus na ceàrnan sin a ta fo chleth diomhaireis.

Is e so rùn-uaigneach a' Ghàidheil agus a shocar a ta gun phrìs. Ar sochar agus ar dleasnas. Oir ged a bha an Gàidheal bochd riaghaimbeartach tha e 'n a chomas a bhith a' deanamh móran saoibhir, 'g an llionadh le lànachd beatha—ma bhios sinn dileas do àrd bheusachd agus àrd smuaintean nam fàidh is nam bàrd. Chan ann a mhàin air a sgàth féin a chaidh an sliochd so a dhùnadh am fàsaichean fann na Gàidhealtachd agus a dh' ionnsaich e a bhith a' trasgadh. Is ann a chum gum faigheadh e am fòghlum a bhuineas gu h-àraidi dha féin—nach ann o aran a mhàin a thig beò an duine.

Còmhla ri so dh' ionnsaich an Gàidheal air a sgàth féin, agus air son mhuinntir eile cuideachd, diomhaireachd na samhlachadh domhain sin a tha fosgladh tir na h-òige a mhaireas gu siorruidh ann an smaoin-dhealbh na flor bheatha..

Oir do'n Ghàidheal chan 'eil eadhon ann am beanntan a ghaoil ach samhla; chan 'eil eadhon 'n a dhùthaich, agus 'n a chànan, 'n a theaghlach is 'n a chàirdean, 'n a cheòl is 'n a fhòghlum ach samhlachan; chan iad

Airgiod an Righ.

idir fior chrioch na beatha. Do shluagh eile tha gach ni o'n taobh a muigh, gach cuspair faicsinneach gu cruidh laimhseachail buannachdail, agus tha iadsan 'n am fòghlumaicheadn togarrach, móran nas ealaimhe na tha an Gàidheal bochd ann an deanadachd na beatha. A bhuaidh féin do gach neach!

Ach am measg a' bheartais sin a ta fior agus buan is e an Gàidheal am fear-luach, an tais-beanair, am fear eadar-theangachaидh; is e sin fhad 's a tha e dileas. Ma bhitheas e idir 'n a ghealtair, no dearmadach, no coma-codhiùbh cha mhaireann a chliù no a shoillse.

Tha cosg na beòtha nas daoire do'n Ghàidheal na do shluagh eile. Cha shàsaichear e le nì nas lugha na buan-mhaireannachd, no le nì gun luach na beatha. Do ocras anam agus inntinn is beag fiù buannachdan airgid, agus is beag a mheas air brosgul gun stàth.

C'arson a ta an Gàidheal an tòir air nithibh a ta prìseil agus foluichte o shùilean na coluinn? A chionn gur léir da gu soilleir gur ann do'n dùthaich sin a ta foluichte a bhuineas na trì nithean a ta a mhàin fiùghail—maireannachd, ciall agus maise. Chan 'eil feum sam bith aige do chuspair anns nach 'eil rud-eigin diubh sin uile.

Seadh, agus feumaidh e nì eile; feumar 'n a shaoghal gu daonnan ath-nuadhachadh,

Airgiod an Righ.

oir is e sin beatha. Is e so a' cheart nì is dual do'n Ghàidheal féin. O gach ruaig coisnidh e buaidh. O gach irioslachd glacaidh e àrdachadh. Gu bràth chan fhairtlich air gu tur. Seall mar tha an t-sean chànan Ghàidhealach a ghnàth ag call agus ag call agus tha i an còmhnuidh an so. Gu ma fada mhaireas i! Is binn leinn a fuaim o bhilibh nam ban òga; is taitneach a ceòl anns an aoradh.. Nan cailleadh sinn i gu buileach c' àite an robh failte mhlis bhàidheil ar cairdean? Tha againn gu leòr de'n Bheurla air son Gall-Gaidheal an latha 'n diugh. Ach ge b'oile leò uile, tha fior anam a' Ghàidheil an diugh nas foghaintiche anns an t-saoghal na bha e riamh roimhe. Ma tha luchd-labhairt na Gàidhlige nas tearca na bha iad o chionn tacain, tha iad nas lionmhoire na bha iad ann an làithean Oisein no Choluim-cille. Chan e mhàin sin, ach tha a cumhachd a' sìor dhol am meud ann an litreachas na h-Impireachd so agus ann an gnothaichean chlann-daoine. A riamh o'n latha sin (a nis ceithir linn deug as ar déidh) anns an tàinig na ceud Ghàidheil a dh' ionnsaigh na h-Alba cha deachaidh an cumhachd aon òirleach air ais. Tha e a' sìor dhol air adhart ged is ann fo dhreach eile. Seall ri litreachas cànan Bheurla na Machrach Albannaich; an toiseach nuair a b' iad bàird inbheach na tire *Henryson, Dunbar* agus

Airgiot an Righ.

Douglas, agus a rithist anns an latha, trì cheud bliadhna 'n a dhéidh sin, nuair a bha *Ferguson*, *Raiheart Burns* agus *Walter Scott* a' sgriobhadh òrain agus dàin na h-Alba, agus innsibh cia an linn anns am mothach a dh' fheuch smuaintean agus beachdan nan Gàidheal iad féin? Nach ann 's an linn bu deireannaiche? Seadh, anns an linn so féin tha inntinn agus faireachdainn agus dealbh-chainnt a' Ghàidheil nas faiceanta na bha iad riamh. No, gabhaibh aon de na leabhrachaean treòraichidh anns am faighear sloinnidhean agus comhnuidhean nan luchd-ceaird agus luchd-malairt anns a' bhaile mhor agus deanamh àireamh air na h-ainmean Gàidhealach 'n am measg. Am bheil iad a' fàs nas tearca no nas lionmhoire? Tha iad a ghnàth a' fàs nas pailte! Móran nas pailte. Ann an ainmean an t-sluaigh tha a' Ghàidhlig a' slor theannachadh a greim. Chan 'eil aobhar sam bith againn air a bhith fo mhulad a thaobh neart inntinn nan Gàidheal agus buaidh na Gàidhlige.

Is i a' cheist chudthromach a bheil sinn, a réir ar neart, dileas do gach aobhar a dh' earbadh ruinn, a réir dòighean agus smuaintean tréibhdhireach ar sìnnsean? Ciod e a leughas sinn? Ciod e ar déidh? Cha fhreagair gach uile seòrsa bìdh air son an anma a fhuair sinn.

Tha e an comas iomadh neach a bhith a'

Airgiod an Righ.

sàsachadh inntinn agus anam le fodar tioram, a chumas iad sàmhach. Ach, mar a chunnaic sinn, am measg nan Gàidheal tha cosd na beòtha nas àirde. Cha bheò leo am beò mur bi e buan brìgheil. Cha soirbhich iad uile gu léir air duaisean agus air buannachdan saoghalta, air tighearnas thar dhaoine, air innleachdan faoine, agus saobh-chliù falamh. Chan 'eil susbaint annta so air son an t-seòrsa anam a fhuair sinn o ar sinnsear; o bhàird, o chinnfeadhna agus o luchd-iùil ar dream. Bu mhath leòsan teòmachd, dìlse agus dealasachd, dealbh-inntinn, dianas, macmeanmna, àrd-smaointean, snas agus buadhan coimhlionta eireachdail—nithean air nach 'eil mór thòir no meas aig a' cheart ám so.

Thug am Freasdal dhuinn gu soilleir mar ar cuibhrionn a bhith a' riarrachadh do'n t-saoghal nithean a ta ainneamh agus òirdhearc a chum fòghlum, a chum tuigse agus a chum leasachadh anns gach dòigh is aithne dhuinn.

Ma ni sinn ar n-aigne féin eòlach ann an sàr oibrichean nam bàrd, ma chuireas sinn an luach bu chòir duinn air na gnothaichean a ghràdhlaich is a bhreithnich iad, gheibh sinn cobhair dhuinn féin agus do ar coimhairsnaich.

Ma leugh sibh an òraid chumhachdach a thug Mac Dhonnchaidh, Ceann-Suidhe a' Chomuinn Ghàidhealaich do'n Mhòd ann an

Airgiot an Righ.

Grianaig chi sibh gu soilleir mar a bheir àrd-smuaintean a' Ghàidheil mór-neart agus maise eadhon do chànan choitcheann nan Sasunnach, agus nas mothà gu mór do'n chànan so anns an dean cumhachd agus maise lasadh suas ann an cruth-atharrachadh a ta boillsgeach beò.

Nis, ciamar a chumas sinn féin òige nan comasan a fhuair sinn mar ar tiodhlac sònraichte anns an t-saoghal? Nach ann le a bhith a' tabhairt cuiridh agus a deanamh àite do smuaintibh àrda agus do ghnothaichean agus chleachdaidhean ùra? Le bhi a ghnàth am fior thoiseach gach eòlais, gach ùr-innleachd, gach nuadh-chuspair-fòghluim, gach oidheirp agus gach feuchainn is urrainn duinn? Cumaidh an Gàidheal òige le bhith ag altrum dòchasan na h-òige; beachdan, deanadas agus sòlasan na h-òige, mar so a' sior chruthachadh comasan nas treasa.

Ann an cridhe a' Ghàidheil bha beò o chian dian iarrtas air an eòlas is dual da, sireadh a chum na h-uaisle a bhuineas da, agus breithneachadh do gach cuimhne agus ciall, gach loinne agus luach, gach feart agus firinn a b' oighreachd dha, maille ri gliocas agus tuigse. Gheibh e fhathast iad, oir is iad so dian eud nan Gàidheal air nach gabh diùltadh. Ach na biodh e tosdach nuair a bu chòir dha labhairt. Na tugadh e géill do shaidealtas,

Airgiod an Righ.

no fiamh, no leisg. Is oirdhearc an solus a
fhuair e, ach ma ni e a dhearmad, dorchnaichear
a latha gu dreach odhar an t-saoghail mun
cuairt da.

LACHLAINN MAC BHEATHAIN.

AN DEIDH A' CHOGAIDH—CEIST NAN CEISTEAN.

Tha na h-uile suidhichte am barail nach bi air a' chogadh ach an aon deireadh—buaidh le Breatainn agus a càirdean cumhachdach. Cluinnear guth an sud 's an so o'n dream a tha 'g am meas féin nas mothachaile na càch, a' farraid ciod e thachras an déidh na còmhraig a thaobh staid ar dùthcha, an comhcheangal ris na ceistean a thig an uachdar le seagh nach d' fhairicheadh riamh roimhe, ma tha luchd-àiteachaidh na tire, maithean is mithean, a' dol a dheanamh feum de'n leasan a fhuair sinn uile. Arsa iadsan, an tachair cogadh de sheòrsa eile an lorg an fhir so? Is e sin ri ràdh, ciod e mar a mheasas am fear a tha an inbhe am fear nach 'eil, a thaobh crannchur saoghalta? A réir "Leabhar aithghearr nan ceist," tha an dleasnas a bhuineas do gach neach anns gach inbhe agus dàimh sam bi iad, soilleir. Ach cluinnear borbhan de mhaoidheadh o'n dream a tha mi-shuaimhneach. Gun teagamh tha cùisean cudthromach romhainn, agus tha e coltach an uair a thig sinn as a' phoit-leaghaidh, gum fàg sinn móran de shean bheachdan mar fhuighleach air grunnd na poite. A chum math no olc cuiridh an cogadh so sgaradh eadar cùisean is beachdan a bha

Airgiot an Righ.

daoine a meas cho stéidhichte ris na creagan.

An uair a bha cuid a' saoilsinn gu robh càllachadh na h-Eòrpa a' dol air adhart cho dòigheil is cho ciùin ann an subhailceas na h-inntinn, thuit peithir 'n am measg agus chaidh cinnich an amhaichean a chéile mar a b' àbhaist anns na seann lìnntean. Nach b'e an toradh e air deagh bheus agus aidmheil cràbhaidh! Bha rud-eigin ceàrr. Ciod e? Sin agaibh direach a' cheart cheist a tha na feallsanaich agus na daoine inbheach a' farraid. Cha do thog, arsa iadsan, Eòrpa na h-iar bunait sheasmhach, agus a nis tha cunnart ann gu bheil càllachadh is nòsan ar linn a' dol a thoirt mun cuairt rud-eigin nas miosa nan ceannairceas a chuir an Fhraing bun os cionn còrr agus ceud bliadhna roimh an diugh mur am mothach ar maithean am feum air an staid-inntinn tha comasach i féin a chumadh ri tograidhean a' mhór-shluagh; agus gu bheil e mar fhiachaibh orra faireachadh daonnach agus conaltrach, ma shàbhaileas iad an tìr bho dhroch bheusan. Feumaidh, arsa iadsan, luchd-stiùraidh a' phobuill a bhi air an uidheamachadh le beachdan farsuing agus seaghail. Is i a' cheist a dh' fheumar fhuasgladh (chan e, co dhiùbh as feàrr athaiseachd no adhartachd a chum an rioghachd a' riaghladh) ciamar a sheachnas sinn an seargadh a thatar

Airgiod an Righ.

ag cur as ar leth. Is cinnteach gum b' fheàirr-deamaid tionndadh ri priomh-thùs chòisean ; agus, cogadh ann no as, cha bu mhisde creatairean mothachadh a ghabhail air móran nithean mu bheil iad an coitcheannas caoin shuarach.

Gun teagamh, chriothnaich an cogadh a' bhunait air an robh beusachd taobh an iar na h-Eòrpa air a stéidheachadh o chionn greise. Nochd e cho grod is a bha a' chlach-stéidhidh agus, ann an seagh, cha b'e tuiteamas a bha anns na thàinig oirnn. Bha nithean a' dol á altaibh a chéile o chionn fhada, a dh' aindeoин seòltachd nam feadhnaich a bha domhain anns na comh-ghnothaichean a bhuineas do chòisean rìoghachdan. Ach cha robh dol as do na thachair an uair a bha ceilg na Gearmailte air a' mheidh. Chan 'eil e soirbh cùisean a shocrachadh air bunait na féin-bhuannachd, gun àite a thoirt do mhath ar comh-chreatairean. Cheadaich daoine am beusachd a riaghlaigh le slait-thomhais na h-an-iocdhdmhorachd, a' dì-chuimhneachadh fad an t-siubhail gum buin nithean tha comh-cheangailte ris an duine, mar dhuine, mar an ceudna ris a' mhór-shluagh. Ma tha sùil ri riaghailteachd a thighinn as an dubh-choimeasg agus an turaraich a tha ag iadhadh mun Eòrpa mar bhrat mairbh, feumár sgiùrsadh

Airgiod an Righ.

a chur air an spiorad féinealachd agus an sannt a ghreimich air rioghachdan, mar nach biodh ann an tìr no dùthaich ach nàdur de mhéinn far am bi a' chuid as laige ag caitheamh am beatha a chum buannachd a' chuid as treasa. Is e so am beachd a tha an uachdar an ceart uair am measg dhaoine mothachail, agus da-rìeadh tha i a' dùsgadh suas ceist ro chudthromach—cuspair anns nach 'eil sinn déònach a bhith a' tolladh an dràsda.

Cuiridh a' chùis smaointean air an fheadhainn do an gnàth a bhith ag gabhail beachd air cor agus atharraichean linnteann—mar tha nithean a' dol á filleadh. Tha iongantas orra ciod e tha an dàn tachairt aig deireadh na criche. Ach tha iad suidhichte am barail gu bheil càllachadh agus deagh-bheus air am freumhachadh anns an t-suidheachadh inntinn a bheir fainear luach an duine, mar bhall de'n bheairt-riaghlaidh, agus mar chreutair reusanta, làn de aignidhean a tha ag iarraigdhsàsachaidh. Thionndaidh móran de 'n t-seol-nochdaidh a bhatar a meas fallan anns an naodhamh linn deug a mach mi-fhallan anns an fhicheadamh linn, an uair a thog an Dàn filleadh eile de'n bhrat; agus tha na feallsanaich agus daoine beachdail 'n an seasamh a nis air cnoc eile, a' feòraich 'n an inntinn mu nàdur na cloich-stéidhidh

Airgiod an Righ.

air an togar an caitheamh-beatha ùr mu bheil iad a' sior sgriobhadh. Ach cuireamaid sanas 'n an cluais gu robh air thalamh fada fada roimhe so Neach a theagaisg sluagh mar neach aig an robh cumhachd, agus chan ann mar na sgriobhaidhean.

Tha an cogadh ag gairm air cinnich is air slòigh a bhith ag ath-smuaineachadh air an tomhas anns an tainig na sean bheachdan geàrr agus an comh-cheangal a bha aca ris a' bhunait air an deachaidh an socrachadh. Nochd e an dàimh tha eatorra mar riaghlairean agus beatha-choitcheann an t-sluaigh air chor agus nach dean e an gnothach gum bi fear inbheach, no grunnan diubh, ag at suas le spiorad féin-bhuannachd fhaicinn ann am maithean no am mithean. Ann an aon seagh, is i a' cheist air a bheil na daoine beachdail a' meòrachadh 'n ar latha, a' cheist a bha ag cur dragha air an t-saoghal o thùs—an dàimh a bu chòir a bhith eadar gach creutair a thaobh suidheachadh timeil agus an dleasnas tha comh-cheangailte ris.

Tha iarrtasan is tograidhean a' chreutair ag cumail na cùise so an uachdar a dh' aindeoin gach aimhreit is droch càradh a thachras agus do bhrìgh gu bheil na h-iarrtasan domhainn ann an cridhe an duine gu nàdurrach, tha e a' dùsgadh ciocrais nach téid as gu là an

Airgiot an Righ.

t-sàsachaidh. Is e so a tha a' deanamh na ceiste cho cudthromach, agus is cinnteach gu feum gach cinneach a fuasgladh air an dòigh féin, ach air a leithid a dhòigh agus nach faod iad sluagh eile a chomh-éigneachadh ri am modh-san a ghabhail a thaobh beusachd is caitheamh-beatha. Cha bhiodh e dligheach gun stròicte bho chinneach na nithibh a tha cinneadail dhaibh, agus as feàrr 'n an caitheamh-beatha; is e sin ri ràdh, an rud a bhuineas do an càil, agus a tha ag cur soilleireachaidh air an gnè.

Chi sinn bho eachdraidh gun deach móran de rudan amharasach a dheanamh an ainm càllachaidh, agus deagh bheus, agus gu dearbh chan aithne dhuinn cinneach aig a bheil miann air dòigh na Gearmailte.

Canaidh sinn ri càllachadh, no riaghailt an deagh bheuis, an cruthachadh inntinn, an dealbh no an cumadh is còir do chreutairean a ghabhail mar rian beatha; agus troimh sin an luach no am meas a bu choir a chur air beatha dhaoine. Mar sin, do bhrìgh gur nì spioradail a tha ann, cha ghabh e a thomhas anns an t-seagh chorporra, no troimh na h-atharraichean a tha tachairt bho ám gu ám. A nis an uair a sheallas sinn thairis air an Roinn Eòrpa, chi sinn bho sgriobhaidhean gu bheil aidmheil creidimh an t-sluaigh calg

Airgiod an Righ.

dhìreach an aghaidh na tha iad a' dealbhadh 'n an inntinn. Chaill móran diubh, mar gum b'eadh, an ceud ghràdh, agus cha d' fhuair iad feart na b' fheàrr 'n a àite. Chan 'eil neach a mheòraicheas air litreachas ar latha—an spiorad agus an sanas a ghabh ceannas oirre—nach aidich gun tàinig seargadh air a ghrinneas a bhuineas do bheusachd agus do ghiùlan an t-sluaigh sa' choithcheanntas. Ge bith dé is crioch do'n chogadh, bidh feum air luchd-stiùraidh gleusda agus comasach a chum rìoghachdan a sheòladh gu ni-eigin as àirde agus as feàrr no an càllachadh a dh' fhàs reamhar agus cho féineil, anns an linn a chaidh seachad. Ged tha suidheachadh spioradail fillte anns a' chuspair, chan 'eil dol air thaobh bho nithean a bhuineas do aran làthail an t-sluaigh agus do chomhfhurtachd na beatha so. Cha téid as air a' ghnothach agus is e slighe a' ghliocais mothachadh a ghabhail air, oir tha iomadh rud cam a dh' fheumar a chur direach. Ma dh' fheumas sinn lion an damhain-allaidh a sguabdh o mhullach an t-seòmair chan 'eil sin ag ciallachadh gu bheil cunnart ann gun tuit am mullach.

Ma thàinig seargadh air ar beus tha a' chungaidh-leighis soirbh a faotainn. Is fhad o'n là a chaidh a foillseachadh. Ach tha feum air an inntinn fhurachail agus air beachd

Airgiod an Righ.

chothromach an aghaidh gach cunnart agus trioblaid a tha romhainn. Tha ar sùilean fosgailte cheana trìd na thachair o'n fhoghar so chaidh, agus bitheamaid ag altrum an dòchais gum bi sinn ag cur an luach a tha freagarrach air nithean cho àrd agus cho sòluimte. Ma fhuair sinn a mach gu bheil clach no dhà grod ann an aitreibh ar càllachaidh, cuirteadh as an àite iad a chum is nach tuit i am broinn a chéile. An aon fhacal, ma théid againn air lagh nam beus a shàbhaladh o bhi fo na casan, feumaidh gach neach e féin fhaotainn a mach agus a shonas fhaotainn ann an seirbhis do a chomh-chreutairean—mar sin ag coimhlionadh an lagha. Is e so an spiorad a tha freagarrach do threubhan is do rioghachdan. Nan do ghabh rioghachdan na h-Eòrpa le deagh thoil ri so cha robh cogadh ann. Ach is i a' Ghearmailt a bu choireach agus air a ceann-sa biodh an dioghaltas.

DOMHNALL MAC A' PHI.

MISNEACH.

Mar fhear-an-tighe air an tig e fàilte a chur
air a' chuideachd, agus a' cheud sgeul innseadh,
tha mi a' toirt làn dì-beatha dhuibh uile do'n
dà fhicheadamh Mòd so.

Tha sinn sona gu bheil e air a cheadachadh
dhuinn tighinn còmhla a rìs, mar chomunn,
anns a' bhaile chiatach so, gus cuid air choir-
eigin a ghabhail ann an obair ionmholta is an
toileachas-inntinn neo-lochdach a' Mhòid, is
mar an ceudna gus bliadhna ùr de shaothair ro
fheumail ar comuinn a shainnsealachadh.

Bitear a' farraid dhinn, is chan ainmig sin,
c'arson a bhios sinn cho toilichte, is air uairean
cho iollagach, aig coinneamhan mar so mu
dhéidhinn ar cànan is ar dùthchais; is abrar
ruinn gur suarach a' chuid as fheàrr de na
cuspairean sin air am bheil sinn ag caitheamh
uiread d'ar rùn-chridhe is d'ar dùrachd. Ar
leam nach robh cùis ion-mhiannaichte riagh
'ga tagradh nach robh cainnt dhoicheallach
mar sud a' feuchainn ri bacadh a chur oirre
aig a' cheart àm. B'e an call diobhallaich e
dhuinne nan leigeamaid le ar n-aignidhean
spioradail fhéin a bhith air am buaireadh is
air an cur an neo-bhrìgh le barailean fuara,
neo-charthannach sam bith. Nach coma leinne

Airgiod an Righ.

dé an cion aithne a dh' fhaodas a bhith air càch, ma tha na nithean tlachdmhor a tha ann a' togail ar cridheachan is ag cur aoibhneis bhràthaireil agus tùr neo-chiontach 'n ar càil. Bho'n a tha an ro-fheum aig an t-saoghal amharra air gach subhailc dhaonnaich a tha ann, nach ionmholta an nì e a dh' fhaodas sinne a ràdh as ar leth fhéin gu bheil làmh dheas an fhior bhràthrachais 'ga sineadh aig a' Mhòd againn, co dhiùbh, cho tric is a tha i 'ga tairgseadh féin aig còmhdhail eile is aithne dhuinn. Tha sin a' tachairt a chionn gu bheil an dùthchas coitcheann Gàidhealach againne a' dol an aghaidh nan creag, ciod air bith iad, is os an cionn, is a' toirt oirnn, mar bhuill d'ar comunn a bhith a' seachnad gach uile choslas aimhreit, is 'g ar n-aonadh r'a chéile anns an aon rùn chneasda, chànaineil. Guma fada bhuainne aobharan eas-aontachd sam bith!

Tha iad ann a nis, feallsanaich ùra a tha ag gabhail orra fhéin a bhith coma de dhùthchasachd air bith, Gàidhealach no eile; nach 'eil ann ach seòrsa de dhroch bheus a tha ag aobharachadh eud is naimhdeis eadar shluaghan. Faodaidh e bhith gu bheil tomhas de chron is de chunnart co-cheangailte ri nàist-inneachd dhùthchannan eile—biodh sin mar a thogras e—ach cha dean leithid an dùthchais bheannaichte a tha againne coire do aon neach

Airgiot an Righ.

eile gu bràth; is e a chaochladh sin a thachradh.

Air a shon sin chan 'eil sinne a' mùchadh ar n-aidmheil air aon chor gur e ar gràdh do ar càinain is do gach ionntlas a tha taisgte dhuinn innte a tha 'g ar gluasad gu oidhrip mar chomunn. Tha an gràdh sin 'n a impidh spioradail, air neo 'ma thogras sibh, 'n a fhàgail nàdurra ann an gnè gach fior Ghàidheil. Saoilidh mi nach robh càinain eile 'ga cothachadh fhéin air an taobh so de'n t-saoghal riamh do'n d' aidicheadh a leth uiread is a dh' aidicheadh dhi-se de theas-ghràdh a luchd-muinntir fhéin ann an litreachas is am bàrdachd, ann an còmhradh is an ceòl. Co dhiùbh bha no nach robh, na h-uile thug an rogha spéis dhi mar sin daonnaan co-sheasmhach 'n an gniomhan d'a taobh, creideam, co dhiùbh, gu robh iad uile tréibhdhireach gu leòr 'n an dùrachdan an ám a bhith 'ga luaidh! Tha sinn fhéin an so an diugh mar fhianuisean glé thogarrach air a taobh. Chan abair mi an còrr air a' cheann sin, ach gum bu mhath dhi-se nan robh sinn uile cho dileas dhi an còmhnuidh!

Faodaidh gur e gnothach do-chreidsinn a tha ann le gnèithean eile dhaoine gu bheil faireachdainn chinneadail, chàirdeil thar na h-àbhaist ann an nàdur a' Cheiltich, ge b'e àite anns am bheil e; ach, ar leam gu bheil e dearbhte gu leòr gu bheil a leithid de aigne

Airgiod an Righ.

ann, is gu bheil againne ar cuid dheth is nach bu mhath leinn bhuainn e: seadh! ciod e idir a bhiodh annainn as eugmhais? Tha e soilleir dhuinne mar chomunn gur ann 'n ar cànan a tha ar n-inbhidheachd mar Ghàidheil ag co-sheasamh; is uime sin tha sinn maraon suidhichte 'n ar beachd is 'n ar rùn i sin a choimhead cho tearuinte is as urrainn dhuinn chan ann a mhàin a chum is gum bi i 'n a cliù is 'n a cùis-thoileachais dhuinn fhéin cho fada is a bhios sinn ann; ach a chum is gum bi buannachd do ar sliochd, is sinn cho deònach, air son am maith fhéin, gum mair iad sin 'n an Gàidheil. Do bhrìgh is gur ise ar n-aon suaicheantas Gàidhealach—an aon urras a tha no a bhitheas aig ar cinneach gur Gàidheil iad—is dùth dhuinne a mheas nach 'eil i aig ar linn-ne ach fo chòir dhliglich a' tiomnadhan gun deireas do'n linn a tha a' tighinn 'n ar n-àite.

Is e ni thar tomhais iongantach a tha ann mu dhéidhinn na Gàidhlig gun do ràinig a beò ar latha-ne idir! Cho sean ris a' cheò chiar mun tàinig i an taobh so is i as fhaide a tha air mhaireann ann! A dh' aindeoин gainnead a sluaigh agus na h-ana-cothroman iomadach a dh' fhuiling i o ám gu ám chunnaic i a co-aoisean, is bha feedhainn dhiubh sin uaibhreach gu leòr, fo fhòid na dì-chuimhne.

Airgiot an Righ.

Bu chòir gun deantadh a h-eachdraidh so-fhiosrach leis an aois òig. Mar shamhladh air an rath a lean i riamh, chan e mhàin gun d' fhuair i cuidhte is smachd nan Lochlannach, ach chaith aice air an fheadhainn dhiubh sin nach do thàrr dhachaith ann an ám a thionndadh 'n an deagh Ghàidheil; agus is ann as na h-Eileanan sin as an deach a fuadach ann an tomhas mor, is a bha fad cheudan bliadhna 'n an Innse-Gall a tha a' chuid as dòchasaiche de a muinghinn air an là-an-diugh.

Anns an aimsir dhuaichnidh sin anns an do chuir a' Ghàidhealtachd leòinte saic-aodach agus Iuaithe gu leòr oirre—aimsir Chullodair—bha a' Ghàidhlig ann an diobhail tuilleadh dòchais. A réir gach coltais cha robh ann dhi a nis ach a bhith a' feitheamh na h-uaire! Gidheadh, an uair a bu chianaile a càradh thàinig còmhnhadh g'a h-ionnsaigh a bha cho diomhair 'n a theachd is 'n a éifeachd is gu bheil e duilich a thuigsinn ciamar a thachair a leithid. Ann am meadhon dubh an dubhachais, is an là màireach dubh-dùinte 'n an aghaidh, thug a muinntir gu bàrdachd is gu seinn 'n am measg fhéin mar nach do rannaich is nach do sheinn iad riamh roimhe ; is an uair, fa-dheòidh, a cheadaicheadh dhaibh, beagan fuasglaidh bho an cuid chuibhrichean bha, mo thruaighe, móran de na seann

Airgiod an Righ.

dualachasan air falbh; ach ise a bha fo bhinn dhioghaltaich a' bhàis, thog i a ceann a rithist, le aoibh a bha uasal air a gnùis, is i air a dhearrbhadh do a dùthraig is do'n t-saoghal gu robh iunntasan innte a bha luachmhor.

Chuir i an rudha ud seachad, ach gann gu sàbhailte; ach bha sruth an ùghdarrais fhathast gu dian 'n a h-aghaidh: esan a' sior dhol na bu treise agus ise na bu laige. Bha barra-mhanaidh a h-eug a nis a mach. Thall is a bhos bha am beachd 'g a sparradh air a daoine gu robh i borb, nach b' fhiach i is gum feumadh i falbh mum biodh iad uile càllaichte gu leòr mar phobull, gu robh eadhon nàdur a' toирmeasg eas-aonachd ann an cainnt (mar gun deach a' Ghàidhlig chòir a chruthachadh ann am mearachd is a toirt do shluaghan Ceilteach gun fhios c'arson!). Gus bho chionn trì fichead bliadhna bha an cion cothroim ris am b' fheudar do'n Ghàidhlig a bhith ag gabhail mar a luigheasachadh saoghalta, 'g a sàrachadh gu neo-thruasail is a' traoghadh a misnich as a com; is shaoil le ùghdarrasaich bùird ùra na sgoile gu robh a h-ám air tighinn, is gum b' iomchuidh dhaibh-san a nis, ceann-finid a chur rithe féin is ri a truaighe cho luath is a ghabhadh sin deanamh le reachdan sgoile.

Chan 'eil aon teagamh nach robh a' dol aca air sin a dheanamh gu an rogha miann gus an

Airgiod an Righ.

tàinig dìomhaireachd g'a còmhnaidh 'n a h-airc—is cha b' airc an uair a thàinig! Nach e a' chùis smaointinn e gur e a' cheart iongantas a thachair roimhe, is ris nach robh dùil aig duine beò, a thachair a rithist. Thòisich i as ùr air seinn is b' e sin an t-seinn! An guth caomhail sin anns nach robh dàna das riagh is àilgheasachd aineolach an t-saoghal cho tur 'n a aghaidh chuir e nis a bhudadhan àraidih fhéin an céill gu coimhlionta is a "dh' aindeoin có theireadh e." Cha b' fhada bha e a' toirt a mach a càir do'n Ghàidhlig. Shoirbhich leis an t-seinn sin o'n cheud latha, is thainig mór thogail-inntinn is ùrachadh misnich 'n a lorg. An ùine nach robh fada chuireadh suas an Comunn Gàidhealach is tha cothroman ciallach a nis aig ar cànan. Cluinnear a nis ar guth-cheol air àrd-chlàran thallachan móra aig an tigh is thairis; tha e a' tighinn chugaim, eadhon, á gorm-astar nan speur, is tha éisdeachd chàirdean is choigreach 'g a thoirt dha le annas is toileachas:

Có is urrainn a ràdh nach 'eil fheum fhéin anns a' cheòl anns an iomadh roimh-uidheamachadh a thatar a' deanamh air son chùisean; ann féin 'n a iomlanachd is e aon de na feartan bith-bhuan, is tha an sean-fhacal againn fhéin ag ràdh nach 'eil lochd anns a' chridhe a ghabhas òran. Dé sam

Airgiot an Righ.

bith mar a dh' fhaodas sin a bhi, chan 'eil aon teagamh ann nach 'eil sinne fo chomaine ro-shònraichte do ar guth-cheol, air son gu bheil tomhas farsuing de aithne mheasail cho-fhaireachail a nis air ar cànan, air ar daoine is air ar dùthaich. Aig a' cheart ám, is ro-mhath ar n-fhios gur i a' Ghàidhlig is màthair-aobhair do gach tòirbheart a tha air ar siubhal mar Ghàidheil, is gur i a' chànan as fheàrr a fhreagras *oirnne* ann a bhith a' tionnsgnadh is a' taisbeanadh rùinteán ar cridhe.

Tha an sruth a nis air tionndadh 'n a fabhar. Tha lagh na dùthcha bàidheil rithe is b' e an dà latha e! Tha ar sgoilean dùthchail air am fosgladh dhi. Tha ar maithean air tilleadh rithe. Tha is bithidh Comunn na h-Oigridh 'n a chumhachd dùthchasach 'n ar tir, is tha a h-uile aobhar againn a bhith dòchasach gur fheàrr an déidh so do mhóran de a luchd-labhairt a bhith ag cosnadh an lòin 'nan Gàidhealtachd fhéin na bhith a' toirt an t-saoghal mhi-chinntich fo'n ceann.

Tha a' Bheurla ag iarraidh aonachd bheurlach; ach cha bhi sin ann gu bràth Nach bu mhinàdurra an gnothach a bhiodh ann mur cluinnteadh ach an aon ghaoir Ghallda sin bho cheann gu ceann na dùthcha! Nach b'e an t-eucòrdadh cianail e ri cruth is cumadh is ainmean is loinneas gach àite ann an Tìr nam

Airgiot an Righ.

Beann is nan Gleann. Ach chan 'eil an t-aonachd anns a' Bheurla féin, oir chan ionann dual-chainnt dhi ann an àite sam bith.

Tha an dual-chainnt sin dhi gun mheas, eadhon far an fheàrr i, agus is neo-thlachdmhor gu léir an seòrsa sin dhi far an gabh i àite na Gàidhlig! Far an do rinneadh suaip air a' Ghàidhlig is a nòsan air son dual-chainnt de'n Bheurla, agus caithe-beatha Gallda, chan fhaic mise gun d' fhuair anam a' Ghàidheil ann an aon àite dhìubh sin a' chuid a b' fheàrr de'n iomlaid!

Tha e soilleir a nis gur buannachdaile gu mór do'n Ghàidheal, araon ann an seagh saoghalta agus spioradail, a chainnt inbheach, uasal féin, fior chànan na h-Albann a bhith aige mar mheadhon smaointinn is labhairt 'n a dhachaidh is am measg a luchd-dùthcha, is an déidh sin, mar dhara cainnt air son an t-saoghail a muigh, Beurla mhath na sgoile is an leabhair a roghainn air dual-sheòrsa sam bith de'n Bheurla, is gun chainnt eile ach sin—cainnt, dé sam bith cho fileanta is a dh' fhaodas e bhith innte, a tha cho falamh innte féin de bhuadhan spioradail 'ga coimeas ris an t-sean Ghàidhlig is a dh' fhalamhaicheas inntinn gu tur de bhuadhan nàdurra a shluaign féin; is mar nach bu leòr sin, a bhios 'n a bhacadh dha gu bràth air adhartachd.

Airgiot an Righ.

Cha robh a' Ghàidhlig riamh de chainntean ro-smachdail an t-saoghal, ach bha sochairean sìmplidh anama 'n a gnè a rinn ion-ghràdhach i leis na ginealaichean. Tha i mar sin leinne, is chan urrainn do chànan sam bith eile fo'n ghréin a h-àite ionmhuinn-se a ghabhaile 'n ar cridhe. Nach ann duinn a thigeadh a bhith uasal aisde agus mùirneach mu a déidhinn, an uair is ann rithse a dh' earbadh o chian fianuis a thogail air taobh an t-soisgeil, agus e sin a chraobh-sgaoileadh air feadh na roinne so de'n t-saoghal; agus ged nach robh i ùineachan fada sam bith bhuidhe sin gu so gun mhanadh a bàis 'ga claoidh, tha i gu miORBHUILEACH air a caomhnadh dhuinne fhathast. A bheil fhios c'arson? Tha gu leòr de iorguill anns an t-saoghal aig an ám a tha ann; agus am beachd na mòr-chuid, tha feum as ùr aig an t-saoghal sin air beannachadh. A thaobh so, an nì a thachair cheana 'n ar Gàidhealtachd, nach fhaod, no a shamhuil, tachairt a rithist?

Is deacair a' chainnt nach tuigear, agus is crion a' chùil as nach goirear.

IAIN R. MACGHILLE NA BRATAICH.

NA CEARCAN.

Tha a' chuid as mothà de'n bheachd nach 'eil móran ri ràdh mu chearcan ach gur eòin iad a tha tabhairt duinn uighean agus feòil. dà sheòrsa bìdh a tha air leth freagarrach air son slàinte aiseag air ais do dhaoine tinne agus air son smior a chur an cnàmhan muinntir a tha cho fallain ris na cnothan. Bheir iad iomradh dhuit am briathran acfhuinneach air gach seòrsa chearc a tha air an cumail am Breatainn agus an dùthchannan eile, air na seòrsachan is còir dha-san àrach aig a bheil toil ann a fhortan a dheanamh air uighean, agus bheir iad rabhadh dhuit mu an fheadhainn nach fhiach a bhith bruidhinn orra a thaobh am feòla.

A nis tha an t-eòlas so anabarrach feumail do neach sam bith aig a bheil a theachd-an-tìr an dòigh air bith an crochadh ri tuathanas chearc, agus shaoileadh tu an uair a théid thu troimh chùrsa de òraidean fileanta air a' chuspair so gur e rud ùr a tha ann a bhith ag àrach chearc, agus bidh tu buailteach air a ràdh gur e glé bheag a dh' fhòghlum thu a thuilleadh air na dh' ionnsaich thu bho do sheanmhair, am boireannach còir, nach do smuinich riamh gu robh feum air sgoilean agus colaisdean a theagaisgeadh do na Gàidheil ciamar a

Airgiod an Righ.

chuireadh iad uighean fo chirc. Gun teagamh bha aon ni mu thimchioll an dleasnais so a bha ag cumail cagnaidh ris na seanmhairean agus b'e sin ciamar a dheanadh iad a mach, an ám cur uighean-choileach air chùram na circe-guir, co dhiùbh a bu choileach no eireag a thigeadh as an ugh. Agus bha cuid de na cailleachan a bheireadh oidhirp mhath air a' cheist a fhreagairt air dhòigh a bheireadh sàsachadh dhaibh fhéin co dhiùbh. Is iomadh uair a chunnacas deich eireagan agus dà choileach ann an linn, agus cha dean na h-oileadearan as iomraitiche móran nas fheàrr fhathast. Dé math a bhith ag iomradh air an linn air nach biodh ach dà eireig? Cha chualas lagh riamh a fhreagrach a h-uile cor agus is maирг a thagrach iomlanachd ann an gnothaichean saoghalta.

Chan 'eil fhios agam an tug thu fainear an tlachd a tha aig na ceartan ann an ruamhar agus gach obair eile a tha an comh-cheangail ri fearann. Tha mise co dhiùbh de'n bharail nach 'eil creutair eile a tha an comaидh ri clann nan daoine a tha cho deònach air an deagh rùin a nochdadh dhaibh agus a tha a' chearc. Mar tha fhios aig mo chàirdean chan 'eil mi fhéin glé dhéidheil air obair chruaidh agus fóghnaidh glé bheag ruamhair gus an caol-druim agam a chur an ire brisidh, agus

Airgiod an Righ.

mar sin tha mi glé thric nach bi móran ri fhaicinn an déidh mo shaothrach. Agus caidlidh mise sa' mhaduinn Earraich gus am bi a' ghrian an àird an adhair ach chan ann mar sin do mo chàirdean na clearcan e. Bidh iadsan air an cois mas math a chuir a' ghrian a h-aghaidh fhlaitheil os cionn làire, agus cho luath agus a ghabhas iad cuairteag a chìreadh an itean agus a gheibh iad deoch, sud iad 'n an sguad a steach do'n lios agus tòisichidh iad, cho trang agus ged a bhiodh iad air am páidheadh anns an t-slait, air pronnadh agus mineachadh na h-oibreach a dh' fhàg mi car clearbach an raoir. Chan e mhàin gum pronn iad gach ploc ach ràcaidh iad gach troigh gus am bi e ullamh air son an t-sìl a chur ann.

Có a dh' iarradh dearbhadh a b' fheàrr air gliocas na circe agus a dùrachd ann a bhith a' toirt cobhair do a sealbhadar? Ach dh' fhaodainn iomadh dearbhadh eile thoirt air a' ghnothach. Mar thuirt mi cheana cha b' urrainn do mo bhràthair a ràdh le firinn gur mi taghadh nan gàradairean, agus an uair a chuireas mi leapaichean le sileanan de iomadh gnè, feumaidh mi aideachadh nach bi iad uairean idir cho mìn briagha agus a dh' fhaodadh iad a bhith. Ach feuch thusa an leig a' chearc le mo ghàradh a bhith 'n a chùis-mhagaidh. Eiridh iad mun tog an leisgean a leth-cheann

Airgiot an Righ.

de'n chluasaig, agus ni iad na leapaichean a sgriobadh agus a sgriobadh gus am bi iad cho réidh còmhnaid ri anart-bùird air ùr iarnachadh.

Tha na clearan cuideachd làn fhiosrach nach 'eil móran toinisg againn ann an cur leapaichean fhlùraichean an òrdugh. An seòrsa chuireas mise 'n an sreathan co-shìnte, their iadsan ri chéile nach coimhead iad ceart idir an uair a dh' fhàsas iad, gur e tha annta sud seòrsachan anabarrach freagarrach air son rionnagan, agus gun dragh sam bith a chur orm air eagal gun cuireadh e tàmailt orm ni iad sreathan 'n an rionnagan agus an cumaidhean eile a bhios ro bhòidheach an uair a dh' fhàsas iad.

A rithist an uair a ghearras mi cridheachan, cuairteagan, cearnagan agus a chuireas mi an siol annta gun móran suime a ghabhail ciamar a sheallas iad meadhon an t-samhraidh cha ruig mi leas deò eagail a bhith orm gun toir an sealladh masladh dhomh, oir an uair a dh' éireas mo luchd-cobhrach théid iad an toiseach agus feuchaidh iad dé an siol a chuir mi. Crathaidh iad an sin an cinn agus their iad 'n an cainnt fhein. "O, nach soilleir gur beag eòlas an duine bhochd air siol. Tha a h-uile seòrsa dhiubh so air an cur ceàrr, ach siùdamaid agus cuiridh sinn iad mar is còir

Airgiod an Righ.

mun éirich e." Agus an uair a chi mi obair
cho snasail tuisgeach bheir mi boid nach fhiach
am fear a chàineas bruidhinn air. Nach
aidich thu an déidh na dh' innis mi dhuit gu
bheil an sean-fhalac a thuirt, "Ceann mór air
duine glic is ceann circ air amadan," air fear
de an fheadhainn air nach còir buileach
feart a thabhairt?

DAIBHIDH URCHADAN, M.A.

NIGHEAN DONN A' CHUIL REIDH.

E ho ro mo nighean donn,
E ho ri mo nighean donn,
E ho ro mo nighean donn a' chùil réidh;
Ribhinn òg a bha leam,
Dheanadh còmhradh rium ciùin,
Tha mi chridh-sa 'n diugh trom as do dhéidh.

'S e do chòmhradh, a rùin,
Guth bu cheòlmhoire leam,
Na guth smeòraich an dlùth choill-nan-cnò;
Mar ri torghan nan allt,
Tighinn le aghaidh nam beann
Anns a' mhoch mhaduinn shamhraidh ri
m' thaobh.

'S math thig fàineachan òir
Do na meòirean as bòidhch',
A bhios tric ann an seòmar ag gleus;
Tha do ghruaidh mar an ròs,
Chan 'eil uaill ann ad dhòigh,
Thug thu buaidh le gach ceòl agus beus.

Nan robh beartas dhomh buan
Rachainn sgriob thar a' chuain
Do'n Roinn-Eòrp leat a luaidh an deagh bheus.
Ann an dùthaich nan sonn
Bhiodh daoin-uaisle le fonn
Ag cur fàilt air nighinn duinn a' chùil réidh.

Airgiot an Righ.

Tha do chàirdeas gle dhlùth
Ris na h-àilleagan ùr
A bha tàmh anns na dùthchannan thall;
'S tric a ghleidh iad an cùis
Ann am fàbhar a' Phrionns'
Cha bhiodh onair an dùthcha air chall.

Nuair a chìt iad air sliabh,
Bu bhòidheach an triall,
'S gum b'e suaicheantas riamh anns gach ám,
Long, leòghann is craobh,
'S an làmh dhearg ri an taobh,
Bradan tàrr-gheal is fraoch glas nam beann.

Tha do nàdur, a luaidh,
Coibhneil, càirdeil gun ghruaim,
Gur e t' àilleachd thug buaidh air gach té;
Dh' éireadh m' aigne le sunnd
Nuair choinnicheadh tu rium,
'S chuirinn fàilt air nighinn duinn a' chùil réidh.

Gur e coibhneas do chainnt
A chuir bruaillean am cheann,
Chan 'eil fuasgladh ach gann dhomh fo'n ghréin;
Chan 'eil leigheas do m' chràdh
Air an t-saoghal so mhàin,
Mo nighean donn nan sùl blàth ach thu fhéin.

Chaidh an t-òran so a dheanamh anns a' bhliadhna 1887 le Calum Mac Gilliosa á Bràigh Abhainn Mhargari, Ceap Breatann, Alba Nodha.

Airgiod an Righ.

Is e Calum Fìdhleir mar bu trice a theireadh a luchd-eòlais ris—bàrd cho ainmeil is a bha riamh anns a' chuid so de Chanada, agus math dh' fhaoidte nach deanainn mearachd ged theirinn bàrd Gàidhealach cho deas-chainnteach is a dh' àraicheadh an ceàrna sam bith de America.

A bharrachd air bàrdachd bha e an làithean òige 'n a fhear-cuideachd cho aighearach agus nach biodh cruinneachadh a bhiodh anns an àite eadar bainnsean is eile, nach e Calum Eòghainn a' cheud duine a rachadh iarraigdh. Bha e 'n a fhear-ciùil anabarrach math, 'n a fhidhleir barraichte, 'n a dheagh phìlobaire agus 'n a dhannsair cho ealanta is a sheas air ùrlar. Leis a sin, cha b' ionghnadh idir miadh a bhi air Calum thall's a bhos. Tha e fhathast an tìr nam beò: is ged a dh' fhalbh na làithean toilichte ud tha e cho dìcheallach is a bha e riamh gu cànan, ceòl is litreachas a shìnnse a chumail suas anns an inbhe chliùitich do am buin iad, ged tha còrr is ceud bliadhna bho'n a dh' fhàg a shìnnse Tìr nam beann, nan Gleann 's nan Gaisgeach.

Rinneadh an t-òran, "Nighean Donn a' Chùil Réidh," do Mhàiri Dhòmhnullaich, á taobh an Iar Loch Ainslie, Siorramachd Inbhir-nis, Alba Nodha, a phòs an ath bhliadhna Dòmhnull F. Dòmhnullach. So mar a

Airgiod an Righ.

shloinneadh iad "Nighean Donn a' Chùil Réidh," a bhuiineadh air taobh a h-athar do Dhòmhnaillaich na Ceapaich—Mairi nighean Iain, Mhic Aonghuis, 'ic Aonghuis, 'ic Alasdair, 'ic Dhòmhnaill, 'ic Aonghuis Mhóir na Tulaich, Mhic Dhòmhnaill, 'ic Alasdair, 'ic Aonghuis, 'ic Iain Duibh, 'ic Raonuill Mhóir na Ceapaich, Mhic Dhòmhnaill Ghlais, 'ic Alasdair, 'ic Aonghuis, 'ic Alasdair Charraich, ceud flear na Ceapaich, Mhic Iain ceud Thighearna nan Eilean, Mhic Aonghuis Oig, 'ic Aonghuis Mhóir, Mhic Dhòmhnaill Làmh Dhearg, Mhic Raonuill, 'ic Shomhairle, 'ic Ghille Bhrighde.

Is ann fo chomannd Aonghuis Mhóir na Tulaich a bha Dòmhnaillaich na Ceapaich aig Blàr Mhaoil Ruaidh an 1688, am blàr mu dheireadh a bha eadar na fineachan Gàidhealach. Bha còmhrag eadar Aonghus Mór agus an Caippean Mac Coinnich a bha 'n a oifigeach aig Clann-an-Tòisich. Chaill Mac Coinnich a bheatha anns a' chòmhraig agus mar an ceudna chaill Clann-an-Tòisich an latha. Thug Sir Walter Scott iomradh air a so an "*Tales of a Grandfather.*"

Bhuin an té do an do rinneadh an t-òran a thaobh a màthar do Dhòmhnaillaich Chlann Raonuill (teaghlaich Mhic 'ic Ailein), an Ormacleit, Uibhist a Chinn-a-deas. Is e Aodh

Airgiod an Righ.

Mac Dhòmhnaill 'ic Aoidh a theirteadh ri a seanair air taobh a màthar. Is e ainm glé ainneamh a bha an Aodh, ma bha e idir ri fhaighinn am measg nan Uibhisteach a mach bho'n teaghach ud fhéin. Tha eachdraidh bheag timchioll air mar a fhuair iad an t-ainm. Bha Dòmhnullach de mhuinntir Uibhist thall air tìr-mór na h-Alba ri linn Sliabh an t-Siorraim (1715). Choinnich e ri duine do am b' ainm Aodh, a mhuinntir taobh tuath na Gàidhealtachd. Rinn iad companas dhe cheile, is tha e coltach gun do rinn iad suas ri cheile nan tachradh gun rachadh fear dhiubh a mharbhadh agus am fear eile thighinn as beò gun toireadh am fear a thigeadh as le a bheatha ainm an fhir a rachadh a mharbhadh air a cheud mhac. Thachair gur e an tuathach a thuit air raon a' bhlàir. Thill an t-Uibhisteach dhachaidh gu eilean a bhreith. An ceann beagan ùine phòs e agus a' cheud mhac a bha aige thug è Aodh mar ainm air. Thàinig Dòmhnull, mac do'n cheud Aodh Uibhisteach, a nall le a theaghach do Cheap Breatainn, far an d'fhuair e fhéin is a shliochd air adhart gu math, ged a fhuair iad sàrachadh mór an toiseach mun d' fhuair iad dachaidh a dheanamh dhaibh fhéin anns a' Choille Ghruamaich. Ach bha iad 'n an daoine foghainteach, treuna, a sheasadh ri crualal ris nach seasadh na daoine

Airgiod an Righ.

tha ann an diugh. Ach ged fhuair iad ànnradh, bha rud no dhà eile 'n am fàbhar mu choinneamh sin. Bha an talamh beartach, agus bha fàs anabarrach anns an ám ud. A rithist, cha robh cùram no eagal orra gun cuireadh maor no tighearna-fearainn bacadh no trioblaid orra. Dh' fhaodadh iad a ràdhainn uair sam bith—“Tha mise air mo bhaile-mór is feuch có chuireas as mi!”

Feumaidh mi nis tighinn gu crìch, le dòchas gum faigh sibh àite do'n litir so ann bhur paipear. Le guidhe buaidh is sonas do bhuill Comunn Gaidhealach na seann dùthcha, agus cuideachd leughadairean *A' Ghaidheil.*

IAIN MACDHOMHNAILL, Ceap Breatainn.

A' PHIOB -MHOR.

Air fonn—“An Dubh-ghleannach.”

Buan gu robh conaltradh ciatach
Air a' cheòl as uaisle diarras;
Brosnachadh blasda nam briathran,
Dùisgeadh fonn gu seinn mar dh' iarrte
Siùnnsair nam pong fuaimneach fialaidh,
Ceòl nam beann nach caill a bhrèaghad,
'S i phìob-chogaidh a bh'ann
Ho ro gheallaidh na có chuireadh i,
Trom oirre seinn !

Chluinnte cùis aoibhneis nan àrmunn,
Mòrchuis nan ùrlaran stàtail,
Suaicheantas buaireasach Ghàidheal
Dol le faoilt gu raontan bàsmhor,
Fuaim nan sgiath is toirm na h-àr-fhaich,
'S lainnir nan lann liomhta stàilinn,
'S i phìob-chogaidh a bh'ann, etc.

B'annsa leam inntleachd is deasachadh
Ealdhain nam meur lùghmhor spreigearra,
Làimhseachadh nan ùrlar leadarra,
'S a pronnadh nan siùbhlaichean greasant,
B'àlainn sùrd a' chrùnluaitheis eireachdail
Mar eunlaith nan crann le fonn ag ceileadaradh.
'S i phìob-chogaidh a bh'ann, etc.

Airgiot an Righ.

Inneal cheannsalach na mòrchuis,
Sgeadaichte fo shioda sròlach;
Greadhnachas nam bréid a' seòladh,
Torman dhos air ghleusadh òrdail—
Nuallan binn a' seirm an còmhail,
Canntaireachd an t-siùnnnsair cheòlmhor.

'S i phlob-chogaidh a bh'ann, etc.

B'fphonmhor beaddradh binn do sheanchais
Anns na caisteil thriathach ainmeil,
Lùchairtean ri taobh na fairge,
Liath le aois nach caochail aimsir;
Fàilte nan ceann-feadhna foirmeil
Air gach mùr fo neòil an ana-moich.

'S i phlob-chogaidh a bh'ann, etc.

Rogha ciùil nan curaiddh cròdha,
Culaidh-ùidh nan aosmhor breòite;
Dhùisgeadh i le gean a sòlais
Subhachas an cliabh na h-òigridh;
Mosglair aignidhean an dòlais,
Le caismeachd nan cumhachan brònach.

'S i phlob-chogaidh a bh'ann, etc.

Cianail muladach an tùirse
Leis an tog do phoncan drùidhteach,
Tuireadh bròin le dream na h-ionndrainn
Air son bàs an càirdean mùirneach;
Caoidh nam marbh a dhùin an sùilean
Trom sa' chadal bhuan gun dùsgadh.

'S i phlob-chogaidh a bh'ann, etc.

Airgiod an Righ.

'S minig a dh' ùraich t' ùrlar dòchas
Dhiobarach ro-sgìth air fògradh,
Fulang fuadain cuain is dòruinn
Choilltean fiadhaich cian gun sòlas—
Eilthirich bho ghlinn an òige
Chuimhnicheadh air Tìr nam Mòr-bheann.

'S i phìob-chogaidh a bh'ann, etc.

'S tric a chualas nuallan allamhor',
Sgal nam buadh ri uair a' gharbh-chatù,
Uamhasach an gleachd nan armait,
Diarras nan laoch lùghmhor meanmnach—
Chluinnte do ghuth fuaimneach farbhais
Brosnachadh gaisge na h-Albann.

'S i phìob-chogaidh a bh'ann, etc.

Ghluaiseadh t'aighear fhonnmhor chaithreamach
Beothalachd nan dannsair ealant',
Nuair a chruinnicheadh òigridh cheanalta—
Cuirm is ceòl is còmhradh carthannach;
Snuadh nam milidh grinn mar leannain leo
Cosnadh crìdh nan rìbhinn meal-shuileach.

'S i phìob-chogaidh a bh'ann, etc.

Buaidh air a luchd-ealaidean cùirteil,
Plobairean cinneadail dùthchail,
Aig an cluinnear eagnuidh mùirneach
Eòlas a' chiùil-mhóir gun mhùthadh,
Sealbh nam buadh is dileab ùrail
Sinnsearachd nan triath 's nam fiùran.

'S i phìob-chogaidh a bh'ann, etc.

An t-Urramach NIALL Ros, C.B.E., D.D., D.Litt.

AN OIGH GHÀIDHEALACH.

Chan 'eil iad ach tearc de ar bàird Ghàidhealach nach do rinn moladh is luaidh air na maighdeanan òga a bha ag cur loinn is sunnd air coinneamhan caidreach anns an sgìre no anns an t-siorramachd do 'm buineadh iad.

Tha mi de'n bheachd gu bheil leughadarain an leabhrain so cho eòlach air Orain Ghaoil nan Gàidheal agus nach 'eil mi a' dol a dh' ainmeachadh a h-àon diubh. Ach ma tha leughadair air bith a rinn dearmad meòrachadh air bàrdachd ar dùthcha gabhadh esan, no ise, nàire agus tàmailt, agus thoireadh iad grad-ionnsaigh air beachdachadh oirre. Fàgaidh mise mar sin iad agus chì mi ciamar a bheachdaich *Wordsworth* còir air an Oighe Ghàidhealaich. Chan esan a mhàin de na bàird Shasunnach a chuir ann an ranntachd mhaireannaich teist air bòidhchead, beusalachd, banalas agus stuamachd na h-Oighe Ghaidhealaich, ach fóghnaidh e féin agus *Byron* anns an earrainn so.

Tha *Wordsworth* anns na rannan a sgriobh e mu "Mhaighdean Ghàidhealach Inbhir-snàthaid" ag àrdachadh cliù is dreach na maighdinn sin ann an ranntachd is am briathran

Airgiod an Righ.

taghte; ranntachd a tha a' faotainn àite am measg nan duanagan as fheàrr a sgriobh e.

Tha sinn a' tuigsinn bho na rannan so gu robh e air chuairt anns a' cheàrn sin de ar dùthaich a tha sinn a' meas cho àillidh ann an dreach nàduir is a tha ri fhaicinn am fad is am farsuingeachd na h-Alba. Tha beinn is còmhnaid, srath is uchdan, allt is loch, coille is fraoch, ri fhaicinn le aona bhuelle sùla. Air feadh nan garbhlach is nan stùc tha an damh donn cabarach ag ionaltradh le a threud eilidean; caoraich bhàna is dhubb-cheannach an lionmhorachd anns na srathan mìn-fheurach; bric a' leum air linne chiùin is bradan ballabhreac a' dìreadh nan easan casa; eòin dhubha is ruadha ri tùchan air feadh nan raointean molach agus gach uile ghnè eile na h-ealtainn ri coireil shòlasaich am preas agus an àird na h-iarmailt. Tha e iomchuidh gun cumamaid gach nì dhe so far comhar mum beachdaich sinn gu ceart air staid inntinn a' bhàird, agus a' bhuaidh a bha aig an t-suidheachadh sin air a mhac-meanmna. Cha robh starrum no gleadhraich ag cur dragha air aigne; bha e aig fois leis a' Cheòlraidi.

Cha robh a' chaileag so ach ceithir bliadhna deug a dh' aois, ach dhrùidh a dealbh is a dreach cho mór air agus gu bheil e ag ràdh gun do thaom na bliadhñachan sin de lànachd am

Airgiod an Righ.

maise air a ceann. Tha e a' toirt fainear nan creagan glasa, an réidhlean caoin, na craobhan mar sgàil-bhrat a bheirteadh a leth-taobh a chum a bòidhchead a nochdad; an tuiteam uisge a bha a' deanamh fuaim ri taobh an lochain chiùin, agus an ceum-coise fàsail a bha ag iadhadh mun cuairt a' chamuis ag cumail fasgaidh air a h-àite tàimh. Bha so uile dhàsan mar dhealbh bruadair. Tha e ag ràdh, "Aisling is mar tha thu, beannachd mo chridhe dhuit; gun dionadh Dia thu ré d' uile chuairt. Chan eòl dhomh thu féin no do dhaoine ach air do shon, ged is fada bhuaite mi, athchuinge dhùrrachdach gun cuir mi suas." Bha i leis mar fhras a thuit air thuaiream fad as o dhaoine, agus a bathais réidh a' nochdad an t-saorsa is dual do luchd an t-sléibh; gnùis anns an robh aoibhneas a ghnàth a' dealradh agus fiamh ghàire do am bu mhàthair-aobhair coibhneas; eireachdas a bha a' riaghlaodh na flathalachd a bha ag cleas mun cuairt di. Cha robh, a réir a' bhàird, móran eòlais aice air a' chànan Bheurla ach dh' fhòghlum e gu robh clisg-fhiosrachadh is dùrachd smuain gun cheannsachadh aice a bha os cionn a léirsinn féin.

"Co'n làmh nach spionadh dhuit lus-chrùin,
Thusa tha cho maiseach, ciùin!
O sonas maireann an so bhith tàmh

Airgiot an Righ.

Ro fhaisg ort ann an gleannan àigh;
Ghabhainn orm do sheòl 's do sheud
'S sinn còmhla buachailleachd an treud.

Cia'n sonas d' eisdeachd agus d' fhaicinn,
Bhithinn dhuit am bràthair bu taiceil',
Eadhon athair ach bhi 'n taic riut.
Taing do na h-Ardaibh gur ann do m' fhàbhar
A stiùradh mis' do'n ionad fhàs so,
Bha aighear agam, agus 'n a mo thriall
Mi tabhairt leam na rinn mi dhiol!''

Tha e ag ràdh nach 'eil e leisg a għluasad
bho'n àite, 'n a dhùil-san, a chaidh a dheanamh
air son na h-òighe so, ach saoilidh mi, ars esan,
nach éirich fa mo chomhar gus am fàs mi aosda
agus gus an glac an t-eug mi, sealladh as àille
na so; am bothan beag, an loch, an camus
agus an eas, agus 'n am measg, gur spiorad
iomlan Oigh Ghàidhealach Inbhir-snàthaid.

Nan robh an t-eòlas a bu lugh aig
Wordsworth air a' Ghàidhlig agus gun tuigeadh
e còmhradh na h-òighe mhaisich so—ma
dh' fheuch e còmhradh a dheanamh rithe—
saoilidh mi gun àrdaicheadh e a modh
còmhraidih fada os cionn nam buadhan eile a
bha cho nàdurra dhi. Iomlan is mar mhol e i,
cha robh 'n a chomas luaidh a dheanamh air
“còmhradh tlàth is mànran milis, beul bìth

Airgiod an Righ.

nach canadh ach stuaim.'' Biodh sin mar sin, tha sinn fada 'n a chomain air son maise na h-Oighe Ghàidhealaich a thoirt fa chomhar an t-Sasannaich nach fhaic air a shon fhein i.

Thug *Byron* mar an ceudna seal beag de a shaoghal a' beachdachadh air an Oighe Ghàidhealaich agus cha b' ann aige a bha an droch shùil! Bha móran de fhuil a' Ghàidheil 'n a chuislibh, agus a réir a sgriobhaidhean féin, chaith e móran de làithean òige ann an Gàidhealtachd Obaireadhain. Is anns na bràigheachan sin a chuir e eòlas cho mion air Loch na Gàir, agus có do an aithne Beurla, biodh e Gàidhealach, Gallda no Sasannach, nach mosgail gu fearra-ghleus an uair a leughas no chluinneas e *Dark Lochnagar*!

Ann am bothan ùdlaidh an aisridh nam frithean farsuing bha "Mairi Bhàn Og" aige-san, agus ged nach dubhaint e móran mu a déidhinn is leòr dhuinne aig an ám so gun do sgrìobh e rud-eigin mar so:—

"Saoil am bu ghaol e, cha b' eòl dhomh an t-ainm!

An leanabh, ciod an smuain ghabhas àite 'n a chrìdh'?

Ach am faireachdain fathast do m' aigne cha bhalbh

Mar a bha mi 'n am bhalach an airsidi nam frith.

Airgiod an Righ.

Aon iomhaigh a mhàin dhomh fathast is léir,
Gun sireadh air eile 's mi sona mar bhà;
Bha m' iarrtasan torach is m' uireasbhuidh
gann,
Mo smuaintean gun truailleadh 's mo
spiorad ad dhàil.

Ach faodaidh gu faic mi an sealladh a rìls,
Na beannan àrd, corrach 's an sneachd orra
dùmh'1,
Iad ag éirigh cho mòrail gun chaochladh le
tìm,
Ach O ! cha bhi Màiri toirt fàilt dhomh as ùr.
Slàn leis gach beinn far an d' àraicheadh mi;
Slàn leis an allt 's le a mhall shruthaibh
ciùin!
Cha bhi fasgadh do m' cheann ann am bothan
na frìth,
Cha bu dachaидh e dhomh's gun thu,
Mhàiri, bhi dlùth."

Sgrìobh *Byron* móran dhuanagan gaoil ach,
dhuinne, tha na rannan so a sgrìobh e an
uair a bha e 'na Ghàidheal òg air chuairt ag
cìallachadh tuilleadh mór is duanag ghaoil,
oir bha tlachd mór aige do'n Ghàidhealtachd
agus b' ionmhuinn leis a bhith a' siubhal nan
sliabh agus a' dìreadh ri "Mòr-bheinn an
t-sneachd."

Airgiot an Righ.

Ann a bhith a' beachdachadh air Oighe Ghàidhealaich *Wordsworth* thàinig e gu mo chuimhne gun do thachair mi fhéin air Oighe a b' airidh air duanag cuideachd. Feumaidh gun deach mi fhéin agus a' Cheòlraidih thar a chéile air doigh air choir-eigin bho nach do dh' fheuch mi ri seòrsa duanag a dheanamh dhi.

Is ann an uair a bha mi 'n am mharaiche a thachair so. Bha an Geamhradh gailbheach air teicheadh roimh an Earrach agus bha sinne ag uidheamachadh na luinge air son an t-Samhraidih. Bha Geàrrloch Chluaidh a nis gu sìtheil agus dhì-chuimhnich sinn uile a liuthad marcachd-sian a chàidh thairis oirnn eadar long is fearann. Bha gnothach beag agam do'n bhaile a b' fhaisge dhuinn agus bho'n a bha am feasgar togarrach ghabh mi na buinn an àite a' charbaid bho'n Rudha.

Tha dà rathad a' treòrachadh a dh' ionnsaigh a' bhaile; aon ri cois na mara agus aon troimh an choille. Cha robh cabhag orm agus, bho'n is toigh leam coille is ceilearachd, ghabh mi an rathad cùil. Bha a' choille air a h-ùr sgeadachadh an trusgan a' Chéitein agus bha "fàileadh cùbhraidih nam miltean flùr" 'n a ùrachadh cridhe dhomh. Bha a' ghrian ag cromadh air cul na Beinne Móire, agus ann am fionnaireachd an fheasgair bha uain, laoigh

Airgiod an Righ.

is searraich a mire-leum anns na h-achaidhean feurach, am fochnann uaine ag cumail bileig mhilis ris a' choineineach, agus an treun-ri-treun ag cumail ciùil ris. Ar leam gu robh gach geug a' toirt àite do mhile eun agus gach fear a' strìth có bu chruaidhe ribheid. Bha a' chòisir, air a shon sin, ann an làn chomhsheirm agus bha an ceòl da-rìreadh taitneach, a' toirt sòlais do m' chridhe. Chum mi air m' aghaidh gu h-athaiseach, a' meòrachadh air a liuthad sòlas a dh' fhaodas mac an duine a shealbhachadh anns an t-saoghal so ma tha a ghluasad fhéin a chòir a' chothroim a thaobh a chomh-chreutairean agus ma chuireas e gu buil mhaith na tàlantan a bhuilichear air.

Cha deachaidh mi ro fhada air mo cheum troimh an choille agus na smuaintean cudthromach so air m' inntinn an uair a chuala mi ceòl binn a bha tur eadar-dhealaichte bho cheilearachd na còisir sgiathaich. Dh' éisd mi. Bha osag chaoin, chùbhraidih an fheasgair Earraich ag giùlan gu m' chluais manadh fuinn air an robh mi eòlach—fonn òran Gàidhlig! Sheas mi far an robh mi is leig mi mo chudthrom ait mo leth-chois—a thaobh m' eididh cha robh e freagarrach bata a ghiulan. Bha am fonn a nis a' faotainn buaidh air mo spiorad agus bha mi, gun fhios domh, a' seinn an guth iosal,

Airgiod an Righ.

“An téid thu leam a righinn òg,
A righinn òg, a righinn òg;
An téid thu leam a righinn òg,
A null gu Tìr nam Beanntan.”

Nam b' fthon a bha ann nach cuala mi
riamh roimhe theirinn gu robh e neo-thalmhaidh,
gu robh sìth-bhrugh faisg orm; ach a thaobh
agus gum b'e aon de òrain Nèill Mhic Leòid a
bha ann, ghlac mi misneach agus chum mi
orm gu oir na coille. Bha mi nis ag cluinntinn
an roinn,

“Chi thu'n gleann san robh mi òg
Nuair bha mo chridhe maoth gun ghò,
Mun d' fhuair mi eòlas riamh air bròn
No leòn an Tìr nam Beanntan.”

Chuir an sealladh a chunnaic mi aig tionndadh
an rathaid uiread ionghnaidh orm ris an òran
Ghàidhlig. Bha sean each bàn air theadhair
ri carbad ceithir-chuibhleach ag ionaltradh
mar a b' fheàrr a b' urrainn da agus nighneag a'
chiùil a' figheadh stocainn is i 'n a suidhe air
tarsnan fàraidh a bha 'n a sheasamh ri
deireadh a' charbaid a bha 'n a ionad-
còmhnuidh do'n treubh do am buineadh i.
B'e mo ghonadh gur e bha an so buidheann
dhubhsan aig a bheil an còmhnuidh ann am
bùthan, a' siubhal a sìos agus a suas air feadh
na dùthcha a' deanamh am beò-shlaint air

Airgiot an Righ.

reic is ceannach adhaircean fhiadh is chraicionn choinein! Ach coma leibh, bha i glan, speisealta, gu cìreanach sultmhor; agus is lionmhor baintighearna a bheireadh stòras air son a cuilean donn is a gruaidhean bòidheach.

Cha do stad i de sheinn an òrain gus an rann mu dheireadh; agus a chur an tuilleadh ionghnaidh orm thug i dhomh an crùnluath anns an *doré*! Co dhiùbh a dh' aithnich i air mo cheum no air mo ghnùis gum b' fhear Mòid mise chan 'eil math a ràdh—theagamh gu robh fiosachd aice—ach thug a ceòl toileachadh dhomhsa agus, theagamh, nan do thachair sinn fada bho'n each bhàn is bho'n charbad gu faodadh na céilidhean òran a chluinntinn rud-eigin mar so,

Cha d' éirich snaidheadair sa' Ghréig
Le acfhuinn gheur chur sgeul an caragh
Air brèaghachd sgèimh no sèimheachd òigh
Nach fhaic mi 'd sheòl nam b'eol domh
aithris.

Cha bhiodh e freagarrach an còrr a ràdh ach, a dh' aindeoин a suidheachaidh, agus air sgàth an òrain—aig na ròin tha brath c'aité an cual i e—cha chaomh leam a ràdh gum bu nighean ceàird i!

NIALL MAC GHILLE SHEATHANAICH.

AN DEALACHADH MU DHEIREADH.

Chuala Tormod Mac Alasdair a' ghairm a dhùisg aigne iomadh fleasgach foghainteach air feadh na Gàidhealtachd gu còmhraig as leth a dhùthcha, a bha nis a' teannadh ri uchd a' chunnairt. Bha na Gearmailtich air bhoil le mire chatha. Bha an claidhmhnean rùisgte cheana, faobharaichte gu cur as do'n Fhraing is do Bhelgium, roimh an Là anns an leagadh iad sàil air Breatainn. Cha b' ám diùltaidh a' bhliadhna ud (1914) ged bha siaradh cridhe 'n a luib. Mar bu dual, chaidh gillean òga nan gleann 'n an uidheam mar a chaidh míltean air feadh Albainn. 'N am measg bha Tormod; cha tà̄nig obadh a stigh air a smuain-san an uair a bha slighe dleasnais fosgailte mu choinneamh.

Air feasgar ciùin Luain ghabh e ceum, air a shocair, sìos gu iochdar Lag-Bhuidhe; a dhà làimh am pòcan na briogais, agus e ag imeachd mar gum biodh e a' tomhas nan ceumannan. Sìos ghabh e air fhiaradh, tarsuing air buaile nan gamhna, gus an do ràinig e sgor creige mu choinneamh Loch A—. Shuidh e air oir na creige mar a rinn e iomadh uair beagan bhliadhna chan roimhe so. Ach cha b' ionann air an fheasgar ud, agus a shuidheachadh anns na làithean a thréig le an aoibhneas 'n an cois.

Airgiod an Righ.

B' ann ri taobh a' cheart loch a fhuair e an gealladh diomhair ud do am bu chrioch an "snaim a dh' fhanas 's nach tréig." Ach mo thruaighe! Thàinig an t-Aog an rathad tuilleadh is luath, agus a nis bha a thasgadh 'n a sineadh "an ciste chumhaing chaoil" fo'n fhòd anns a' chill ud thall agus a h-aon naoidhean maoth r'a taobh. O'n ám ud thàinig tuar eile air an t-saoghal is na bha ann, am beachd Thormoid. Dh' fhalbh ionmhas roimh an ám, agus bha mar gum b' eadh glas is iuchair air an t-seòmar ud 'n a chridhe air an do ghabh Ise seilbh, mar gu robh eagal air gun cailleadh e a h-iomhaigh. Cha tuig neach nach robh riamb fo throm phràmh, no nach deach troimh an àmhuinn, na faireachdainnean a bha a' ruith a chéile an inntinn Thormoid. Air an aobhar sin, cha ruigear a leas a bhith a' leudachadh orra, eadhon ged a b'ann agamsa—rud nach ann—a bhiodh an deachdadhbh inntinn a chuireadh dreach air sin le taghadh fhacal. An uair a thachras briste-cridhe, is gann gum bi leigheas air a shon. Gu tric cumaidh an inntinn an lot fosigailte, agus thig am fàsgadh an uair nach bi dùil ris.

Shuidh e mar so; uilnean air a ghlùinean, agus a dhà dhòrn mar gum biodh iad ag cur taice r'a dhà leth-cheann. "Bha cudthrom air a chliabh." Bha a smuain cho dòn air aon

Airgiod an Righ.

chuspair is nach do ghabh e suim de cheilearadh binn na còisre a bha ag cluich a phuirt a b' àill leò air bàrr gach géig mun rachadh iad mu thàmh anns na preasan. Mun tug e fainear c' àite an robh e, bha an t-anmoch ag ciaradh timchioll air—an uair sin anns am bi an là a' dol am falach am broinn na h-oidhche, no mar a theireadh na Gàidheil fhéin cho brioghmhor, eadar-dà-sholus. Dh' éirich e gu grad; sheall e mun cuairt; bha an gleann uile fo thàmh. Cha chluinneach geum no dhà bho chrodh Sheumais Bhàin, agus té de na caileagan a' tèladh na bà-ruaidhe le "pruisi, pruisi bheag"—facail a tha a' toirt 'n ar cuimhne an t-sean chàirdeas a bha eadar Alba inn agus an Fhraing, móran bhliadhna chan roimhe so. Chan 'eil anns an fhacal "pruisi" ach atharrach air an fhacal Fhrangach "*approche*," ag ciallachadh thig air adhart. Ach ciod am fios a bha aig Tormod air an t-seagh sin, ged a bha an Fhlandrais ag eigheach ris air mhodh eile, "thig air adhart." Is e a bha a' dol troimh inntinn gum b' ann aig a cheart ám ann an làithean eile—eadar-dà-sholus—agus anns a' cheart bhad a b' àbhaist da fhéin agus Seònaid a bhith ag coinneachadh a chéile, agus a' beadradh mar gum fanadh grian an t-sòlais an còmhnuidh air an iarmait acasan, gun aon neul a' snàmh tarsuinn oirre.

Airgiod an Righ.

Air sealltainn mun cuairt da is ann a shaoil leis gum fac e iomhaigh Sheònaid eadar e is leus! An uair a bhios mac-meanmna a' Ghàidheil air a gleusadh teann, agus an t-srian lasaichte, is iomadh rud a chruthaicheas an inntinn—rudan nach bi idir ann, gu h-àraidiж an dubhar beul na h-oidhche. Thig faoin bheachdan is samhlaichean 'n an ruith as déidh a chéile air chor agus gum fàs' gaisde fraoich, no bun craoibhe, 'n a nàdur de bhòcan, no theagamh rud-eigin bho'n t-saoghal eile. Ma bheir thu barrachd sréine do d' mheanmna, bheir e a chreidsinn ort nach 'eil ann an srann nan cuileagan is meanbh-bhiastagan eile, ach an gliong a tha na sithichean a' deanamh am measg na rainich am feadh a bhios iad ri fleadh cuirme. Chan 'eil mise ag ràdh gun tàinig Tormod gu faoin smuain de'n t-seòrsa, ach mur fac e cruth Sheònaid gu corporra, bha a dealbh cho riochdail 'n a inntinn agus ged bhiodh i mu a choinneamh anns an fheòil. Is mìorbhuiileach feartan na h-inntinn; is grinn an inntinn Cheilteach. Có thuig fhathast an toiseach no an deireadh?

Ach bha sac eile air inntinn Thormoid. B'e so am feasgar mu dheireadh a bha an dàn da a chaitheamh ri taobh an locha; ri taobh nam bruachan is nan sgoran mu thimchioll an robh e ag cleasachd an uair a bha e 'n a bhrogach.

Airgiod an Righ.

Am màireach dh' fheumte togail air gu Galldachd, oir ghabh e an t-saighdearachd mar a ghabh gillean tapaidh eile. Cha bu ghealtaire idir e, ach bha a chridhe 'g a fhàsgadh leis na bha a' dol troimh inntinn. An robh e a' dealachadh gu bràth r'a chàirdean taobh thall na h-aibhne? Am b'e so an sealladh mu dheireadh air an ionad far an do thairg e féin agus Seònaid am bóidean d'a chéile?— an t-ionad a rinn a' bhoid ud coisrighte. A thuilleadh air sin, bha e a' dol a dh'fhàgail na dachaидh far an do rugadh is a thogadh e anns a' ghleann san robh e òg. Bochd is mar a bha a' chroit, bha a dhachaïdh oirre. Dh'oibrich e gu dìchiollach a' stri ri teachd-antìr chuibhiseach a chosnadh aisde. Cha ghabhadh e deanamh. B' ionghnadh nan gabhadh. Bha gnothaichean a' fàs na bu mhiosa is na bu mhiosa. Ged bha an t-uachdaran coibhneil ris, bha amharus aig Tormod gu robh rud eile 'n a shùil nan gabhadh e deanamh gun trioblaid a thogail. Bha clòimhe a' dol an daoiread, agus nan cuirteadh fearann Thormoid ri Pàirce-a-Chléirich, air dòigh laghail, bhiodh rùm ann do thuilleadh chaorach. Ach bha an ùine ro ghearr gu còrdadh mun chùis.

Bha gillean eile a' ghlinne air togail orra seachdain roimhe so, agus air an fheasgar mu dheireadh cha robh aig Tormod ach a chead a

Airgiot an Righ.

ghabhail de a chàirdean agus de a luchd-dàimh. Bhiodh sin searbh gu leòr, gun fhios an tilleadh e tuilleadh, ach a bhith ag call seallaidh air a' bhadan uaine far an robh Ise ; sin far an robh an dòruinn. Nach fior an ràdh gur e bhith ag cuimhneachadh is a' meòrachadh air sonas a chaidh as, agus nach till, am bròn a tha os cionn gach broin. Air an fheasgar ud bha dùrachd bhlàth gach neach air a thaomadh air Tormod, agus cha chluinnteadh am beul gach àoin ach "slàn gun till thu." Bha am mulad a thuit air a' ghleann folaichte o athair is a mhàthair, a bha o chionn bhliadhna chan ag cnàmh anns an ùir. Bha e deònach gu leòr seasamh ris an dleasnas a chreid e a bha mar fhiachaibh air a choimhlionadh; ach b'e an déalachadh, agus na bha fillte ann, a bha ag cur dragha air. Aon oidhche eile fo na sean chabair; beagan uairean fhathast 'n a shìneadh anns an t-seann leabaidh! Thilg se e féin air uachdar na cuibhrige, ach cha tigeadh norra cadail. Ciamar a thigeadh? Bha cuibhlichean na h-inntinn 'n an deannaibh! Bha e air a chois mu mheadhon oidhche, deas air sòn an turuis gus a' phuirt o'm biodh bàta-na-smùide-a' leigeil ma sgaoil, tràth sa' mhaduinn. Mach a ghabh e, agus rinn e direach air an loch, mar gum biodh cumhachd diomhair 'ga thàladh, no 'ga threòrachadh chuige. Bha sin ann, is

Airgiot an Righ.

dòcha—Seònaid! Dh' fhan e mu na bruachan, agus mu na preasan, gus a' chamhanaich. Dh'fhaodadh e, nan togradh e, ceum a thoirt a nunn far an robh Seònaid 'n a sìneadh fo dhubhar na craoibh-fheàrna, oir cha robh an t-astar ach goirid. Ach cha robh feum air, oir cha bhiodh ann ach a bhith a' deanamh a' mhulaid na bu truime. Cha sgar astar no tìm ceangal a rinn an dà spiorad ud mar aon, oir tha e nas treise na'n uaigh féin. Bha rud eile 'n a shùil. Bha e a' dol a ghabhail a chead de'n loch!—an cead deireannach, ged nach do shaoil e sin. Agus nach robh an t-ionad coisrigte le boladh cùbhraidh a' chuimhneachain ag èaladh mun cuairt? Am b'ionghnadh ged thàinig smuairean air inntiinn; gu robh e fo nàdur de bhreislich? Bha an oidhche ciùin; bha an loch cho mìn is ged bhiodh e air iarnaigeadh. Bha an cruthachadh nàduir uile aig fois ach—Tormod féin. Shuidh e ag amharc mar gum b' ann air rud a bha fada bhuaithe, a' feitheamh air bristeadh na fàire. Mu dheireadh thòisich sgàile na h-oidhche ri sioladh air falbh, agus bha soillearachd a' brùchdadhbh suas mean air mhean air cùl nan cnoc. Dh' fhairich e àileadh de dheò gaoithe ag crith duilleach nam preasan. Chual e big lag o ribheid eòin air choir-eigin, mar gu robh e an-shocrach 'n a nead; an sin thuit tosd

Airgiod an Righ.

air gach nì a rithist. Ach cha do mhair e fada. Thàinig osag a thug crith air an duilleach. Bha Nàdur 'n a leth-dhùisg a nis. An ceann tiotain thàinig snuadh eile air aodann an locha le osnadh na h-òg-mhaidne. Bha an t-soilleireachd a' fàs, agus thòisich na neòil air sgapadh roimh éirigh na gréine. Dhùisg ceòlraidh nam preasan, agus sheinn iad òran-molaidh do'n mhaduinn le gàirdeachas, mar gum biodh iad a' toirt buidheachais do'n Tì a dh' ullaich lòn air an son. Shaoileadh tu gu robh an iarmailt air chrith le an ceilearadh. Dh' éirich a' ghrian fhéin 'n a glòir agus chuir i rudhadh air na cnuic mun cuairt. Fhuair Tormod faochadh spioraid, agus cha mhór nach do ghlaodh e a mach le toil-inntinn, oir bha a spiorad gu tric an co-chomunn ri Nàdur. Cha b' ionghnadh sin, oir bha an gleann anabarrach maiseach le uillt is cnocan àrda, is doireachan le luibhean a bha 'ga chòmhdaidh mar bhrat àillidh o thaobh gu taobh. Dheoghail e, mar gum b'eadh, tomhas mór de'n diomhaireachd nach cleith Nàdur air an neach a nochdas ùidh dhi. A thuilleadh air sin, bha meas aige air bàrdachd Ghàidhealach, agus bha a mheomhair cho geur is gun aithriseadh e earrannan de shaothair nam bàrd gun chujideachadh leabhair, ged leughadh e sin gu deas.

Ach bha Tormod mu choinneamh an locha.

Airgiod an Righ:

Thàinig gath gréine mar phlathadh tarsuinn air an uisge. Dh' amhairc e air, agus ar leis gu robh e coltach ri claidheamh a bha 'ga òrduchadh togail air agus a bhith a' falbh. Dh' éirich e gu grad. Nan deanadh e dàil thigeadh, is dòcha, cunnart na h-iargain. Chan 'eil fios ciod a thachradh agus an loch mu choinneamh. Bha an t-ám a bhith a' bogadh nan gad. Sìos gu oir an locha ghabh e; chaidh e air a leth-ghlùn; bhean e ris an uisge le bhilean; chuir e boiseag air a bhathais. Suas am bruthach ghabh e gun amharc 'n a dhéidh gus an do ràinig e lùb de'n rathad. Nan rachadh e na b' fhaide, chailleadh e sealladh air an loch agus an t-ionad anns an robh Seònaid is an naoidhean 'n an sìneadh. Thionndaidh e air a shàil. Bha an loch an sud, sàmhach, bòidheach fo lainnir na gréine; bha na h-eòin a' sior cheilearadh, a' leum is a' beiceil am measg nam preasan, mar gum biodh iad a' stri ri aoibhneas a nochdadhbh do chlann nan daoine air maduinn cho grinn. Shaoil leis gu robh boladh nan lusan is nan craobh na bu chùbhraidhe fo'n drùchd a bha an crochadh ris na geugan a bha a nis a' deàrrsadhbh mar chluigeanan airgid, no òir, a réir is mar a thuiteadh gath gréine orra. Bha sàmhchair a' riaghlaadh mun cuairt is ag còmhdaich a' ghlinne mar fhalluinn. Bha esan, mo thruaighe, a'

Airgiod an Righ.

fàgail ionad na sàmhchair is a chàirdeis gu
raointean fuitteach an uamhais.

Bha an t-ám a nis gu màth seachad air gairm
choileach, agus cha dheanadh dàil na b' fhaide
ri taobh an locha an gnothach. Thog Tormod
a làmh agus chrath e i mar gum biodh e ag ràdh:
“Slàn leat, a Loch mo chridhe, mo mhile
beannachd leat.” An sin laigh a shùil air
ionad eile—an t-ionad far an robh iomhas a
chridhe an tasgadh. Sheas e car tiotain, shiab
e a bhois air a shocair tarsuinn air a shùilean ;
is gann gum bu “léir dha am bealach le sileadh
nan deur.” Co dhiùbh bha fios aige no nach robh
thug e a chead deireannach do'n loch; do'n
dithis a bha fo'n fhòid, agus do'n dachaидh anns
an deach àrach òg, far an do chaith e iomadh
latha sona. Bha sin uile air a chùl a nis, agus
bha e a' dol 'ga uidheamachadh féin air son
seirbhis do a dhùthaich air raointean Flandrais.

Air maduinn àraighe bha reiseamaid Lochiall
am bàd nan Gearmailteach agus chaidh móran
a leòn air gach taobh. Am measg nan
curaidhean calma a leagadh gu lär bha Tormod.
Bha luchd-giùlain nan sineadairean trang 'g
an tional gu àite tearuinte fo chùram nan
lighichean. Chualas sanas gu robh Tormod
air a dhroch leòn, agus an uair a chrath an
lighiche a cheann, bha a chompanaich làn

Airgiot an Righ.

mulaid, oir bha meas móra aca air; bha e cho duineil agus cho uasal 'n a dhòigh. An uair a sheas an lighiche r'a thaobh is a chrath e a cheann, dh' aithnich càch gu robh a shuidh-eachadh cunnartach. Bha bean-eiridnidh an còmhnuidh a' frithealadh ri taobh a leapa. Bu bhan-Ghàidheal i, agus leig i fhaicinn am blàths dùthchasach a bha 'n a com, oir uair sam bith a thionndadh i a cùlaibh ris an leaba is a chromadh i gu rud-eigin a thogail, bhiodh a sùilean lionta leis na deòir. Bha i a' tuigsinn gu robh deireadh na réise dlùth. Rinneadh gach nì a b' urrainn sgil a dheanadh air son Thormoid, mar rinneadh air son iomadh saighdear eile, ach bha e a' sioladh as. Tiotan mun do tharruing e an anail mu dheireadh, dhùin e a dhà dhòrn; sheas a dhà shuil 'n a cheann; bha e mar gum biodh e a' faicinn rud-eigin. Bha a' bhan-eiridnidh 'n a seasamh is a h-aodann cho bàn ri anart. Bha a ghnùis mar gum biodh i àir a cruth-atharrachadh. Leis a bheagan anail a bha 'n a chom, is fiamh an aoibhneis air, ghlaodh e, "A Sheònaid!" Cha robh an corr ann; ghearradh snàithean na beatha. Nach fac e i? Chunnaic!

DOMHNALL MAC A' PHI.

TOBAR A' CHREACHAINN.

A thobar bhig a th'anns a' chreachann
Tha thu'n diugh mar bha o chian,
Direadh suas bho ghainmheich grinneil
Sruthan uisge 'ruith o'd bhial;
Tòrmhanaich measg bhulbhag chlachan
'Dol troimh 'n chreachann sgallach, chiar.
Far an caise gheibh thu'm bruthach
'S ann as braise théid thu sìos.

Cha tiormaich thu ri crannachd Earraich,
No idir ri gaoth 'n iar a' Mhàrt;
Cha tiormaich thu ri tart an t-Samhraidh,
Aig gach ám gu bheil thu làn.
Cha mhùchar thu ri cur no cathadh
Ged tha thu 'm fasgadh na Creig Bhàin,
Cha dùin deigh ort aig an Nollaig,
Ri reothadh an lodain-làin.

• • • • •
Olaidh an làn-damh 'sa bhùireadh
Deoch de bhùrn an fhuarain àird,
Is siùbhlaidh e na glacan ùdlaidh,
'Falbh 'n a ùruisge gun sgàth;
Gu ceann-bheairteach, cabrach, cròiceach,
Eireachdail air sròin 's air fàir',
Cuinnean fiata 'g iarraidh gaoithe,
Faicilleach gach taobh roimh nàmh.

Airgiot an Righ.

Olaidh iolaire na frith thu,
As do dhìth cha dean i stàth,
'G itealaich air feadh nan stùcan
Dh' iarraidh cùrs' 's an iarmailt àird;
Ingheach, spuireach, sgiathach lùbach,
Sùileach, mùgach, iteach, tlàth,
Ath-nuadhaichidh i a h-aois gu òige
Mar is nòs nuair gheibh i àl.

Gum bi tàrmanach a' chreachainn,
Iteach, breacach, ballach, bànn,
Blaiseagail ri taobh do chaochain
Bho'n tha gaol aig air an àit;
'S e bhi dùrdail 'm bun nan clachan
Ceòl-sùgraiddh air maduinn Mhàigh,
Nuair bhlaiseas an t-eun an t-uisge,
Bidh thu cinnteach as moch-thràth.

Beannachd leat a nis, a thobair,
Bu mhór mo thogair riut 's mo mhiann,
Tha 'ghrian air cùl nan stùc air cromadh
'S is mithich dhòmhsha a bhith triall.
Molaidh mi an Tì as àirde
Dh' fhosgail tobar slàint 's an t-sliabh,
Thigibh 's òlaibh, saor gun phàidheadh,
Caisgidh e gach càil is miann.

DOMHNALL MAC 'ILLEMHAOIL.

LAOIDH NA RIOGHACHD.

Fàilt, mile fàilt do'n Righ;
Slàinte, deagh shlàint' do'n Righ;
Gràs Dhé do'n Righ!
Crùn thus' e Dhé le glòir;
Crùn e le gràdh a shlòigh;
Gu ñheadh ar cridh' 's ar beòil,
Deagh shlàint do'n Righ!

Eirich, a Thriath nam feart,
Eirich, a Dhé ar neart,
Do'n Righ thoir sith:
Tog thusa suas do Làmh,
Buadhaich thar neart gach nàmh,
Deònaich do'n Rioghachd tàmh
Ré làith' an Righ!

Tiodhlacan math do stòir
Gu fialaidh saoibhir dòirt
Air ceann an Righ;
Gun dion e 'n lagh 's gach teinn,
Rath fior gum bi r'a linn;
A shlòigh gu sìor gun seinn—
Deagh shlàint do'n Righ!

